ZAJEDNIČKA ŽRTVA

ZBORNIK LITURGIJSKOG TEČAJA

I

MAKARSKA 1963.

DOMINIKANSKI KLERIKAT
ZAGREB — MAKSIMIR
TRG AUGUSTINA KAŽOTIĆA 4

ZAJEDNIČKA ŽRTVA

Zbornik pastoralno - liturgijskog tečaja u Zagrebu 1962.

I

MAKARSKA 1963.

IZDALO UREDNIŠTVO „SLUŽBE BOŽJE"
MAKARSKA

Dozvolom crkvenih vlasti

Tisak: »Tipografija« Đakovo — 1963.

LITURGIJSKO-PASTORALNI TEČAJ U ZAGREBU

1. Interdijecezanski liturgijski odbor, organ episkopata u Jugoslaviji, promiče u skladu s odredbama Svete Stolice i zajedničkim naredbama biskupa liturgijski život i brine se za liturgijsko-pastoralne potrebe naših biskupija. Tihim, ali postojanim radom već preko pet godina nastoji u granicama naših mogućnosti promicati liturgijski apostolat.

2. Liturgijski život vjernika u prvom redu ovisi o liturgijskom životu i zalaganju pastira duša, svećenika. Interdijecezanski liturgijski odbor je stoga svijestan, da mora u prvome redu oduševiti za liturgiju svećenike i svećeničke pripravnike. Vođen tom mišlju Interdijecezanski je liturgijski odbor na svojim sjednicama u Zadru (4. i 5. rujna 1961.) i u Zagrebu (3. i 4. listopada 1961.) zaključio da u mjesecu veljači (20. do 22. 1962.) održi u Zagrebu liturgijski tečaj za svećnike. Budući da je na Biskupskim konferencijama 1960. godine »Vodič za djelatno sudjelovanje vjernika u svetoj Misi« postao obvezatan za naše biskupije, odlučeno je da teme predavanja na tečaju obrade upute dane u »Vodiču«.

3. Iz »Vodiča«, tog misaonog rudnika iz kojeg svećenik crpi smjernice za liturgijsko oblikovanje župe i drugih zajednica, odabrano je devet tema i povjereno istaknutim liturgičarima i stručnjacima da ih iznesu pred učesnike liturgijskog tečaja:

Preuzv. A. Pichler: Načelno o sudjelovanju u sv. Misi
Dr. o. M. Kirigin: Misnik
D. Oberžan: Ministranti
Dr. Lj. Kučan: Tumač i čitač
Mo. A. Vidaković: O liturgijskom pjevanju
Dr. J. Radić: Vjernici
Mo. A. Vidaković: Missa cantata
Dr. J. Pogačnik: Tiha Misa

4. Zagrebačkom Dijecezanskom liturgijskom odboru povjerena je tehnička strana liturgijskog tečaja i organiziranje izložbe crkveno-liturgijskog ruha i liturgijske literature. Dana je sugestija da se u rekreativnim večerima omogući učesnicima liturgijskog tečaja slušanje ploča liturgijske glazbe i gledanje slika iz povijesti crkvene umjetnosti.

5. Na svojim sjednicama zagrebački je Dijecezanski liturgijski odbor razradio tehnički plan liturgijskog tečaja. Prema tom planu sva su se predavanja održavala u dvorani »Vijenac« u Nadbiskupskom bogoslovskom sjemeništu, Zagreb, Kaptol 29, koja je uspješno ozvučena s tri zvučnika. Učesnici su tečaja svakoga dana u sjemenišnoj kapelici izmolili zajedničku Sextu, a zatim saslušali duhovni nagovor. Navečer iza predavanja zajednički su prisustvovali i sudjelovali kod svete Mise u crkvi sv. Franje na Kaptolu. U sjemenišnoj zimskoj kapelici priređena je izložba suvremenog crkvenog ruha. Prevladavale su misnice najrazličitijeg kroja, boje i kvalitete, koje su u posljednje vrijeme izrađene

u našim krajevima, odnosno dobivene u inozemstvu. Izložba liturgijske literature pružila je učesnicima uvid u publikacije, koje su štampane nastojanjem Interdijecezanskog liturgijskog odbora, odnosno informirala o časopisima i novijoj literaturi, koju posjeduju pojedini svećenici.

Učesnici su također zamoljeni da na anketnom listu odgovore na slijedeća pitanja:

1. Koje su najveće potrebe liturgijske obnove kod nas? Zašto?
2. Koje bismo aktuelne liturgijsko-pastoralne teme morali obrađivati na našim tečajevima? Zašto?
3. Koji su vaši prijedlozi za vanjsku organizaciju svećeničkog liturgijskog tečaja (mjesto, vrijeme... itd.)?
4. Što mislite o liturgijskom časopisu »Služba Božja«? Vaše sugestije?

6. Zbog bolesti Mo. A. Vidakovića i neizvjesnosti da li će biti kadar održati sva predavanja, zamoljen je dr. o. Bonaventura Duda da održi predavanje: Biblija i liturgija.

7. Rad tečaja

Radno predsjedništvo:

Preuzvišeni A. Pichler, predsjednik ILO-a
Dr. o. M. Kirigin, potpredjednik ILO-a
Dr. I. Škreblin, tajnik ILO-a
Dr. J. Pogačnik
Dr. J. Radić

Prvi dan — 20. II 1962.

Prije podne:

8.45 Otvorenje tečaja zazivom Duha Svetoga
Riječ predsjednika, pozdrav, zahvala
I. predavanje: Msgr. A. Pichler, Načela o sudjelovanju u svetoj Misi
11.00 II. predavanje: Dr. o. M. Kirigin, Misnik
12.30 Sexta
Duhovni nagovor: Dr. o. Duda, Križ i Misa

Poslije podne

15.30 Diapozitivi o ministrantima: pouka i svečano primanje
16.30 III. predavanje: D. Oberžan, Ministranti
18,30 Sveta Misa u crkvi sv. Franje — Kaptol
Nakana: uspjeh apostolata ILO-a

Celbrirao je preuzvišeni A. Pichler, prisustvovalo je i aktivno sudjelovalo u sv. Misi 150 ministranata zagrebačkih župa, učesnici tečaja i puk. Celebrant je sakupljenim ministrantima izrekao sadržajnu, pobudnu i toplu propovijed. Ministrantima su podijeljene spomen—sličice.

20.30 Rekreativna večer

Učesnici su mogli odabrati jednu od tri mogućnosti rekreacije:

a) čitaonica
b) vizuelna rekreacija
1. Predavanje o kiparskom radu Lojzike Uhlmann, uz projekcije
2. Liturgijski simboli
3. La Madre
4. Opatija Mont Saint Michel
5. Rod izabranih

c) auditivna rekreacija
1. Pjevanje: Praefatio in tono simplici
Praefatio in tono solemni
2. XI Missa, per annum, pjevaju benediktinci iz Solesmes-a
3. Missa recitata, bogoslovi nadbiskupskog sjemeništa u Zagrebu
4. Palestrina: Ave regina, ruski državni zbor, Super flumina Babylonis, zbor sikstinske kapele
5. Perosi: Oremus pro pontifice, zbor sikstinske kapele
6. Verdi: Izvaci iz Requiema
7. Pere Duval: Chansons

Drugi dan — 21. II 1962.

Prije podne:

8.30 Učesnici liturgijskog tečaja sastali su se u katedrali na grobu hrvatskog kardinala dr. Alojzija Stepinca, zaslužnog za aktivno sudjelovanje školske mladeži u svetoj Misi. Otpjevan je III. koralni Credo, De profundis i Salve Regina
8.45 I. predavanje: Dr. J. Radić, Vjernici
11.00 II. predavanje: Dr. Kućan, Tumač i čitač
12,30 Sexta
Duhovni nagovor: Dr. J. Salač, Časoslov

Poslije podne:

15.30 Izložba u sakristiji katedrale:
Kazula kroz vjekove

Stručnim vođenjem kroz izložbu preč. g. Milutin Juranić pokazao je učesnicima liturgijskog tečaja stilski razvitak kazule kroz vjekove, dobre i loše zahvate u cilju čuvanja i restauriranja, upozorio na

zakonsku zaštitu starina ove vrste. Učesnici su imali priliku vidjeti neke izložene dragocjenosti iz riznice zagrebačke katedrale.

16.30 III. predavanje: Dr. J. Pogačnik, Tiha Misa

18.30 Sveta Misa u crkvi svetog Franje — Kaptol

Nakana: Uspjeh liturgijskog apostolata u našim biskupijama

Celebrirao je dr. J. Pogačnik, generalni vikar ljubljanske nadbiskupije. Službu tumača vršio je dr. o. M. Kirigin. Učesnici liturgijskog tečaja su aktivno sudjelovali zajedno s vjernicima. Poslije Mise zajednički su otpjevali Completorij.

20.30 rekreativna večer

a) čitaonica

b) vizuelna rekreacija

1. Prikaz rada kiparice Mile Vod, uz projekcije
2. Crociata d'amore
3. Lice srednjega vijeka

c) auditivna rekreacija

1. Praefatio in tono sollemniori, Pater noster
2. Missa recitata, kapucinska župska crkva u Dubravi
3. Palestrina: Adoramus Te, Christe, Sicut cervus, zbor sikstinske kapele
4. Bizet: Agnus Dei, pjeva B. Gigli
5. Bach: Izvaci iz Matthäus Passion
6. Mozart: Izvaci iz Requiema
7. Cocagnac: Chansons bibliques

Treći dan — 22. II 1962.

Prije podne:

8.45 I. predavanje: Dr. o. B. Duda, Biblija i Liturgija

11.00 II. predavanje: Mo A. Vidaković, O crkvenoj glazbi

12.30 Sexta

Duhovni nagovor: Dr. o. J. Kozelj, Sveta Misa

Poslije podne:

16.30 Predsjednik pozdravlja hrvatskog metropolitu dr. Franju Šepera i beogradskog nadbiskupa koadjutora dr. G. Bukatka

III. predavanje: Mo A. Vidaković, O liturgijskom pjevanju

Preuzvišeni dr. Franjo Šeper, Praktično značenje liturgije

Završna riječ predsjednika

18.30 Pontifikal u crkvi sv. Franje — Kaptol

Nakana: Uspjeh II. Vatikanskog koncila

Celebrant: hrvatski metropolita dr. Franjo Šeper

Prigodna propovijed: Dr. o. Jure Radić

Učesnici liturgijskog tečaja otpjevali su VIII. koralnu Misu (de Angelis) i III. Credo, a franjevački klerici Proprium missae.

20.30 Rekreativna večer

a) čitaonica

b) vizuelna rekreacija

1. Religiozna umjetnost Ivana Meštrovića, kratki informativni prikaz uz projekcije
2. Božić u Betlehemu
3. Bachov kor

c) auditivna rekreacija

1. Exultet
2. Palestrina: Populo meus, zbor sikstinske kapele
3. Victoria: Tenebrae factae sunt
4. Perosi: Tu es Petrus
5. Dvorak: Biblijske pjesme
6. Faure: Requiem
7. Deiss: Različite pjesme komponirane na temelju Sv. pisma, zbor i solo
8. Misa Luba: pjeva zbor plemena Baluba uz pratnju bubnjeva

8. Broj posjetilaca liturgijskog tečaja kretao se u pojedinim danima od 350 do 400. Zbog toga je predviđena sjemenišna dvorana bila premalena, pa je dio učesnika pratio predavanja preko zvučnika u susjednoj prostoriji.

Učesnici su s velikim interesom pratili predavanja i vrlo živo sudjelovali u raspravama poslije svakog predavanja.

Među odličnim učesnicima vidjeli smo i preuzvišenog g. M. Zvekanovića, ordinarija subotičke biskupije, preuzvišenog g. J. Pavlišića, pomoćnog biskupa, mnogopoštovanog o. Damjana Damjanovića, provincijala Hrvatske franjevačke provincije, presvijetlog g. dr. J. Pogačnika, generalnog vikara ljubljanske nadbiskupije, dra. J. Penića, rektora zagrebačkog bogoslovnog sjemeništa, dra J. Oberškog, sveučilišnog profesora, dra. N. Kolareka, kanonika, dra. F. Cvetana, kanonika, msgr. A. a M Defara, konzultora skopske biskupije — i te

Posljednji dan počastili su liturgijski tečaj svojim prisustvom hrvatski metropolita i zagrebački nadbiskup dr. Franjo Šeper i beogradski nadbiskup-koadjutor dr. G. Bukatko.

9. Predavanja liturgijskog tečaja završena su riječima preuzvišenog A. Pichlera, predsjednika Interdijecezanskog liturgijskog odbora i predsjednika tečaja, koji je zahvalio učesnicima na strpljivosti i velikom interesu.

10. Na opći zahtjev učesnika tečaja sabrana su sva predavanja u jednu cjelinu, koju predajemo braći svećenicima da im omogući uvid tečaja. Ideje, koje pružaju predavanja, bit će snažan poticaj braći svećenicima u njihovu liturgijsko-pastoralnom radu i nastojanju da što plodonosnije primijene milosna bogatstva sv. Mise — Žrtve zajednice.

o. Dr Karlo Kajić OFM
SAMOBOR

»Što god izvire iz onog nutarnjeg života kojim Crkva živi nadilazi i najslavnija djela ovoga svijeta!«
(Pio XI)

UVODNA RIJEČ PREUZV. PREDSJEDNIKA ILO-a

Preuzvišena, Presvijetla, Prečasna i Velečasna gospodo i draga braćo svećenici!

Ja sam predsjednik Interdijecezanskog liturgijskog odbora koji je organizirao ovaj tečaj.

Moja prva riječ neka bude pozdrav i zahvala što ste se odazvali našem pozivu. Ja to činim s velikim zadovoljstvom.

Najprije pozdravljam preuzvišenog zagrebačkog nadbiskupa, dr. Franju Šepera, u čijem smo se sjemeništu sabrali da probudimo teoriju i praksu aktivnog sudjelovanja vjernika u sv. Misi. Mi ga ovdje pozdravljamo ne samo kao stanodavca i veoma zaslužnog prijatelja liturgijske obnove, već i kao prvog predsjednika ILO-a.

Pozdravljam također i veoma se veselim da je među nas došao preuzvišeni gospodin Matiša Zvekanović, subotički biskup. Za nas ovo nije samo ugodno iznenađenje već i veliki dobitak za liturgijsku stvar. Mi smo napose zahvalni preuzvišenom gospodinu za okružnice koju je izdao neposredno poslije dopisa ILO-a.

Radujem se što mogu pozdraviti pomoćnog biskupa senjsko-riječkoga, preuzvišenog Josipa Pavlišića. Vi ste, preuzvišeni gospodine, prvi od nas koji stanujemo izvan Zagreba došli na tečaj. Dali ste nam time lijep primjer da se unatoč velikim i mnogostrukim dužnostima može i treba doći i sve poduzeti da liturgija još više oživi u dušama nas svećenika, a po tom i u dušama naših vjernika.

Pozdravljam i oce Provincijale i njihove zamjenike. Zahvaljujem na svoj očinskoj pažnji koju su pokazali prema ILO-u i liturgijskoj obnovi koju ILO treba da provodi pod vodstvom Episkopata.

Najzad sa svom zahvalnošću pozdravljam sve ostale prisutne.

Time otvaram ovaj prvi liturgijski tečaj za svećenike.

AGREB — MAKSIMIR
AUGUSTINA KAŽOTIĆA 4

NAČELA O SUDJELOVANJU VJERNIKA U SVETOJ MISI

Kad se na posljednjoj sjednici ILO-a raspravljalo što da se uzme za predmet našeg tečaja, učinilo nam se najvažnije da se kleru rastumači »Vodič za sudjelovanje vjernika u Misi« što ga je propisao naš Episkopat. Vodič je službena norma. Iako nije službeno promulgiran kao obavezan zakon, ipak se ne može reći da ne sadrži moralnu obavezu. Vodič je norma izrađena prema enciklici Pija XII »Mediator Dei« i Instrukciji Sv. K. Obreda od 3. rujna 1958, a za ove papinske dokumente se ne može reći da nisu obavezni. Kako je Vodič samo aplikacija te enciklike i instrukcije, on je više nego tek neka preporuka Episkopata.

Cijelo gradivo Vodiča podijeljeno je u devet predavanja. Za tako opsežnu materiju to je malo. Ali drukčije se nije moglo. Vas molim da svojim interesom naknadite nužnu nedovoljnost predavanja i pomognete njihovu uspjehu.

Mene je zapalo prvo predavanje pod naslovom: »Načela o sudjelovanju vjernika u sv. Misi«. Drugim riječima, moj je zadatak dokazati vam potrebu tog sudjelovanja i, po mogućnosti, oduševiti vas za nj.

Podijelio sam predavanje na dva dijela: dogmatski i liturgijsko-pastoralni.

U prvom nastojim iznijeti dogmatsku osnovu za litugijsko sudjelovanje vjernika, a u drugom ću pokušati da to osvijetlim sa stanovišta pastorala i liturgije.

I. Dogmatski dio: Misa kao žrtva zajednice

Jedno od najtežih pitanja koje moderna dogmatika treba da riješi jest uloga vjernika u Misi. Naši dosadašnji dogmatski udžbenici o tom pitanju ili uopće ne pišu ili pišu ali sasvim malo i nekako nesigurno. Christus offerens principalis, sacerdos minister secundarius, to je otprilike sve što o tom pitanju pišu naše školske dogmatike. O vjernicima se dosad nije govorilo.

Cijelo pitanje o sudjelovanju vjernika niklo je iz liturgijskog pokreta. Akc je samo svećenik minister secundarius sacrificii missae, zašto onda u Misi veli Crkva: »Orate, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat...«?

Mora se priznati, vrlo je teško jasno odrediti ulogu vjernika u Misi, mislim ulogu vjernika kao prinositelja žrtve.

I moje će izlaganje biti oprezno i ograničit će se na ono što je sigurno, a to su riječi Tridentskog sabora i enciklike »Mediator Dei«.

Na temelju tih dokumenata postavljam tezu:

Misa u svojoj biti ima socijalan karakter.

Središte cijelog prikaza je zajednica vjernika koja pribiva Misi. Pitanje je: koju službu imaju vjernici u euharistijskoj žrtvi? Perspektiva u kojoj se pitanje postavlja jest ova: ako dogmatski utvrdimo da je euharistija žrtva cijele zajednice, nisu li onda oblici i načini na koji mi danas prinosimo tu žrtvu u neskladu sa samom idejom o euharistijskoj žrtvi kako su je zamislili Krist i Crkva?

Tridentski sabor označuje bit Mise kao »repraesentatio sacrificii crucis«. Praesens znači sadašnji i nazočan. Repraesentatio, prema tome, znači da je Misa ponazočivanje i posadašnjivanje žrtve na križu.

Kao svrhu Mise označuje sabor troje:

1. Ustanovom euharistije htio je Krist da »njegova ljubljena zaručnica, Crkva, ima vidljivu žrtvu«,
2. Da na taj način smrt Kristova dobije svoje obnavljanje do svršetka svijeta, i
3. Da euharistijska žrtva primjeni na nas plodove Kristove smrti za oproštenje grijeha koje danomice činimo.

Upamtimo još da sabor zastupa apsolutnu identičnost žrtve na križu i misne žrtve. »Una enim eademque hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa«. (Denz. 940)

Sad možemo početi razmatranje same teme: Pogledajmo najprije

1. Misu kao Kristovu žrtvu

Tridentski sabor kaže da je Misa posadašnjivanje i ponazočivanje Kristove žrtve na križu. Već i kao takva Misa nosi socijalno obilježje. Krist je svoju žrtvu prinio za cijelo čovječanstvo. Ta se značajka u Misi nalazi bitno, i zato je svugdje i vazda u Misi nazočna, bez obzira kako se Misa prikazuje. To kaže i Pio XII u enciklici »Mediator Dei«: Ova žrtva — kaže papa — ima svagdje i vazda javan i socijalan karakter«.

Sad mi pitamo: Ako je istina da karakter zajednice bitno spada na Misu, zar ne bi trebalo da se to i u vanjskoj proslavi Mise nekako očituje? Pio XII, u spomenutoj enciklici kaže: »Ako ne opstoji opravdana zapreka, neka djeca Crkve na oltaru jasnije pokažu jedinstvo mističnog Tijela«.

2. Misa kao žrtva Crkve

Misa je identična sa žrtvom na križu. To je obnovljena Kristova žrtva. Imamo li onda pravo govoriti o Misi kao o žrtvi Crkve? Ne leži li u tom izrazu »žrtva Crkve« nešto što se protivi jedinstvenosti novozavjetne žrtve? Zar ne dodajemo time Kristovoj žrtvi nešto što je toj žrtvi tuđe i strano?

Bojazan je suvišna. Ne ćemo ni malo dirnuti u čistoću objave ako rečemo da je Misa i žrtva Crkve. Sam Tridentski sabor navodi da je cilj zbog kojega je Krist ustanovio euharistiju bio taj da »svojoj ljubljenoj zaručnici Crkvi ostavi vidljivu žrtvu kako to traži ljudska narav« (Denz. 938).

Misu možemo nazvati žrtvom Crkve u tri smisla:

a) Najprije na temelju mističnog jedinstva između Krista i Crkve. Po Pavlu je Crkva »Kristovo tijelo«. Tajanstveno jedinstvo vlada između Krista i Crkve. Usljed toga jedinstva Crkva je Kristovo tijelo, a Krist je glava, i tako je Crkva organski učlanjena, ukalamljena u Krista, i to u prvom redu u Krista svećenika i u Krista žrtvu.

Tako je cijelo mistično tijelo svećenik (dakako zajedno s Kristom) i cijelo je mistično tijelo žrtveni dar (opet zajedno s Kristom).

Naši vjernici imaju na duši karakter krštenja i karakter potvrde. Šta je taj tajanstveni karakter? Sv. Toma Akv. (III, 63, 5) kaže: »Character sacramentalis est quaedam participatio sacerdotii Christi in fidelibus eius«. Po sv. Tomi Krist ima puninu svećeništva. Vjernici postaju njemu slični time što primaju neko dioništvo u Kristovoj svećeničkoj službi i moći. Drugim riječima krštenje, potvrda, red daju postepeno sve veću participaciju u Kristovoj svećeničkoj službi, a to bismo mogli nazvati osnovicom za aktivno sudjelovanje.

Prema tome, u Misi, sakramentalnom obnavljanju Kristove žrtve cijelo mistično Tijelo žrtvuje, i vjernici žrtvuju (a ne samo Krist), i Crkva je žrtveni dar, svi vjernici (zajedno s Kristom) su žrtveni dar, a ne samo Krist. Mi i Krist zajedno, mi smo euharistijska žrtva.

Da li se ta svećenička vlast vjernika očituje negdje u našoj današnjoj formi Mise? Znaju li uopće vjernici išta od toga da su oni u euharistiji svećenici i žrtva?

b) To isto možemo zaključiti i iz anamneze. Anamneza je »molitva sjećanja«. Tako se zove ona molitva koju liturgije imaju poslije pretvorbe. U rimskom obredu počinje riječima: »Unde et memores nos servi tui et plebs tua sancta...«

Na posljednjoj večeri Krist je naredio da se njegov obred pretvorbe ima obnavljati. »To činite na moju uspomenu«. U anamnezi se Crkva poziva na taj nalog. Ona poslušno izvršuje zapovijed i ovlaštena od Krista obnavlja, posadašnjuje Kristovu žrtvu. Kako je Krist u Misi stvarno i sakramentalno nazočen, to se usljed te nazočnosti Crkva, mistično Tijelo, organski uklapa i uključuje u Kristu žrtvu. Time Crkva izvršuje svoju centralnu životnu funkciju: svoj liturgijski čin.

S obzirom na ono što smo gore rekli, jasno je da se u Kristovu žrtvu ne uključuje samo celebrant, već i Crkva, cijelo mistično Tijelo koje treba da primi plodove žrtve. Dakle i vjernici. Jasno je da to vjernici i čine i dobivaju samo posredstvom svećenika i svojim, da tako kažem, drugosvećeničkim sudjelovanjem u Misi.

c) Ovo dosad vrijedi za sam žrtveni čin. Pogledajmo malko i sam žrtveni dar.

Žrtveni dar, Krista, možemo označiti i kao dar što ga prinosi Crkva. Na križu je Krist bio zastupnik cijelog ljudskog roda i prinio sebe Ocu u ime čovječanstva i za čovječanstvo. Time je sebe poklonio nama, postao u neku ruku naše vlasništvo, naše dragocjeno blago. Zapovijed zadnje večere: »Ovo činite na moju uspomenu« pokazuje u kojem se smislu darovao Crkvi. Postao je naš da ga mi darujemo i prinosimo u misnoj žrtvi Ocu kao svoj dar, svoj žrtveni poklon. To je prekrasno izraženo u grkokatoličkoj anamnezi koja završava riječima: »Tvoje od tvoga prinosimo tebi u svemu i za sve.«

Koliko je Misa naš žrtveni dar vidi se i po kruhu i vinu što ga Crkva daje. Kruh i vino nisu žrtveni dar. Ako je na križu i u Misi »una eademque hostia« kako kaže tridentski sabor, onda je jasno da samo Krist može biti žrtveni dar. To ističem zato što i neki bogoslovi, a još više neke naše crkvene pjesme i molitvenici ne govore o tom sasvim ispravno.

Ali to ne znači da moramo umanjiti simboliku koja leži u kruhu i vinu. Oni nisu žrtveni dar, ali jesu terminus a quo, materijalna polazna točka euharistijske žrtve.

Duboko značenje leži u tom da Krist postaje nazočan na oltaru pretvorbom onih darova koje mi, svećenici i vjernici, darujemo na oltar. Slikovito smijemo reći da se žrtveno Janje, Krist, u svom sakramentalnom bivanju na neki način rađa iz našega kruha i našega vina, niče iz tih plodova našeg rada i znoja, iz običnih živežnih namirnica koje su vjernici dali i koje nam daju zemaljski život, sliku života milosti. Kad god svećenik prinosi kruh i vino da bi u ime Crkve izvršio euharistijsko žrtvovanje, svaki put Crkva, mistično Tijelo, očituje svoju veliku želju da sebe uključi u Gospodnju žrtvu. (Isp. Jungmann: Missarum solemnia, I, 24).

d) Da je Misa žrtva zajednice, očituje se, najzad, i po njezinu djelovanju. Cijela Crkva uživa plodove žrtve. To vrijedi, dakako i za zajednicu koja hic et nunc slavi Misu i kod Mise predstavlja cjelinu Crkve.

Znaju li naši vjernici nešto o svemu tome? Imaju li svijest da je Misa njihova žrtva? Poznaju li simboliku kruha i vina? Zamjećuje li se na dosadašnjem načinu celebriranja nešto od tih tako lijepih dogmatskih istina?

Ostaje još da nabacim nekoliko riječi same liturgije. Ono što Sabor izražava konciznom teološkom formulacijom, to liturgija kazuje mnogo jasnije i slikovitije.

Ograničit ću se na kanon.

Odmah u početku, u mementu za žive, govori svećenik: »... et pro circumstantibus... pro quibus tibi offerimus vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se suisque omnibus... tibique reddunt vota sua...« Dakle, vjernici žrtvuju.

Nadalje moli svećenik da Gospodin milostivo primi »hanc oblationem servitutis nostrae, sed et cunctae familiae tuae...« Zar ne mislite da to pretpostavlja neku žrtvenu akciju samih vjernika?

Zato i u anamnezi kažemo da izvršujemo Kristov nalog: »Ovo činite na moj spomen.« Tko ga izvršuje? »Nos servi tui sed et plebs tua sancta...«

Nema nikakve sumnje, vjernicima pripada kudikamo aktivnija uloga u euharistijskoj žrtvi od one koju smo dosad davali.

Da moje predavanje ne bi ispalo predugo, ne ću ni nabrajati riječi posljednjih papa koji ne prestaju tražiti aktivno sudjelovanje. Molim vas, pročitajte neke od tih riječi u prvih pet točaka Vodiča. Tamo ćete naći izraze kao što su: »Prijeko je potrebno da iz djelatnog sudjelovanja vjernici crpu kršćanski duh...« (Pio X) Ili: »Doista je prijeko potrebno da vjernici ne prisustvuju svetim obredima kao tuđinci ili nijemi gledaoci...« (Pio XI) Ili ova: »Njihova (tj. vjernička) je najveća čast i dužnost sudjelovati kod.. žrtve« (Pio XII) itd.

Mislim da je ovo dosta s dogmatskog stanovišta. Aktivno sudjelovanje vjernika je solidno osnovano na depositumu fidei. Dogma upravo traži tako sudjelovanje.

II. Liturgijsko-pastoralni dio

Obično se piše da je od postanka liturgijskog pokreta prošlo pedeset godina. Sve do nedavno vodstvo pokreta je bilo u rukama privatnih pojedinaca: samostana i svećenika. Tek uz drugi svjetski rat počela je hijerarhija u većoj mjeri preuzimati upravu nad liturgijskom obnovom. U mjesecu rujnu 1958. Sveta stolica izdaje Instrukciju o sudjelovanju vjernika u Misi. Na molbu našeg Episkopata Sv. oficij daje nam indult s nekim olakšicama u provođenju spomenute Instrukcije. Na temelju ta dva dokumenta izrađen je Vodič za sudjelovanje vjernika. Na idućoj BK Vodič je odobren za sve naše biskupije.

Pogledajmo:

1. Kakvo je stanje zatekao Vodič na našim župama?
2. Kakvo je bilo idealno sudjelovanje vjernika u staroj Crkvi?
3. Kako danas ostvariti aktivno sudjelovanje? i
4. Opasnosti koje nas čekaju na tom putu.

1. Današnje stanje

Gotovo cijelo vrijeme svoga svećeničkog rada proveo sam na bosanskim župama. Zato će moj prikaz današnjeg stanja na župama odgovarati najbolje Bosni. Međutim, mislim da ni u drugim krajevima naše zemlje neće biti mnogo drukčije, osim, možda, u Sloveniji i u Dalmaciji.

U golemoj većini naši vjernici su zemljoradnici. Gdje su katolici živjeli u kompaktnijim naseljima, oni su sve do prvog svjetskog rata živjeli kao u nekom srednjem vijeku. Sav je život bio vjerski nadahnut i vjerski obilježen. Iz toga se razvila karakteristična pojava vjerskih običaja duboko uvriježenih u narodu. Svi važniji događaji u životu isprepleteni su narodnim običajima s vjerskim obilježjem: brak, smrt, rođenje, razni godišnji blagdani. Sve je to popraćeno vrlo lijepim običajima s mnogo smisla. Ti običaji nikli iz vjere čuvaju sada vjeru kao što nutarnji život stabla stvara koru, a kora onda čuva život stabla.

U takvim prilikama moguća je minimalna pastorizacija koja se ograničava na najnužnije znanje i iskorjenjivanje nekih abuzusa. Vjernika nije trebalo nagovarati na sakramente, on je dolazio na prvi poziv. Sjećam se da sam se uvijek bojao zvati vjernike na ispovijed i pričest, jer kad navali 60% župe, kako ću sam odoljeti tolikom mnoštvu?

Za primanje sakramenata tražilo se, osim pet glavnih istina i najglavnijih molitvenih formula, vrlo malo: Božje i crkvene zapovijedi, »pet prid ispovid«, »tri pričešćenja« (to znači: troje koje treba obdržavati pred pričest: čistoća duše, vjera i euharistijski post) i sedam sakramenata. To je bilo gotovo sve. I život je tekao srednjevjekovno-mirno pod zaštitom stoljetnih posvećenih običaja.

Običaji mogu sačuvati vjeru vrlo dugo — ako su vremena sklona vjeri i kad nema potresâ pa vjera ne traži većih žrtava.

Mirna vremena su prošla i mi svugdje možemo vidjeti da je i u najkompaktnijim našim selima došlo do vjerske krize. Vjernici napuštaju sakramente i Misu, razvrgavaju brakove, a pobačaji i kontracepcija sve više potkopavaju vjerski duh, bludnost uzima sve više maha. Neki i sasvim otpadaju. Koji su ostali, oni, u mnogo slučajeva, stoje na periferiji vjerskog života. Smatram da je glavni razlog tolikim gubicima nedovoljna vjerska poučenost. Ljudi ne znaju dovoljno šta gube, pa relativno lako podliježu ateističkoj propagandi. Istina i vjernici na selu znaju nešto. O Misi, npr. znaju ono što je bitno, tj. opus operatum. Tako i kod sakramenata. Ali Misa i sakramenti su kao dragulji koje je Crkva uokvirila u zlato svojih krasnih obreda i to obredne razvijanje svetih tajna vjernicima nije poznato. Tekstovi što ih svećenik kod mise moli, to se smatra nečim što se tiče samo svećenika. Narod o tom ne zna ništa. Tako je misa, u svojoj cjelini, postala tajna jedne kaste, kaste svećenika, a narod prisustvuje bez razumijevanja.

Uglavnom danas imamo tri tipa mise: pjevanu, tihu s pjevanjem i tihu bez pjevanja. Pogledajmo ih da vidimo u kojoj mjeri vjernici sudjeluju.

Kod pjevane mise, ukoliko se uopće pjevaju liturgijski tekstovi, te tekstove pjevaju samo pjevači. Vjernici se pritom većinom dosađuju ili gledaju privatnim molitvama utući vrijeme. Kakav prizor. Svečano se okreće svećenik narodu i pozdravlja ga s »Dominus vobiscum«, a bakice mu s krunicom odgovaraju mrmljajući: »Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas...«

Ako se ne pjevaju liturgijski tekstovi već pjesme u narodnom jeziku, onda također narod u većini slučajeva vrlo malo sudjeluje, a ni pjesme često ne odgovaraju dijelovima mise i crkvenoj

godini. Naše pjesme su u raskoraku s misom, nisu organski povezane s njom. Ima dakako, časnih i dosta rijetkih izuzetaka.

Tiha misa bez pjevanja postala je prigoda za najrazličitije privatne pobožnosti koje s misom često nemaju nikakve veze. Još je najbolje, ako vjernici onda mole iz molitvenika misne molitve. Te molitve, većinom, nemaju liturgijskih tekstova, ali su ipak koliko-toliko u vezi sa zbivanjem na oltaru. U takvoj misi se od autentičnih tekstova čuju onda jedino poslanica i evanđelje a i to samo nedjeljom.

Ima, Bogu hvala, dosta vjernika koji se pod Misom pričešćuju i tako aktivno sudjeluju.

Ponavljam da ima revnih župnika s velikim liturgijskim duhom i ukusom. Kod njih je situacija, dakako, sasvim drukčija. Ali koliko je takvih?

Pitamo se: kad je stanje takovo kako sam opisao, je li to zdrav vjerski život i hoće li naši vjernici s takvim sudjelovanjem odoljeti navalama modernog bezboštva? Vjernici ne razumiju onoga što se za njih vrši na oltaru, tačnije: što oni sami sa svećenikom vrše ili bi bar trebali da vrše. Je li to normalno stanje? Mislim da ne pretjerujem kada kažem da danas imamo isključivo svećeničku liturgiju. Svećenici i redovnici su isključivi nosioci žrtvovanja, moljenja (mislim liturgijskog moljenja) i života s Crkvom. Ogromni kapital svetosti, neiskorištene energije duhovne obnove leže u liturgiji, ali to je blago zaključano i narod ne može da dođe do njega.

2. Idealno stanje u staroj Crkvi

Sad bih želio da ukratko prikažem protivnu sliku. Pogledajmo liturgiju u ono vrijeme kad je rimsko bogoslužje imalo svoje klasično savršenstvo. To je bilo u 6. ili 7. stoljeću. Kakvo je onda bilo sudjelovanje naroda?

Prije svega, onda nije bilo tihe mise. Nije se moglo dogoditi da sam svećenik »čita« misu. Osim toga liturgijski jezik je bio narodni jezik. Narod je sve razumio što se na oltaru pjeva ili čita.

Predmisa, ili tzv. katekumenska misa bila je posvećena molitvi i pouci vjernika. Pjevajući pratio je narod svečani ulaz klera na introit. Poslanica i evanđelje pjevali su se prema narodu. Propovjed je bila tumačenje svetih tekstova mise. Cijela predmisa je bila s narodom i za narod.

No i žrtvenu misu slavio je narod zajedno sa svećenstvom. Oltar je stajao usred crkve, okrenut narodu. Iza oltara, u apsidi

bio je kler, perd oltarom narod. Oltar u sredini kao žarište zbivanja. Na prikazanje je sav narod vršio žrtvenu povorku i tako »ulazio« svjesno i lako shvatljivo u Kristovu žrtvu. Donoseći na oltar svoj kruh i svoje vino, prinosio je u svojim darovima sebe i tako se uključivao u žrtvu na Kalvariji. Taj njihov dar pretvarao se u Kristovo tijelo i Krv. Onda bi im u pričesti Bog davao uzdarje: božansko Tijelo i Krv. Sav narod je primao pričest i postao dionikom žrtve. Već prije toga velikog doživljaja, sva bi crkva bila u pokretu: poljubac mira, pjevanje Agnus Dei, pa pričest pod obje prilike. Jedino kanon je molio sam svećenik. Narod je učestvovao samo kod memenla u diptisima, i potvrđivao sav kanon s Amen. Zaista vjernici su su-djelovali i su-žrtvovali.

To je samo u glavnim crtama slika tadašnje mise. Misa je zaista bila drama, igrokaz. u kojoj nije bilo publike, nego su svi bili glumci. Vjernici su zaista molili, pjevali, davali i primali zajedno sa svećenstvom. Oni su žrtvovali misu.

Kako je moglo doći dotle, da se narod toliko udalji od žrtve? Od najaktivnijeg sudjelovanja došli su vjernici gotovo do potpune pasivnosti. Kako je to moguće?

Ja bih odgovor na to pitanje prepustio učenjacima. Uzroci su sigurno mnogo komplikovaniji nego što se nama čini. Ja bih mogao navesti samo neke razloge.

Jedan od najvećih je sigurno taj, što s ulaskom Germana i Kelta u Crkvu, ljudi nisu više razumjeli latinske liturgije jer nisu znali latinskog jezika. Kako vjernici nisu razumjeli latinski, što su mogli drugo nego da se pomognu svojim vlastitim pobožnostima. Još jedan razlog: u klasično doba liturgije pjevanje je bilo vrlo jednostavno. S vremenom su napjevi postajali sve teži i kićeniji. Narod nije mogao više slijediti bravure scholae cantorum. pa je šutio. Možda je uživao u ljepoti i vještini novog pjevanja ali sam nije mogao pjevati i time bio isključen od aktivnog sudjelovanja. Otada se kidanje jedinstva između klera i naroda očituje sve više i u graditeljstvu. Oltar se pomiče k zidu i svećenik uslijed toga ne može više biti okrenut narodu. On mu okreće leđa. Postao je izoliran od vjernika. Sigurno ima još takvih uzroka. Pogledajmo radije.

3. Kako danas ostvariti aktivno sudjelovanje?

Najprije postavljam pitanje: šta je zapravo aktivno sudjelovanje? Koju ulogu treba narod da ima kod Mise?

Poslužit ću se poredbom. Uzmimo kazalište. Kod njega su-

djelovanje može biti trostruko: gola nazočnost, pasivno sudjelovanje i aktivno sudjelovanje.

a) Zamislite, jedan Kinez dođe u Zagreb i hoće da gleda domaću neku dramu. On kupi kartu i uđe u gledalište, gleda i sluša, ali ne razumije ništa. Najzad mu bude dosadno Šta će raditi? Uzet će novine svoje zemlje i čitajući nastojati da utuče vrijeme. Jedino kad na pozornici bude neke gužve, dići će pogled.

I to je neko sudjelovanje, ali u najmanjem stupnju: gola nazočnost.

b) Drugi posjetilac iste predstave je Hrvat. On razumije komad i uživa u njemu, prati tekst ili melodiju, svoje sudjelovanje očituje pljeskom ili negodovanjem.

To je veći stupanj sudjelovanja, ali ipak samo p a s i v n o sudjelovanje.

c) Sami glumci sudjeluju a k t i v n o. Oni igraju, glume, stvaraju komad. Dakako, i to sudjelovanje ima raznih stupnjeva. Netko ima glavnu ulogu, netko sporednu, a netko je opet samo statist.

Eto, na ovim primjerima možemo vidjeti šta je aktivno sudjelovanje. Naši vjernici često su samo onaj stranac u kazalištu. On vidi komad, razaznaje glavne događaje, ali ne razumije ništa. Zato uzimaju u ruke molitvenik da im lakše prođe vrijeme. Zdrav način sudjelovanja to ne može biti. Svećenik »čita« misu, a straga vjernici premeću svoje molitvenike i križaju se kad zazvoni. Pogledajte jednoć kako se vjernici ponašaju kod svečane ili pjevane mise! Pa i kod tihe! Je li to nalik na onaj »sveti narod« koji prikazuje Bogu najsvetiju žrtvu? Ja znam da oni zadovoljavaju i ovako dužnosti pohađanja i slušanja mise, ali znam i to da se aktivno sudjelovanje ne može svesti na samu nazočnost. To strašno stanje je i izazvalo liturgijski pokret.

Je li drugi, pasivni, način dovoljan?

Ima, Bogu hvala, i dobro poučenih vjernika, redovnica i redovnika. Čitaju, možda, hrvatski misal i prate s razumijevanjem, većim ili manjim, svete tekstove i sveto zbivanje.

Ne može se nijekati, i to je neko sudjlovanje i mi moramo Bogu zahvaliti što imamo i takvih vjernika. A ipak to je samo duhovno sudjelovanje. U samoj žrtvenoj akciji ti su vjernici pasivni. Oni prate, oni razumiju, ali sami ne su-djeluju. Osim možda što ustaju na evanđelje, kleknu na podizanje i primaju pričest. Pape traže više. Actuosa participatio znači ne pasivno nego aktivno sudjelovanje.

Vidjeli smo da je klasična misa nastala iz takvog aktivnog sudjelovanja. Bez njega su tekstovi starih misnih obrazaca nerazumljivi. Moramo stati na stanovište da misna liturgija nije i ne smije biti samo svećenička liturgija. Narod bi trebao žrtvu novog zavjeta prinositi zajedno s klerom, trebalo bi da moli i da živi s Crkvom. Misa je igrokaz u kojem i svećenik i narod igraju svaki svoju ulogu. Molim Vas da se ne sablaznite što sam rekao da je misa igrokaz, kazališni komad. Riječ igrokaz je tijekom stoljeća postala profana riječ, često vjeri sasvim neprijateljska. Ali u prvom i bitnom značenju te riječi ne leži taj smisao. Misa je igrokaz u višem, svetom značenju. Događa se prava drama. Repriza Kristova žrtvenog čina na Golgoti, što više — po nekim teorijama — pred nama se na oltaru odvija cijelo Kristovo otkupiteljsko djelo u mističnoj stvarnosti. I vanjske okolnosti slične su kao u kazalištu. Oltar je na uzvišenoj pozornici, glavni akteri su kostimirani, uloge su podijeljene i divne riječi izmjenjuju se sa pjevanjem. Radi se dakle o igrokazu. Samo je jedna razlika. U kazalištu ono što se predstavlja nije onako stvarno kako se glumi, a u misi je stvarnost. Kristova žrtva nije samo predstavljena već se stvarno i događa, zaista obnavlja, dakako mistično. U toj drami — po zamisli rimske liturgije — vjernici nisu samo gledaoci — već akteri. Oni aktivno sudjeluju. To moramo ostvariti.

4. Opasnosti koje nam prijete i pomagala koja nam stoje na raspolaganju u provedbi toga zadatka

Od opasnosti spomenuti ću najprije k o n z e r v a t i z a m. To je zakon inercije u svećeničkom djelovanju. Većinom stariji svećenici ne mogu da se preorijentiraju na liturgijski rad zato što to nisu dosad nikad radili. To je nešto novo, a neki ljudi teško preuzimaju nove struje. Ja imam odličnog i pobožnog svećenika koji nije kadar učiniti ništa što predstavlja odstupanje od dosadašnjeg. Nije sposaban prihvatiti nikakvu novu metodu rada i vrlo teško se prilagođuje promijenjenim prilikama jedne modernije pastorizacije. To je konzervatizam. Takvi svećenici se teško odlučuju na liturgijsku obnovu.

To je mana. Sjetimo se da su svi veliki likovi u životu Crkve bili revolucionarni u metodama rada. Benedikt, Franjo, Ignacije svi su oni zadivili svijet onim novim što je ustvari bilo samo vječno stara Kristova nauka iznesena na nov način i primjenjena u novom obliku. Pred nama su danas vjernici koji žele razumjeti misu

ili neće ni ići u crkvu. Moderan čovjek hoće sve da razumije i u svemu da sudjeluje. Objasnimo mu liturgiju i uvedimo ga u njegovu svetu ulogu.

Druga opasnost bi se mogla nazvati l i t u r g i z m o m. Tako zovem pretjeranu liturgijsku revnost koja se ne osvrće ni na zakone crkve ni na direktive hijerarhije. Mlad čovjek se oduševi ljepotom liturgije i odmah pada u krajnost. Gledao sam u Njemačkoj svećenika koji kod mise šire ruke kao da su razapeti i tako mole cijeli kanon, ispuštaju samovoljno neke dijelove, jer »nisu liturgijski« po njihovu shvatanju. U samu misu unose njemački jezik za cijele pasuse itd. To je liturgizam.

Mi ne smijemo tako raditi. Mi smo svjesni da sav božanski život teče iz glave mističnog Tijela, ali preko vidljive Glave i hijerarhije u svećenike i narod. Nemojmo nagliti. Nije dobro da svećenik trga bakicama iz ruke krunice, jer je negdje čitao da moljenje krunice pod misom nije liturgijski. To je liturgijska anarhija, a ne liturgijska obnova. Ako će svaki svećenik na svoju ruku provoditi neke reforme, onda naš rad neće imati potrebnog jedinstva i naši vjernici će se zbunjivati ne znajući na koncu šta je pravo a što nije. Držimo se crkvenih zakona i propisa i dajmo da nas vode oni koje je Duh Sveti postavio da upravljaju Božjom crkvom, a to su biskupi. Samo takav rad će imati Božji blagoslov.

Treće zlo na koje mislim da Vas moram upozoriti jest f o r m a l i z a m. Pod tim nazivom razumijem vanjske liturgijske forme bez nutarnjeg sadržaja. Na primjer, jedan svećenik uvede u svojoj župi misu tačno po Vodiču, ljudi ustaju, odgovaraju, čitač čita itd. Ali ako vjernici nisu poučeni o značenju svega toga, ne čine to svjesno, ne čine pobožno, ne doživljuju u duši obnovu Kristove smrti, onda će oni to smatrati samo interesantnom predstavom, promjenom koja im je dobro došla u monotoniji života.

Sama vanjska forma nije liturgijska obnova. Smisao liturgijske obnove jest da vjernici imaju život i da ga imaju obilno. Novi vjerski život mora niknuti iz našeg liturgijskog rada. Da se to postigne traži se studij liturgije i svećenička svetost. Molitveni život svećenika, njegovo razmatranje sačuvat će ga od stranputica ove vrste.

To su, mislim, glavna načela koja nas moraju voditi u ostvarenju našeg velikog i svetog programa: s Vodičem u liturgijsku obnovu!

Msgr. Alfred Pichler, biskup
Banja Luka

SLUŽBA MISTAGOGA

Sakupili smo se, gospodo i braćo, da se u velikom času dogovorimo o velikoj stvari: o sudjelovanju vjernika u sv. Misi. Čitav je katolički svijet uzgiban od valova liturgijske obnove, a najčešće se opetuje i želi da vjerenici sudjeluju kod najvećeg čina na zemlji. Taj veliki glas odjekuje u naše veliko doba. Posebno je ova godina spasenja zaista velika. Započela je krvavom žrtvom 19-orice mladih misionara, članova Družbe Duha Sv. Izmrcvareni su u Kongolu baš na 1. I oko 9 sati pred očima 58 seminaraca koji su kasnije morali ostatke svojih duhovnih otaca pobacati u rijeku, ali su usprkos svih nagovaranja i prijetnji ostali čvrsti u zvanju. Ovi su mučeni svećenici i ustrajni seminarci zalog da će se ispuniti papina molitvena misijska nakana upravo za taj mjesec: »Da bi opći crkveni sabor unio svjetlo evanđeoske istine i u nekršćanski svijet«.

U buli kojom je slavno vladajući papa Ivan XXIII sazvao II vatikanski sabor spominje i razloge koji su ga naveli da se po posebnom nadahnuću odluči na ovaj veliki korak: »Čovječanstvo je na raskršću jednog novog razdoblja... oslabljena je želja prema vrednotama duha... vidimo stremljenje prema isključivo zemaljskim uživanjima... napokon jedna potpuno nova činjenica koja zbunjuje: postojanje borbenog ateizma koji radi na svjetskom planu«. Ne smeta. Isusove riječi što ih Sv. Otac navodi na početku bule »Evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta« (Mt 28, 20) ostvarit će se na koncilu jer se svakog dana ostvaruju na našim oltarima.

Smijem li na liturgijskom tečaju u godini koncila istaknuti uvjerenje da će ovo biti liturgijsko-pastoralni koncil? Nek je dozvoljeno spomenuti samo ovih pet činjenica: 1) Liturgijska je obnova zadnjih decenija od sv. Pija X ovaj koncil dobrim dijelom ponukala i pripravila. 2) Po svemu izgleda da nijedan dosadanji koncil nije bio toliko liturgijski koliko će biti II vatikanski, dakako ne liturgijsko-rubricistički nego liturgijsko-pastoralni. 3) Skoro sve pripravne Komisije — koliko se može izvana osjetiti — bave se ili barem dotiču i liturgijskih problema. 4) Liturgijska je Komisija prema nekim izjavama prva izradila svoje prijedloge,

što dokazuje zrelost njezinih pitanja i rješenja. 5) U molitvi Sv. Oca molimo: »Kao nekim novim duhovskim blagdanom obnovi i u naše vrijeme svoja čudesna djela«, a njegov je veliki pretšasnik kazao za liturgijsku obnovu da je »znak Božje Providnosti u sadašnjem vremenu, kao prolaz Duha Svetoga kroz njegovu Crkvu«.

Prema tome će koncil i veliki pokoncilski rad nastaviti, probuditi i proširiti dosadanju liturgijsko-pastoralnu obnovu. I neka to bude ne znam kako težak rad, barem mi ovdje sakupljeni Božjom pomoću ne želimo ostati na repu razvoja i obnove što je Gospodin izvodi u svojoj Crkvi u naše dane. Znamo da je sudjelovanje vjernika u sv. Misi ljudski gledajući najviše od nas odvisno, pa nam naši biskupi očinski kažu: »Svećenik ne smije zapasti u malodušnost i popustiti u promicanju takvog sudjelovanja vjernika, iako vjernici iz konservativnosti budu pokazivali otpor i nerazumijevanje« (Vodič 9). A u Pravilniku (2d) su našem ILO-u dali i ovu smjernicu: »Budući da liturgijski život vjernika u prvom redu ovisi o liturgijskom zalaganju svećenika, ILO će nastojati u prvom redu da za liturgiju oduševi svećenike i svećeničke pripravnike«.

U ovm časovnom i stvarnom okviru, s ovim raspoloženjem pređimo na samu temu referata kojemu dajem naslov: Služba mistagoga. Iza načelnog referata našeg predsjednika nastojat ću biti što konkretniji i praktičniji, pa se ne mogu zadržati, što bi inače vrlo koristilo, kod dogmatskog fundiranja stvarnosti da je »misnik — kao kažu naši biskupi (Vodič 12) — po posvećenju namjesnik Kristov i zato posrednik između Boga i ljudi. Budući da je namjesnik Krista, Glave Crkve, on je i zastupnik čitavog otajstvenog Tijela, predstavnik Crkve«. Ovu dvojnu ulogu misnika, da je Božji namjesnik i zastupnik Crkve, označuju dvije naslovne riječi: služba mistagoga. U prvoj je latreutički, a u drugoj soteriološki aspekt sv. Mise i čitave liturgije. Uzmimo tu stvarnost kao podlogu ovog referata, pa da »raspirimo Božju milost koja je u nama po polaganju biskupskih ruku« (2 Tim 1, 6).

I Služba mistagoga

Misnik je Božji namjesnik. »Sveta je liturgija — prema naučavanju Pija XII (Mediator Dei) — zajedničko javno bogoštovlje otajstvenog Tijela Kristova, tj. Glave i udova«. »Stoga su liturgijski čini — nastavlja Uputa ZSO od 3. IX 1958, br. 1 — oni sveti čini koje po ustanovi Krista ili Crkve i u njihovo ime, prema liturgijskim knjigama odobrenim od Sv. Stolice, vrše za to zako-

nito određene osobe, da se dade dužno štovanje Bogu, svetima i blaženima«. Naše namjesništvo dolazi posebno do izražaja kod sv. Mise. Tu smo svećenici zaista Božji namjesnici, Božji sluge, zaista smo sluge. Jer tko je u Crkvi veći, taj je veći sluga. I u samoj Misi, u molitvi neposredno pred posvećenjem vjernike nazivamo Božjom obitelji, a sebe Božjim slugama (servitutis nostrae).

Naučili smo se govoriti da svećenik pretvara kruh u Isusovo tijelo i vino u Isusovu krv, ovlašten od božanskog Spasitelja i u njegovo ime. Dogmatski i liturgijski bi bilo tačnije reći: Krist to čini »ministerio sacerdotum« (kako veli Tridentski sabor i ponavlja enciklika Mediator Dei). Dosta se je sjetiti riječi pretvorbe, da ne kažemo mi u Isusovo ime: »Ovo je njegovo tijelo... njegova krv«, nego Isus kaže po nama: »Ovo je moje tijlo... moja krv«. Naša je dakle najveća čast »ako nas ljudi smatraju kao sluge (robove— douloi) Kristove i upravitelje Božjih tajna« (1 Kor 4, 1). Samo Bogočovjek je veliki i vječni Svećenik, kako smo prošlog tjedna iza više godina čitali u poslanici Hebrejima, npr. 3, 1: »Sveta braćo, koji ste dionici nebeskog poziva, promatrajte Isusa, apostola i velikog svećenika vjere koju ispovijedamo«. Samo on je »jedan Posrednik između Boga i ljudi... koji dade sebe kao otkup za sve« (1 Tim 1, 4-5). Tertulijan ga naziva: catholicus Patris sacerdos (Adv. Marc. 4, 9). Isus je svećenik, misnik je sluga.

C. Vagaggini u svom djelu »Il senso teologico della liturgia« 206 citira uglednog anglikanskog teologa G. Dixa koji u knjizi »The Shape of the liturgy« kaže o sebi da je osim triju serija Origenovih homilija pročitao sve što su napisali prednicejski grčki i latinski oci, većinom po osam, dvanaest i više puta, pa piše: »Mislim da mogu ustvrditi kao činjenicu da nema ni jednoga istočnog ili zapadnog prednicejskog oca, čiji je euharistični nauk posve utvrđen, koji ne bi smatrao da je prikazivanje i posvećenje Euharistije aktuelan čin samog našeg Gospodina, druge osobe presv. Trojstva«. Dakle njegov, ne naš čin, i to aktuelan. Zahvalan sam stoga našem predsjedniku što je upotrebio dvije nove riječi: da je sv. Misa ponazočenje i posadašnjenje Isusove žrtve na križu. Bilo bi pravo da ih barem misnici shvaćamo i upotrebljavamo, kako je to već uvedeno kod drugih naroda, npr. Njemaca. Misa je Isusov čin sada i ovdje, na mom oltaru, u mojoj Misi, po meni.

Manjkav je dakle izraz: Crkva nastavlja što je Krist ustanovio i započeo. Ne, nego Isus to sam nastavlja u svojoj Crkvi po sv. Misi. Objektivno izvedeno otkupljenje na Kalvariji mora po Misi i sakramentima prijeći subjektivno na svakog pojedinog čovjeka. »Krist hoće — piše profesor liturgike i minhenski župnik

Dr Wilhem Lurz (Das Vermächtnis Christi 16) — da se i mi sami približavamo njegovu križu i da njegovu milost otkupljenja učinimo svojom. Blagoslovljene snage žrtve na križu kao da su još vezane; one se moraju tako rekavši najprije osloboditi i proširiti po žrtvi sv. Mise. Neka to razjasni prispodoba! Pomislite na silno beskrajno svjetsko more. Dvije su trećine čitave zemaljske površine pokrivene njegovim talasima. Tko stoji na obali i gleda mase bez granice, morao bi biti čudan svat da mu dođe misao kako još nema dovoljno vode i da more treba povećati. Ne, vode ima dosta u moru, ali nam ipak samo more bez daljnjega ne koristi. Tek kiša nam mora posredovati to životno počelo, vodu. Bez prestanka danju i noću dižu se s beskrajnih vodenih površina gusti oblaci i tjerani vjetrom kao teško natovarene lađe nose vodu na kopno. U milijardama kapljica spuštaju svoj dragocjen teret na zemlju, oplođuju njive, napajaju žedne travnjake i čine da prokliju nebrojne biljke i cvijeće. Tako je i s milostima koje nam je Isus zaslužio svojom smrću na križu. One su kao more beskrajne i neiscrpive. Ta jedna jedina kaplja njegove presv. krvi bila je dovoljna da otkupi sve svjetove. Ali što bi koristilo to more milosti, kad ne bi bilo po sv. Misi pristupačno svima?« Vrućina Kristove ljubavi pretvara more golgotskih zasluga u neprestanu kišu misnih milosti, a mi smo svećenici, kako reče sv. Ambrozij, »vicarii amoris Christi«.

Želio sam, gospodo i braćo, ovu toliko poznatu činjenicu staviti vam pred oči, da nam bude još jasnije kao smo sretni što je baš u naše dane ušao u sam Kodeks rubrika (272) propis Crkve: »Misa po svojoj naravi traži da svi prisutni, na sebi svojstven način, kod nje sudjeluju«. Ispunjuje se dakle naša želja: »meum ac vestrum sacrificium«. Jer su i vjernici dionici Kristova svećeništva. Možda su toga malo svijesni kao i kod Mise da je to njihova žrtva. Liturgija je put k tome idealu: i vjernici trebaju sudjelovati u sv. Misi. Ali iza navedene rubrike naši biskupi odmah dodaju (Vodič 10): »Misnik predvodi cjelokupni sveti čin«. I Uputu ZSO »Liturgijkom obredu kao cjelini stoji na čelu misnik« naši biskupi specificiraju (12): »Zato misnik vodi liturgijski čin. Svi se moraju ravnati po misniku. Ni čitač, ni tumač, ni pjevač, ni vjernici ne smiju zaustavljati i znatnije produljivati službu Božju«.

Te se svoje vodeće uloge misnik ne smije i ne može odreći. A kako u Crkvi vodstvo znači služenje, misnik će se sa svima, koji imaju posebnu ulogu u sv. Misi, strpljivo dogovoriti, uputiti ih, podizati i podržavati. A sam će misnik cijeniti sve direktive

Crkve u tom pogledu. Koliko on sluša Krista i Crkvu — to je isto jer su jedno tijelo — toliko će njega slušati vjernici i slijediti njegove pozive i upute da sve više sudjeluju u svojoj žrtvi sv. Mise. Bit će zato od koristi spomenuti dvije skrajnosti, kako bi se mogao misnik, makar i nehotice, ogriješiti o to svoje služenje.

1) Liturgizam su po Evropi nazivali prije rata svako pretjerano i samovoljno nastupanje pojedinog svećenika koji je u oduševljenju za liturgijsku obnovu znao upotrebljavati Božju kuću — kako reče Pijo XII — kao za pokuse. To je bilo prije enciklike Mediator Dei, prije Upute ZSO, pa neka im bude oprošteno! A i kod nas je Vodič došao u pravi čas, jer je svatko radio po svojoj glavi. Ono malo što smo učinili da vjernici više sudjeluju u sv. Misi, često se razlikuje ne samo od jedne biskupije i druge nego i od župe i župe. Treba priznati, nije u tom pogledu u svim krajevima jednako, a kod braće je Slovenaca, izgleda, najviše reda. A red je samo ako s radi po propisanom Vodiču i, dakako, po propisima pojedinog Ordinarija, ako postoje. Ako svi ovdje sakupljeni odlučimo da ćemo se držati samo toga reda, bila bi velika stvar i kad ovaj tečaj ne bi donio nikakve druge koristi. A radi se o dužnosti.

Jesmo li koji put promislili da »impositio manuum« znači i uzeti u zaštitu, pod okrilje, kako i mi u ime Božje pružamo ruku nad krštenikom i bolesnikom. Impositio manuum episcopi znači i njegovu vlast nad nama, što je još više naglašeno kasnijim ulaganjem ruku i popratnim obećanjem. U tom su pogledu propisi Crkve strogi i ako koncil nešto više ovlasti prepusti pojedinom biskupu ili episkopatu jedne zemlje, uloga svećenstva jest i ostaje da se suglasi sa svojim biskupom kao žice na kitari (sv. Ignacije muč.) Ako gdje, to vrijedi za liturgijsko polje. Red traži već etimološko značenje riječi liturgija — javno djelo, dakle sređeno. »U liturgiji — piše spomenuti Lurz 43 — samo je ono ispravno (richtig) što je zakonito (rechtens). Biti liturgista i htjeti ipak slijediti svoj ukus i shvaćanje, to je dilentatizam, da, očito protuslovljenje«. Nil sine episcopo — vrijedi ovdje posebno, ako želimo imati Božji blagoslov, koristiti dušama i proslaviti Boga.

2) Letargija je druga skrajnost. Prvi ju je u ovoj vezi osudio pok. kard. Initzer. Tužili su mu se na mlađe svećenstvo koje da se pretjerano bavi liturgijom pa je kardinal na jednom svećeničkom tečaju u Beču kazao: »Bolje liturgija nego letargija!« A i enciklika Mediator Dei izričito veli, neka pospanci ne misle da se njima daje pravo ako se osuđuju neke pretjeranosti poduzetnih svećenika. Te je liturgijske letargije kod nas nažalost još dosta.

Liturgijska je obnova postala životnom potrebom Crkve i zašla posve na pastoralno polje, a ipak? Ograničimo se samo na sv. Misu. Za svaku i najmanju promjenu, koja bi poslužila da vjernici djelatnije sudjeluju kod sv. Mise, često teže pridobiti župnika negoli župljane. Tu smo daleko zaostali za drugim katoličkim narodima. Crkva npr. sada vrlo lako dozvoljava večernje Mise i gdje god su uvedene, vjernici mnogo više prisustvuju, i kroz tjedan, ali se misnici teško odlučuju na tu promjenu. A kako smo tek malo spremni za reforme koje se spremaju? Savez ženskih katoličkih društava u Njemačkoj izrazio je svoje želje za koncil i među njima na prvom mjestu: 1) da bude više živog jezika u liturgiji i da misnik odmah izravno čita puku riječ Božju u njegovom jeziku; 2) da se vjernici mogu barem katkada pričešćivati pod obje prilike. Tako ženske, a kardinali Frings i Döpfner su im obećali da će se za to zauzeti.

Nekoji se znaju tužiti da je Crkva, tj. hierarhija spora i da često zakasni. Može biti i to koji put istina, ali je mnogo češći slučaj da svećenici-službenici ne provodimo direktive i naredbe pretpostavljenih. Ne ću o tome dulje, jer je i ovaj neočekivani broj (oko 400) tečajaca dokaz da se i kod nas Crkva budi i da je među nama sve manje letargista. A i kako bi mogao netko mirne duše gledati da vjernici, koliko ih još imamo u crkvi, kod najuzvišenijeg čina stoje »kao tuđinci ili kao nijemi gledaoci« (Pijo XI)? Isti je veliki papa jednom kazao kako mu srce ne nalazi mira kod pomisli da još milijarda ljudi ne zna za Krista. Može li naše srce biti mirno dok među našim vjernicima »stoji onaj koga ne poznaju« (Iv 1, 26) i da mnogi vjernici piju s bunara plitkih i često mutnih, a visoki ih zid ograđuje od oltara, od vrela svih milosti? Istočnoj se Crkvi zna predbacivati ikonostas, a kod nas je često između olatra i puka mnogo jači nevidljiv ikonostas. Mnogo puta vjernici tako slabo prate ono što se događa na oltaru i s tim sudjeluju, da se vrlo malo razlikuju od nevjernika ako je koji prisutan sv. Misi. Kakvi smo onda mi »oikónomoi mysterion Theou«, ako ne nastojimo svim silama da mysterium fidei približimo svima i kao po »ekonomskim jedinicama« damo svakome ulogu sudjelovanja u sv. Misi koliko i kako kome pripada?! Potreba je to vremena, a »vox temporis — vox Dei« (geslo kard. Faulhabera).

To bi bilo naše mističko služenje, a s njim u vezi još par iskrenih pitanja i bratskih sugestija. Koliko misnici cijenimo žrtvu sv. Mise kao žrtve? Ne mislim u teoriji i u riječima. Kako je rijetko vidjeti svećenika da prisustvuje žrtvi drugog misnika, a i

tada redovito uzme u ruke krunicu ili časoslav (nije rijetkost da ovo drugo učini i poddakon kod svečane Mise). I na izraze bi se moglo više paziti, pa da nestane onaj ružni »platiti Misu«. Nastojmo da ne govorimo »čitati Misu« i »reći Misu« a o puka da »sluša Misu«, jer Misa nije propovijed ili molitva nego čin, najveći. Misnik žrtvu sv. Mise prikazuje ili služi Misu (jest, ministranti smo Kristovi, ponovno: Misa je Kristov čin ministerio sacerdotum), a puk joj prisustvuje ili, još bolje, u njoj sudjeluje. Uz mnogo ustrajnog nastojanja doći će i do većeg sudjelovanja, pa će se preživjeti i oni ružni i manjkavi izrazi. Jer, braćo, nismo ni u tom pogledu mrtvi, pa ne trebamo resuscitare gratiam Dei, nega je — kako kaže izvornik (2 Tim 1, 6) — anazopyréin = raspiriti. Možda je pod pepelom običajnosti, sentimentalnosti, hladnoće i nerazumijevanja, ali još tinja žeravica pravog shvaćanja i ljubavi prema Isusovoj i našoj žrtvi, pa neka tu iskricu raspiri onaj koji je došao da na zemlju baci oganj i koji je kazao u vezi sa svojom smrću i s našim životom od nje: »Kako sam tjeskoban, dok se to ne ispuni!« (Lk 14, 49-50).

II Služba mistagoga

Misnik služi Kristu i njegovim vjernicima, a služi uprav time što povjereni puk, kao njegov zastupnik i predovdnik, uvodi u »neistraživo bogatstvo Kristovo« (Ef 3, 8). To se Kristovo blago ne nalazi nigdje koliko u sv. Misi, žrtvi i pričesti. Pionir kroz klance i jaruge, vodič na vrhunce, kopač zlata za se i za druge, to je misnik mistagog. Ta grčka riječ znači da druge vodi u misterij, u ponazočenje i posadašnjenje Kristove žrtve. Tu nam ulogu nameće i olakšava sama liturgija sv. Mise. Ovaj ćemo još praktičniji dio o sredstvima, kako da misnik približi puk sv. Misi, obraditi prema tackama što ih Vodič, propisan od naših biskupa, preporuča misnicima.

1) Oremus (Vodič 13). R. Guardini, P. Roguet i dr. ističu kako je za prikazivanje sv. Mise važno da se od sakupljenih vjernika uspostavi »zajednica«, molitvena i žrtvena misna zajednica. Koliko to Crkva želi, vidi se već odatle što misnik skoro sve misne molitve moli u množini. U jednini ispovijeda svoj grijeh, očituje svoju vjeru, pripravlja svoju dušu na sv. pričest, ali su sve te molitve u jednini kasniji umeci. Međutim — veli Guardini (Besinnung vor der Feier der heiligen Messe) — »pravi neprijatelj zajednice nije individualizam nego egoizam«. Koliko se tog nezdravog egoizma ukorijenilo u puku i u vezi sa sv. Misom! Znam

župu gdje kod Requiem-a pjevači sve promjenljive dijelove iskrive u jedninu: »Pokoj vječni daruj mu (ili: joj), Gospodi . . . itd. Ne će ni da čuju da se to ima ispraviti. Nisu toliko krivi oni koliko župnik koji je to dopustio kad je prvi put čuo. A nešto je tog sentimentalnog egoizma i kad vjernici traže da se za njihovog dragog pokojnika misi u crnini i da u molitvi i odrešenju čuju njegovo ime. Mnogi svećenik na to lako pristaje (ima kod nas crkava gdje katafalk ostaje posred ckrve kroz čitave tjedne!), jer je premalo svijestan opasnosti od rutine i kako mu tako sve više »quotidiana (-ae) vilescunt« mjesto da barem on shvaća Misu kao žrtvu cijele zajednice za cijelu zajednicu (što dakako ne isključuje posebnu namjenu u vezi s primljenim stipendijem) i da razborito insistira na tom komunitarnom značenju sv. Mise.

Kad naši biskupi određuju da svi prisutni slušaju i izrazito misničkove molitve (početnu, prikaznu, predslovlje s kanonom i pričesnu), onda je pravo da ih misnik čita razgovijetno i glasno (dakako, ne kanon), te da ih kao pravi mistagog češće tumači puku. Čemu inače čitanja Božje riječi i molitava u množini, ako pomalo ne uspijemo da to barem prisutni shvate, prihvate, potvrde i provedu u život? Da, i da potvrde pa da svijesno odgovore Amen, kako ga je u prvim stoljećima — prema svjedočanstvu našeg sv. Jeronima — odgovarao puk tako da »ad similitudinem coelestis tonitrui Amen reboat«. Preuzv. je nadbiskup Šeper više puta izrazio želju da svi vjernici odgovaraju: Et cum spiritu tuo i Amen. Barem to nije mnogo, ali bi bilo mnogo. To je vrlo važno kod tihe Mise, a još važnije kod pjevane, a baš kod ove se dogodi, ako se ne pazi, da ti kratki odgovori ispanu najbijednije: vjernici ih, kao negdje i sve ostalo pjevanje, prepuštaju zboru, a tome su kao ispod časti te sitnice.

2) Što tražimo od puka, mistagoški ga navedimo svojim primjerom. Stoga naši biskupi ponavljaju 34. tačku Upute ZSO: »Misnik će, napose ako je crkva velika a vjernika mnogo, sve što prema rubrikama mora izgovarati jasnim glasom izgovarati dosta glasno, kako bi vjernici mogli pratiti sveti čin bez poteškoće« (Vodič 14). Glasno će čitanje misnog teksta tražiti da se, bez posebne potrebe, u istoj crkvi ne služi više Misa zajedno, osim ako je više misnika negoli jutarnjih polusatova. U tim je slučajevima često puta u pitanju ne samo pobožnost nego i decentnost. Nedavno sam čuo kako se majka hvali: »Moj je sin šest godina ministrirao, više puta i po tri Mise zajedno pa je letio od oltara do oltara kao

ptičica«. Crkva je zabranila tzv. sinhronizirane Mise (Uputa ZSO 39), ali nisu u duhu Crkve ni Mise u isto doba služene, ako smetaju vjernike, ministrante (ili još gore: ministranta) i same misnike.

Glasno će izgovaranje misnih tekstova prisiliti svećenika da svete riječi izgovara i p o l a g a n i j e. Žalosno je slušati i gledati kako se nekima na oltaru žuri. Čitaju tako brzo da se čovjek ne može oteti dojmu kako ne prate što čitaju, tj. da to ni ne nastoje. Prosto je nemoguće tako brzo izgovarati i riječi koje znamo napamet te ujedno misliti što znače te najsvetije formule Misala, »kod čijeg je sastavljanja sudjelovalo nebo i zemlja« (kard. Schuster). A nije li onda takva Misa ex opere operantis »mjed što ječi ili praporac što zveči«(1 Kor 13, 1)? I kretnje su nekima na oltaru prebrze, okreću se — Bože, prosti — kao zvrk. Kao da hoće da osjete kako im kod okretanja planeta zalepršа u zraku. Moglo bi se kod svake Mise, kako naši biskupi odrediše (Vodič 16) za Mise kad vjernici sudjeluju, čekati okrenut prema puku na odgovor: Et cum spiritu tuo. Osam nam puta kod Mise Crkva stavlja taj usklik na usta, pa bi se po njemu s odgovorom mogla najljepše stvarati misna zajednica i ta osvježiti i učvrstiti kod važnijih dijelova sv. žrtve. A brzinom se sve izgubi. Kad bi misnik bio pun Boga i nazvao ga puku, barem bi kod Mise kao neki sveti fluid strujio s oltara, tj. s Krista (zato oltar i ljubimo) na misnika a s njega na puk. Nema dugo da sam čuo od zreljog liječnika: »Poslije prvog rata studirao sam medicinu u Zagrebu. Nekog sam dana na Jelačićevu trgu čekao zaručnicu, kad prođoše mimo dva svećenika i ja osjetih kao neki šok koji me je čitava prostrujio. Pitao sam koji su to svećenici i rekoše mi da je to bio biskup Lang sa svojim pratiocem«. To je liječnik pričao kao potvrdu da postoji upliv duhovnosti, a iz konteksta se razbistrilo da on i tom duhovnom šoku, za koji nije bio raspoložen kao student medicine u času kad je mislio na sasvim drugo, pripisuje što je do danas sačuvao vjeru. Kad je to bilo moguće na trgu, ne bismo li mi mogli željeti i nastojati da duhovno uplivamo barem s oltara?

3) Sva je liturgija, posebno misna, puna ozbiljne i svečane d o s t o j a n s t v e n o s t i. Iz te je potekla nova rubrika da se npr. na Veliki četvrtak ide k oltaru barem preko jednog dijela crkve. U istom smislu naši biskupi propisuju: »Kod pjevanih Misa, neka se kalež pripravi na oltaru i otvori misal prije početka obreda. Gdje ima klerik, koji će na prikazanje donijeti kalež, neka ga prije Mise postavi na stolić« (Vodič 15). Zaista je ljepše kad misnik ide s ministrantima k oltaru i sama dođe do njega pa odmah započne sv. Misu znakom križa. I na taj bi znak trebalo malo više paziti,

ne samo kod djece. Do 48 ga puta učinimo kod Mise, a da li nas barem koji put sjeti žrtve na križu koju Krist po nama sada čini nazočnom i obnavlja?

Nismo obdareni kao P. Pio, a ne moramo biti ni njegovi poklonici, pogtovo kad je još uvijek na snazi izjava Sv. Oficija: »Non constare de eorumdem factorum supernaturalitate«. Ali ipak je značajno što je o njemu pisao naš kapucin o. Hadrijan Borak Dr Matijaci, a on to iznosi u svom djelcu »Enigma stigmatizacije« (66-7): »Više sam puta prisustvovao njegovoj Misi i ministrirao sam mu. Kod Mise izgubi svoj normalni napoletanski temperamenat, kao da ulazi u drugi svijet; više puta diže glavu i gleda okolo kao da se probudio; kod konsekracije i kod pričesti pokazuje izvana kao da ne može dalje, kao da se ne usuđuje učiniti ono što treba načiniti, na licu u tom momentu pokazuje silnu bol, anxietatem. Mogao bih ga paragonirati čovjeku koji ima na leđima silan teret i nastoji velikom mukom da ide naprijed. Nešto tako kao križni put«. Može se ovo kome činiti pretjeranim, jer se mi kod istog mysterium tremendum«, pred onim pred kojim »tremunt Potestates« usuđujemo ići naprijed lakoumno, čak i prebrzo. Pa pustimo P. Pia, ali bi sigurno bilo Bogu drago i vjernicima korisno kad bismo se baš svi misnici ostavili onoga svakakvog mahanja rukom nad sobom i nad kaležem, a doista činili znak koji predočuje žrtvu na križu i našu vezu s njom. Bit će i koji misnik kriv da besbošci govore (jedan je to i zapisao) o misnom hokus-pokusu.

Kad spominjem križanje, ne želim da se shvati kao da na oltaru imamo plakati nad onim što u anamnezi nazivamo »beata passio«. Obratno, prikazujmo svaku Misu kao da je svakoj introit Gaudeamus. Koliko je u misnim tekstovima radosti, dostojanstvene pa baš tim dublje i trajnije! G. Bernanos je zapisao: »Crkva raspolaže radošću, s čitavim dijelom radosti koji je određen ovom žalosnom svijetu. Što se učini protiv Crkve, to se učini protiv radosti«. Bog je Crkvi izvor veselja, pa kako se ona ne bi veselila kad jen a oltaru svome Bogu najbliže? Sjetimo se samo himna Gloria ili najčešćeg predslovlja kad se sa svojim vjernicima uključujemo u »socia exultatione« nebeskih korova. Ovu notu radosti gojimo u sebi prije Mise, još više za vrijeme Mise i s njom pođimo s oltara u zahvalu i u sam život koji je često tako krut. A to neka bude i razlog više da prečesto ne služimo Requiem. Inače budimo, braćo, sve više a ne sve manje svijesni, da nismo grobari nego vjesnici Kristova i našega uskrnuća, mistagozi u zemaljsku i nebesku liturgiju Krista Pobjednika, našega i svačijega Kyriosa!

4) O propovijedanju bi bio potreban poseban tečaj. Kad nam naši bikupi ističu (Vodič 17) da je propovijed »dio liturgijskog obreda i neka redovito bude za vrijeme Mise«, onda je barem u Misi jasan njezin mistagoški značaj. To je još više naglašeno odredbom: »Neka se razni oglasi po mogućnosti čitaju prije ili poslije Mise. Ako su pod Misom, neka su što kraći«. Mistagoška će propovijed biti ne samo ona koja potanje tumači Misu i liturgiju uopće nego svaka koja vodi ka Kristu, dakako ne općenito i ka dalekom Kristu nego ka Kristu koji će sada biti tu na oltaru za nas. Mistagoška će dakle propovijed barem odjeknuti uvjerenjem, da je Krit prisutan u svojoj i našoj Crkvi, u svojoj i našoj liturgiji, u svojoj i našoj Euharistiji. To će biti lakše izvesti u dogmatskom negoli u parenetičkom govoru ili u panegiriku, a najlakše u dobroj homiliji, pa je već kard. Mercier govorio svojim svećenicima: »Treba se vratiti homiliji!« Ali kad tumačimo vjersku istinu koja nije u vezi s presv. Euharistijom, nikada ne zaboravimo da se u sv. Misi žrtvuje i u sv. pričesti prima Krist, koji je »središte biblije«. Tako ga na temelju Sv. pisma, osobito sv. Pavla, i na temelju otaca označuje Vagaggini (27) te zaključuje: »Shvaćanje da je sva sveta povijest otajstvo Krista, da u njoj sve prije njega teži k njemu i sve poslije njega izvire od njega; shvaćanje da poslije njegova dolaska nemamo očekivati nešto naročito novo, nego da samo treba do konca vremena u stvorovima proizvesti njegovo otajstvo i učiniti da u tom otajstvu svi budu njegovi dionici i da se napajaju od njegove punine, to je shvaćanje od temeljne važnosti ako se hoće ući u svijet liturgije«. Pogotovo ne bi smio zaboraviti da na Misu, na misne i pričesne milosti upozori govornik u prečestim parenetičkim propovijedima, jer će se tek tako naša moralka dignuti nad ljudskom etikom i uopće nešto postići kod pojedinca i društva. To uviđaju i mnogi noviji moralni udžbenici (da spomenem samo Tillmanov »Der Meister ruft« i Häringov »Das Gesetz Christi«)koji se sve više oslanjaju na Misu i liturgiju uopće.

Svakako se u svijetu mnogo radi na vezi propovijedanja i liturgije. Da spomenem barem tri broja liturgijsko-postoralne revije »La maison-Dieu«: 16. Prédication biblique et liturgique, 30. L'économie du salut et le cycle liturgique, 39. Aux soureces dela prédication. A u svojoj vrsti veliki P. Parsch kroz mnogo je godina propovijedao svakog dana svojoj zajednici u crkvici sv. Gertrude i to onda sakupio u 10 svezaka »Liturgische Predigt«. A mi što smo homiletičnih pomagala dobili prije rata, a nije mnogo bolje ni poslije rata, vrlo je oskudno na liturgijskom i patritičkom bogatstvu. Spomenuo sam i patristično blago, jer je baš ono dobrim dijelom

Pokrovitelj ILO-a Msgr Šeper drži predavanje

mistagoško, a i zato jer smo Hrvati tu posebno siromašni, dok Slovenci imaju krasne prijevode pok. prof. Lukmana. Na bilo koji način, ali bi trebalo da svi katolici, a pogotovo mi liturgisko usmjereni misnici dođemo barem do uvjerenja,što ga je izrazio luteranski (a znamo kako su oni dosada gledali na liturgiju) biskup Staehlin: »Liturgija Crkve je plodna zemlja za kršćansko propovijedanje, a liturgijski je život najbolja priprava za propovijedanje. Liturgiju se ne može korisno zamijeniti ni kojim drugim teološkim, egzegetskim ili dogmatskim radom... Budući je propovijedanje odijeljeno od liturgije i od sakramenta Crkve, to je uzrok slabosti naših propovijedi i, ako se tako može reći, korijen njezine dekadence« (cit. Vagaggini 681).

5)Na kraju nam naši bikupi (Vodič 18) preporučuju nastojanje kod vjernika oko najvažnijeg ploda sv. Mise: s v. p r i č e s t i. Kako ne bi, kad »pretvorba pretvara kruh u Kristovo tijelo, a sv. pričest vjernike u Boga. Izraz je smion, ali čest u istočnih i zapadnih otaca« (Moja Misa 295). Tko se od nas ne sjeća onog zanosnog poziva sv. usp. Pija XII, što ga u enciklici »Mediator Dei« govoreći o pričesti vjernika upravlja nama misnicima kako da zovemo, vodimo i nekako silimo vjernike na sv. gozbu? Kako svijet privlači ljude na svoje užitke, na jelo i piće! Prošle je godine u Jugoslaviji potrošeno alkoholnih pića za 35 milijardi Din, bit će dobrim dijelom u katoličkim krajevima. Koliko tu grijeha, koliko štete za dušu i tijelo! A sv. je pričesti malo gdje više, a pogotovo je najmanje primaju oni koji bi je najviše trebali. Sadanja nas je opasnost, čini se, zatekla u vrlo teškom momentu, kad je euharistijska i s njom spojena liturgijska obnova tek počela, barem u nekim krajevima, podizati naše vjernike. Kako je bolno, za misnika možda najbolnije, što tolike duše skapavaju i umiru od gladi, a mi imamo za njih u rukama »živi kruh što život daje«. Sigurno bismo mogli svi još više pozivati na sv. gozbu u propovijedi, u ispovijedi, u katehezi.

Samo pričest pravilno shvaćena, primljena i upotrebljavana donijet će željene plodove,a to će reći, kad nam svima bude sacrificale convivium, kako ju je Isus i ustanovio. Nijemci vrlo često upotrebljavaju izraz »Opfermahl«, a kod nas se tako rijetko čuje »žrtvena gozba«. Nije toliko važan izraz, ali je vrlo važno da nam sv. pričest nije čas kad »uvenula duša Spaitelja sretna duša«, nego svakodnevno hranjenje od Kristove žrtve za žrtvu našega života. Stoga redovito pričest spada u sv. Misu, da ne dijelimo ono što je Krist sjedinio. To nam preporučuju i naši biskupi, pa čak »neka se ne propusti pričešćivanje (pod Misom), makar se tim obred pro-

dubljuje, i ako onima koji ne pristupe k svetoj pričesti to nije po volji«. Dakle će nam liturgijska želja pričesnika biti važnija od pastoralnog obzira prema nehajnima. Dakako, ne ćemo nikome uskratiti sv. pričesti, ako kroz tjedan baš ne može biti kod čitave Mise. ali je druga krajnost, kad se – i u nekim crkvama našeg glavnog grada – pričešćuje prije, za vrijeme i poslije svake Mise na glavnom oltaru, iako redovito slijedi Misa iza Mise. A možda bi se moglo uvesti i pričešćivanje preko Misa na pokrajnim oltarima. Svakako smo u toj tački prema drugim narodima još vrlo nazadni i ne jedanput se moglo čuti strane svećenike koji se čude kako se kod nas još redovito dijeli sv. pričest i izvan Mise.

A što da rečemo o pričešćivanju sa sv. hostijama koje su posvećene u Misi pod kojom se dijeli pričest, što nam također preporučuju naši biskupi na temelju dvaju mjesta enciklike »Mediator Dei«? Tko od nas to čini? Nije to ni lako provesti, ali u zaokruženim zajednicama ni tako teško, uz malo dobre volje. Barem kad nanovo posvetimo ciborij, svi pričešćujmo kod te Mise iz njega, a onda ga stavimo u svetohranište iza ciborija sa starim hostijama. Da ne bude baš svaka pričest naših vjernika communio praesantificatorum! Nije sve u tome, dapače to malo znači, ako vjernicima ne tumačimo vezu žrtve i žrtvene gozbe. A kome je ta veza jasna, jači će poći u život, u koji ga šaljemo sa srdačnim i glasnim blagoslovom, kako je sada naređeno i što su vjernici vrlo rado primili.

Jednom sam čitao da communio dolazi od com-munire, pa prema tome da po sv. pričesti skupa s Kristom gradimo i utvrđujemo zgradu vjerskog života svoje duše, svoje obitelji, svoga naroda, cijele Crkve.. Neka ta etimologija nije tačna, ali konačno i com-unio isto znači. Znači ono što je sažeto kazala filozofkinja, redovnica i mučenica Edith-Terezija Stein: »Sudjelovanje kod žrtve i kod žrtvene gozbe čini dušu živim kamenom na Božjem gradu, da, svaku pojedinu dušu živ'm Božjim hramom«, a drugo ne želimo ni mi, ni za se ni za sebi povjerene.

Da završ'm prispodobom, v. V. Redlich, Messfeier als Lebensquell 7-8. Pred nekoliko se godina moglo čitati što se dogodilo vodiču jedne karavane kroz pustinju. Zalihe su vode skoro ponestale, pustinjski je žar ispijao ljude koji su postajali sve više nestrpljivi i uzbuđeni. Najednom u daljini ugledaju palme, oaza ih je kao zvala. Htjeli su prema njoj, ali ih je vodič zadržao na pravom putu riječima: »Ono je samo fatamorgana!« Nisumu baš vjerovali, ali su se skoro uvjerili da je tako. A malo kasnije ugledaše palme još jasnije, nekima se čak činilo da čuju žubor vode u potoku. Opet

su svi htjeli na tu stranu, ali ih vodič, znajući dobro da to još nije oaza nego fata morgana, odvrati neke milom a neke silom. U tom metežu jedan, koji je bio najviše uzbuđen, izvadi revolver i ustrijeli vodiča. A on još padajući pokazivao je rukom put: »Ljudi, idite ovuda, inače ste izgubljeni!« – Krist, naš vodič, nam je pokazao put. Ljudi su žedni i hoće da sebi udovolje. Vjeruju samo ono što vide i što mogu gutalj po gutalj popiti, uživati. A ruka im ostaje prazna, duša bez života. Krist nam je svojom smrću pokazao put života. Njegova je ruka ispružena na križu i kao da govori: »Ovuda morate ići, inače ste izgubljeni! Ovo činite na moj spomen! On hoće da sve spasi, da sve k sebi privuče. A za to treba nas, svoje sluge, mistagoge drugih. Divinorum divinissimmum est cooperare Deo in salutem animarum.

Svima je sigurno poznata beuronska sličica: pod križem stoji Majka Marija s rukama u stavu molitve kao tip Crkve i za cijelu Crkvu, a sv. Ivan kao pravi vicarius amoris Christi rukama pokazuje na križ gdje visi naš Otkupitelj i jedini Posrednik kod Boga. To je i naša služba i uloga. Odgovorna i teška, ali i beskonačno lijepa. Uzori su nam nebrojena braća koji su službu mistagoga zdušno vršili dos mrti, makar ta bila kao u onog vodiča karavane ili u misionara spomenutih na početku. Mi još uvijek smijemo misliti za svoj narod, među svojim narodom i sa svojim narodom. A kad nas Veliki Svećenik pozove k sebi, kod nebeske ćemo Mise uživati onoliko koliko kao mistagozi djelom i riječju nastojimo sebi i svojima približiti žrtvu sv. Mise, da njoj svi sudjelujemo i od nje živimo.

O. Dr MARTIN KIRIGIN OSB
BIOGRAD n/m

KRIŽ I MISA

Posve jednostavnim jezikom — koji je to rječitiji, što je jedjimo — kažimo: vodoravno — razraditi plan našeg tečaja, dobro je da također okomito posegnemo za dubinama. Stoga pokušajmo u ovaj podnevni čas Angelusa zaustaviti malo tijek diskurzivnoga i odati se kontemplaciji.

U središtu naših studija stoji ovih dana misterij sv. Mise — više doduše u svojoj vanjskoj proslavi i provedbi, ali ipak uvijek i nedjeljivo kao jedinstveni i središnji »mysterium fidei«, otajstvo vjere. Kao takva sv. Misa je uvijek u najužoj vezi s drugim vjere naše misterijem — s otajstvom križa. Misa i križ su jedna nerazdjeljiva cjelina. Ta ista je žrtva i isti joi je svećenik, i u sv. Misi i na križu. Dosljedno, u sv. Misi uistinu »fulget Crucis mysterium«! Kroz Misu se sjaji i žari otajstvo križa, koje onda i nas prosjajuje i žarom svojim ražaruje.

Ta zar veći najpočetnija kateheza ne uči, da se u svakoj sv. Misi ponavlja kalvarijska žrtva Raspete Ljubavi? Njome se na nas slijevaju milosne rijeke Krvi Isusove predragocjene,što su na križu provrle s probijena boka Isusova. Po sv. Misi postajemo bogati dobitnici sveukupnoga blaga, što nam ga je Isus Krist smrću na križu stekao i oporučno ostavio. Ta zar se sva ta blaga spasenja u teologiji ne zovu jednim imenom »plodovi križa«?!

Jest! U sv. Misi plamenim bljeskovima bljeska, sjaji se i žari otajstvo križa.

Podnevni je čas naše zajednice u ljubavi — agape. Dok nastonostavniji — sveta liturgija izražava ovu najužu vezu između sv. Mise i kalvarijskog žrtvenog križa. Neka samo oko bude pažljivo, a srce pozorno, da zamijetimo liturgijske akcije.

Ta nije li žrtveno središte svih naših oltara upravo križ? Liturgijska obnova našeg vremena ide posebnom marljivošću upravo za tim, da oltarski križ dođe što više u središte vidnog kruga vjerničkog oka, da gospoduje cijelom unutrašnjošću crkve.

Na oltarski križ nadalje svako toliko obrednik usmjeruje svećenikovu pažnju, poglede, poklone — oči i srce. Ne očituju li već same svećenikove raširene ruke na izvanjski način misterij sura-

speća? Ta odavna je već Tertulijan upozorio, da kršćani zato rašireni rukama mole, da bi izvana očitovali nasljedovanje Krista raspetoga.

Božanska služba, kojom je kršćanska pobožnost uokvirila presvetu euharistijsku žrtvu — officium divinum, u isto vrijeme i božanska i uistinu »divna« služba — sva se odvija između dva križa: onog početnog na »Domine labia mea« i završnog uz molbenicu »Divinum auxilium«. Koliki se križevi i križanja još u njoj ponavljaju ? !

Sama žrtvena svečanost sv. Mise očito je također stavljena unutar dva križa. Počinje križem ulazne pjesme, a završava blagoslovnim križem svećenikovim iza »Ite missa est«. Prebrojite zatim, prebrojite, braćo, već i zbog zanimljivosti, prebrojite najrazličitije križeve i križanja — često u isto vrijeme neshvaćena i nepravilno izvedena — kojima je sveta liturgija isprekrižala cijelu žrtvenu akciju. Ima ih četrdesetak, pedesetak.

Zar mislimo, da se u tim kratkim, ali tako učestalim gestama ne kriju duboki sadržaji? Uistinu, križanja u sv. Misi imaju različiti smisao. Trebalo bi to u svakom pojedinom slučaju ispitati, uočiti i u svojoj svijesti nositi. No, na dnu svih njih stoji jedan zajednički smisao, osnovno značenje. Svim nas tim križevima liturgija stalno podsjeća, da na oltaru — potpomažući sa svoje strane strane akciju Kristovu — ponavljamo i obavljamo misterij naše vjere: otkupiteljski žrtveni misterij križa.

Ta je činjenica posve očita.

Promtrimo joj samo značenje i životnu primjenu.

Govorimo često o »znaku« križa.. Možda i prema latinskome »signum« i grčkome »tropaion« trebalo govoriti o barjaku, i zastavi križa — »vexilla Regis«!

Zastava je znak pripadnosti jednoj krvnoj zajednici, zajednici na krvi osnovanoj. Vijoreći se na vjetru kao da izvikuje ideale nacije: sve borbe prošlosti, sva stremljenja sadašnjosti, sva očekivanja budućnosti. Stoga zastava okuplja, oduševljava, povezuje, ujedinjuje, na boj zove, u bojne redove zbija.

Sve to vrijedi i o zastavi križa.

Ta mi smo uistinu zajednica, koja je utemeljena krvlju žrtvovanoga Jaganjca Božjega. To je »sanguis Crucis — krv Križa«, kako ističe sv. Pavao (Kol 1, 20). Zastava nam križa doista doziva u pamet sve borbe prošlosti — slavnu agoniju Kristovu i njegovih mučenika; sva stremljenja sadašnjosti — jer naša zajednica, gonjena duhom Kristova programa »Dođi kraljevstvo Tvoje!«, želi zasaditi križ Isusov u središtu zemlje i na svim visovima svijeta,

u samom svemiru. Jest! Zastava križa Kristova za nas znači sva očekivanja u budućnosti, jer s neba »očekujemo Spasitelja... koji će preobraziti ovo naše bijedno tijelo i učiniti ga jednakim svome slavnome« (Fil 3, 21). A taj će slavni dan za nas svanuti, kada se na nebu pojavi znak Sina čovječjega (Mt 24, 30). Križ je tako simbol naše slavne budućnosti.

Kako li je neodoljiva rječitost šutljive geste svetog znaka križa, što ga kršćanin, napose svećenik — posebice u sv. Misi — stavlja na sebe. Križ jeza nas uistinu zastava časti, simbol našega zajedništva s Bogom i našega bratstva među sobom — u tijelu Kristovu. Križ je za nas znamen sumišljenja i suosjećanja s Kristom, plamen naše navalne snage za kraljevstvo njegovo, zublja naše svijetle budućnosti.

Možda bi nam ovu rječitost križanja još bolje mogao osvjetliti i sam hrvatski izraz »prekrižiti se«. Teško ga je jednom rečenicom protumačiti.

Prekrižiti se —to znači: staviti križ na sebe.

Prekrižitise — to znači: staviti sebe na križ.

Prekrižiti se — to konačno znači: prekrižiti samoga sebe, svoj grešni »ja«.

To bi bilo neko, kažimo, filološko obrađivanje izraza. A koje je njegovo teološko značenje? Neka nam učiteljem bude sv. Pavao, križevni ideolog kršćanstva.

Prekrižiti se, dakle, znači u prvome redu: staviti križ na sebe kao svoj trofej, kao zastavu svoga ponosa. Nigdje to sveta liturgija tako svečano ne proklamira kao na sam dan ustanovljenja presvete Euharistije, kada — u obnovljenu redu Svete Sedmice — misno bogoslužje započinje svečanom procesijom, koju predvodi križ, dok svi pjevaju osnovnu lozinku kršćanske ideologije: »Nos autem gloriari oportet in Cruce!«

U tom smislu je znak križa, spojen s trojstvenom formulom, naša najkraća »profesio fidei«, izjava vjere. Njime mi ispovijedamo i svijetu dovikujemo temeljne zasade naše vjere. Uz vjeru u Boga jedinoga, ali troosobnoga, o kojoj govore naše riječi, samim tim znakom ispovijedamo, da vjerujemo u Božju ljubav, koja nam se očitovala kroz križ. Ta u ljubavi raspetoga Sina Božjega upoznasmo i povjerovasmo ljubavi srca Očeva (us. Iv 3, 16 i Iv 4, 16). Znakom križa nadalje pokajnički priznajemo i opozivamo svoj grijeh — svoj preveliki, od mnoštva njih srastao grijeh — koji je na ramena Janjeta Božjega natovario breme križa. I dok križanjem kao da želimo prenijeti svu silu i snagu, svu jakost i moć — ukratko: plodove križa —na sebe, dotle u isto vrijeme priznajemo i ispo-

vijedamo, da se »redemptio obiectiva«, križem Kristovim ostvarena, ima u nama dovršiti kao »redemptio subiectiva« po našim križevima.

Time prelazimo na drugo, uže značenje, izraza »prekrižiti se«, tj. staviti sebe na križ. Mi naime, po nauci istog Pavla, trebamo živjeti kao suraspeti s Kristom: »Christo confixus sum Cruci« (Gal 2,19), da patnjama svojim pridonesemo punini patnja Kristovih (Kol 1, 24). On se naime udostojao, da i nas pozove, te patnjama i trpljenjem udruženi s njime kao njegovi udovi surađujemo u izgradnji tijela Crkve. I kao što smo sada »socii passionum«, bit ćemo jednom s njime »socii consolationis« (2 Kor 1, 7). Kojih li božanskih perspektiva našeg trpljenja, koje nam otvara pogled na križ Isusov!

To suraspinjanje s Kristom konačno ima u nama ostvariti puninu, koja se krije u izrazu »prekrižiti se«, a koju divno naznačuje latinski tekst Pavlove poruke: »Vivo, ego, iam non ego — vivit vero in me Christus« (Gal 2, 20). Evo sve tajne dialektičkog procesa kršćanske — jest, upravo kršćanske, a ne koje god općenito — ascetike. Ona ne staje u drugome članu, kao da bi cilj ascetike bio »non ego«, zatajivanje sebe. Ona ima tri stupnja, a u trećem je sintetički cilj: ego — non ego — Christus! Na mjesto moga »ego« dolazi Krist!

Konačno retorsko pitanje svih misnih križeva bilo bi u ovome: Živim li ja kao prekrižen čovjek? Ostvarujem li ja svaki dan poruku mog biskupa reditelja: »Imitamini, quod tractatis!« Dok svečano obavljam misterij smrti Gospodinove, da li na smrt osuđujem starog čovjeka u sebi s njegovim manama i požudama?

Takav ispit savjesti ima naročit smisao na ovome baš tečaju. Čovjek naime u svetoj liturgiji mora često prekrižiti sebe, e da bi pravilno izvodio svete obrede, da bi se ukopčao u obnovljeno liturgijsko gibanje. Ono doduše još nije našlo u svemu savršenih izraza, ali savršenost ostvaruje već time, što ih traži. A svećeniku je terencu križ često potreban, da bi se — protiv zakona svoje komotnosti, uhodanosti i nezdrave reaktivne tradicionalnosti — dao zahvatiti probuđenim liturgijskim elanom.

Sveta je misa prepuna najrazličitijih križanja s najrazličitijim sadržajima. Jedno je od tih križanja možda najuzbudljivije, na koje je rado upozoravao mladomisnike naš sveti ne-

koć provincijal o. Vendelin Vošnjak. U molitvi »Suplices te rogamus« iza pretvorbe svećenik uz križanje nad svetim žrtvenim prilikama moli: »... ut quotquot ex hac altaris participatione sacrocanctum Corpus et Sanguinem sumpserimus...« A onda, kao da je tim dvama križevima htio zahvatiti svu blagoslovnu božansku moć svete Mise, prenosi križ na sebe uz riječi: »... omni benedictione coelesti et gratias repleamur!«

o. Dr BONAVENTURA DUDA OFM
ZAGREB

DOMINIKANSKI KL... ZAGREB — MAKSIM... TRG AUGUSTINA KAŽOTIĆ

NAŠI MINISTRANTI

Papež Pij XI. izraža v apostolski konstituciji DIVINI CULTUS (22. 12. 1928) željo, naj vernike lepota bogoslužja »prevzame«. Ta lepota svetih obredov je odvisna seveda predvsem od duhovnika, celebranta. Odločilno vplivajo na bogoslužje pa tudi ministranti. Res, izbrano petje in dovršeno orglanje lahko znatno pripomoreta k duhovni ubranosti vernikov, toda možneje vpliva zbor ministrantov; vendar ne predvsem zaradi njihovega zunanjega nastopa, temveč zaradi notranjega raspoloženja, ki se odraža tudi v lepo ubrani zunanji uglajenosti.

Pisatelj knjige SLUŽBA MINISTRANATA Dragutin Kukalj je zapisal lep stavek: »Vjernici moraju liturgiju v i d j e t i i gledajući osjetiti svu njezinu veličinu i ljepotu. Lijepo i svečano obavljanje svetih obreda tako ih privuče, da se stanu zanimati i za njihovo značenje i sadržaj... Zato i jest dužnost dušobrižnika kao mistagoga svoga stada, da poduzme sve, kako bi službu božju učinio što ljepšom, svečanijom i privlačnijom. U tom radu učinit će mu dragocjenih usluga njegov zbor ministranata. Ministrantima se veoma često posvećuje mala ili bolje reći nikakva pažnja. To je zlo. Ministranti vrše ili pomažu vršiti najsvetiju službu. U njih su uprte oči cijele župe sabrane u crkvi. Zato im se mora posvetiti najveća pažnja«.

Te lepe misli so povzete tudi v brošuri PRIRUČNIK MINISTRANATA ILO, Rijeka 1959.

Skrb za ministrante mora torej biti bistveni del našega dušnega pastirstva.

V tem referatu bi rad predočil tri momente, ki naj jih upoštevamo pri delu z ministranti: prvič važnost tega dela, drugič namen, ki ga naj zasleduje dušni pastir ministrantov, v tretjem — najvažnejšem — delu bom pa skušal odgovoriti na vprošanje, kako bomo svoj namen dosegli, govoril bom torej o metodi pri vodstvu in vzgoji ministrantov. Metoda, ki jo bom razvil, se naslanja na izjavo papeža Pija XII., kakor jo je podal v okrožnici MEDIATOR DEI glede ministrantov.

I. VAŽNOST VZGOJNEGA DELA PRI MINISTRANTIH

1. Zgodovinski vidik.

Od kdaj so v Cerkvi ministranti? Odkar imamo sv. mašo. Prva mašna strežnika sta bila Peter in Janez, ki sta — po poročilu sv. Luke (22, 7 seq) — pripravila darove in vse kar je bilo potrebno za primicijo v cenakulu.

V dobi mučeništva prvih stoljetji srečemo že lektorje, ostiarije in akolite, ki skrbe za določene naloge pri božji službi. Tako n. pr. našteva sv. papež Kornelij l. 252 v pismu škofu Fabiju v Antiohiji, da je v Rimu poleg 7 diakonov tudi 42 akolitov in 52 eksorcistov, lektorjev in ostiarijev. Akoliti so bili prideljeni diakonom; kot taki so skrbeli za karitativno delo in za božjo službo.

Med takratnimi in današnjimi ministranti pa je razlika. Takrat so opravljali to službo večinoma možje in starejši fantje; posebnega posvečenja niso prejeli, temveč so bili papežu le predstavljeni, ta pa jih je blagoslovil z besedami: Na priprošnjo blažene Device Marije in sv. Petra naj te blagoslovi in varuje Gospod Bog. Tekom 5. stoletja so se te službe malo spremenile. Ostariji so postali zakristani v našem smislu, akoliti pa so prevzeli skrb v uprovi crkvenega imetja. Tu jih zasledimo kot tajnike in spremljevalce škofov; stregli so tudi pri maši. V tem času in v naslednjih stoletjih so lektorji zavzemali čedalje bolj poseben položaj: dobivali so v škofovskih in duhovniških hišah potreben pouk v branju lekcij in beril in v strežništvu pri oltarju. Ti dečki-lektorji so torej pravzaprav predhodniki naših ministrantov.

Že v dobi arijanizma je akolitstvo in lektorstvo začelo dobivati novo, reči moremo: zakramentalno obliko. Škofje so namreč začeli podeljevati tem uslužbencem Cerkve redove.

V srednjem veku sta potem še nekaj časa ostala združena cerkvena služba in nižji red, dokler niso končno prevzeli službo laiki, podeljevanje nižjih redov je pa ostal ritus le za kandidate prezbiterata. — Nam je važna ugotovitev, da sega ministrantska služba že v dobo prve Cerkve, v apostolsko dobo in je torej že z zgodovinskega vidika zanimiva in spoštovanja vredna.

2. Cerkveno juridični vidik

Codex J. C. strogo predpisuje: Sacerdos Missam ne celebret sine ministro, qui eidem inserviat et respondeat (Can 813, § 1).

Ta predpis cerkvenega prava jemlje moralist Vermeersch zelo resno (Theol. Moral. 3, 296); pravi namreč: »Sub mortali requiritur minister« in razlaga dalje, da katehumen ne more pri maši streči.

Ministrant izvršuje svojo službo pri oltarju v moči krsta, ker le krščenec participira na duhovništvu Kristusovem (1 Petr 1, 9).

Congregatio Rituum je izdala v reskriptu z dne 4. 8. 1922 za naše pojmovanje malo čudno navodilo, ko pravi, da sme le škof odločiti, če naj verniki odgovarjajo namesto ministranta, ker so pač odgovori ministranta praxis communis.

Torej še pred 40 leti daje kongregacija ministrantom prednost pred sodelovanjem vernikov. To rimsko prakso lahko smatramo danes, po encikliki M. D., za zastarelo.

Nekaj popolnoma novega z ozirom na prejšnja določila so rubrike pri renovirani velikonočni liturgiji. Po teh navodilih so prejeli ministranti naloge, ki jih imate pri polni asistenci diakon in subdiakon.

Kako danes Rim gleda na ministrante, nam pove tudi Rimska sinoda 1. 1960, ki je posvetila minitrantom pet paragrafov (561-565).

3. Litugično pastoralni vidik.

Na vprašanje ali so ministranti zastopniki vernikov ali pomočniki mašnika, moramo odgovoriti: oboje. Ministrant je most med verniki in oltarjem, srednik med duhovnikom in ljudstvom.

Kot zastopnik vernikov prinaša darove, odgovarja. Pri tem moramo povedati, da izraz zastopnik ljudstva ni povsem posrečen. Saj je vedar pravica in dolnožnost vsakega vernika, da svoj dar pridruži Kristusovi daritvi. Tudi ni prav, če je ministrant prevzel odgovore, ki mu jih verniki nikdar ne bi smeli prepústiti.

Ministrant torej ni toliko zastopnik vernikov kakor bolj srednik med oltarjem in verniki. Ministrantska služba pa ni usmerjena samo od vernikov proti oltarju, temveč tudi od oltarja na vernike. S svojo svečo, ki jo nosi, tiho oznanja: Kristus — luč je tu.

Z zvončkom, s katerih pozvanja, opozarja vernike: Dominus adest et vocat te. S svojim zglednim nastopom, recimo z lepim genufleksom, opominja brez besed vernike: Venite adoremus et procidamus et genua flectamus Domino. — Še močneje izstopa ministrant-lektor. Ta je res organ, instrument duhovnika, namestnika Gospodovega.

S tem, da smo imenovali ministranta most, srednika med oltarjem in verniki, je tudi že nakazana resnost naloge, ki jo ima.

Iz tega sledi: ministrantska služba ni nobena otroška igra, temveč visoka naloga, ki je v čast tudi vsakemu odraslemu fantu i možu.

Predvsem je za nas važno, da vemo, kako Cerkev misli o ministrantih in njihovi službi pri oltarju. To moramo zvedeti iz ust škofa, ki deli nižje redove. Dvoje bistvenih zahtev ponavlja škof pri podjeljevanju nižjih redov. Prvo: odkritosrčnost. V ušesih Cerkve neprestano odmevajo resna Gospodova svarila farizejem. Cerkev pozna jezo Gospodovo zaradi hinavščine farizejev, pozna njihovo dvoličnost, razklanost med notranjostjo in zunanjimi dejanji; odtod njena boječa skrb za službenike oltarja, da ne bi jih zadela jeza Gospodova. Zato govori lektorjem: Quod ore legitis, corde credatis atque opere compleatis. In še naroča: Studete: verba Dei... absque omni mendacio falsitatis proferre.

Akolitom pa govori škof: Deo placere non poteritis, si lucem Deo manibus praeferentes, operibus tenebrarum inservietis, et per hoc aliis exempla perfidiae praebeatis.

Kakšna grozna laž bi bila: v roki luč, v srcu pa tema greha!

Druga temeljna zahteva Cerkve je zvestoba, zvestoba do konca. Kaj pomaga slamnat ogen, kaj hipno navdušenje brez zvestobe? Pri ordinaciji opominja škof akolita z Gospodovimi besedami: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra et glorificent Patrem vestrum. V spomin jim kliče tudi Pavlove besede: Eratis aliquando tenebrae nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate... Fractus autem lucis est: in omni bonitate, et justitia et veritate... Estote ergo solliciti... ut et vos et alios et Dei Ecclesiam illuminetis.

Cerkev torej jasno pove, kateri vrlini sta našemu minitrantu predvsem potrebni: odkritosrčnost in zvestoba. Samo, če ima ti dve kreposti, bo s pridom izvrševal naročila Cerkve: Tunc in Dei sacrificio digne vinum et aquam suggeretis, si vos ipsi Deo sacrificium per castam vitam et bona opera oblati fueritis.

II. NAMEN PRI VZGOJU MINISTRANTOV

Nekateri duhovniki imajo ministrante le zato, ker jim to strogo zabičuje Can. 813, in zato, da jim ministranti prenašajo mašno knjigo.

Toda ne imejmo z ministranti predvsem juridičnega namena, da zadostimo predpisu zakonika, tudi ne samo pastoralnega, da vernike z lepim ministrantovim nastopom bolj pritegnemo, temveč ascetično moralnega, t. j. gloria Dei. Ničesar ne smemo opustiti, da bo božja služba kar najlepša, kar najbolja slovesna, poduhovljena. S tako božjo službo bomo dosegli tudi to, da bodo verniki intenzivnije sodelovali. Pravilno sodelovanje vernikov je torej sad prvega glavnega namena, ki je gloria Dei.

Drugi namen pri vzgoji ministrantov mora biti ta, da vzgojimo zdravo pobožno, disciplinirano in v veri dobro poučeno elito mladih fantov, ki bodo tudi pozneje pomenili blagoslov za župnijo. Ko vzgajamo ministrante, vzgajamo vnete in prepričane katoličane. Moderno dušno pastirstvo, ki mu je do tega, da vzgoji elite, in s pomočjo teh penetrira druge vernike n. pr. JOC v Belgiji, Holandiji in Franciji, nam že desetletja s svojimi uspehi kaže pot in metodo. Grupe ministrantov morajo biti take elite, ki jih je treba skrbno in z vso ljubeznijo izoblikovati. V vsaki ministrantski skupini mora goreti nekaj binkoštnega ognja.

III. KAKO DOSEŽEMO VZGOJNI NAMEN

Pot do smotra nam je nakazal papež Pij XII. Prvič v dolgi zgodovini Cerkve je najvišji pastir in učitelj smatral za potrebno, da v svoji okrožnici M. D. naslovi na škofe poseben opomin v zadevi ministrantov. Tako je dobil tudi predpis cerkvenega zakonika (Can 813) svojo pastorolno noto.

Kaj pravi sv. oče o ministrantih?

MAGNA CHARTA

»Krščansko ljudstvo naj se dejavno udeležuje liturgije... Duhovnik naj združen z ljudstvom daje čast večnemu Bogu.

Ad hoc apte assequendum haud parum conferet: probos beneque excultos pueros ex quavis civium classe accurate seligere, qui sponte libenterque accedentes, rite sedulo studioseque altari inserviant, quod quidem manus a parentibus... aestimari debet. Quodsi opportune hi juvenes excolantur, ac vigilanti sacerdotum cura ad creditum sibi ministerium... reverenter constanterque ecitentur, tum facile eveniet, ut novi ex iisdem sacerdotii candidati oriantur.«

Tako papežova instrukcija glede ministrantov. Razčlenimo jo.

Ad hoc apte assequendum...

Actuosa participatio dosežemo predvsem z odlično izvedeno liturgijo. Tu pomagajo v prvi vrsti ministranti. Vzgojno delo pri ministrantih torej ni delo za ozek krog, temveč je in mora koristiti vsej župniji. Kjer imajo pri oltarju dobre ministrante, tam morejo liturgijo vršiti slovesno in spodbudno; tako morajo verniki intenzivneje sodelovati.

Vzorno in resno opravljanje božje službe pa da misliti tudi obrobnim kristjanom in je zlasti v našem s kritičnim duhom prepojenem času velike važnosti. Resnoba in častitljivost liturgije moreta biti močna apologija za mlačne kristjane in bosta »gotovo mnogo pripomogla«, da se bo »krščansko ljudstvo dejavno udeleževalo liturgije in bo ta postala zares sveto opravilo, v katerem bo duhovnik — združen z zborom ljudstva — dajal čast večnemu Bogu (Pij XII).

2. Pueros accurate seligere...

Za nobeno cerkev ne bi smelo veljati, kar na žalost večkrat slišimo ali celo v svoji župniji ugotavljamo, da so ministranti »največji faloti«. Ni vsa krivda na dečkih. Papež naroča: Skrbno oberite poštene in dobro vzgojene dečke. Ministrant mora biti vseskozi pošten, nepokvarjen, pripravljen na žrtve. Dobro vzgojen: točen, voljan, zanestljiv, vljuden.

Najbolje bomo pogodili, če uvedemo za ministrante dobo preiskušnje, »noviciat«. Traja naj do pol leta. Po dobro prestanem izpitu naj bo slovesen sprejem. Nemški »Ministrantenpädagog« Theodor Schnitzler priporoča, naj bi ministrante — kandidate izbirali iz vrst prvoobhajancev. Kdor še ni bil pri prvem sv. obhajilu, naj ne bo ministrant. Svoj predlog utemeljuje: Nur den Vollchristen, den kommunizierenden Christen, dürfen wir zum Dienst der Eucharistie zulassen.

Koliko ministrantov naj ima cerkev?

Število naj bo odvisno od velikosti župnije in od živahnosti liturgičnega življenja. Ideal naj bo, da pritegnemo čim več sposobnih in poštenih dečkov. Začeti bo seve treba z malim številom, zato da jih intenzivno izšolamo. Pa tudi za vernike je lepo doživetje, če vidijo ob večjih praznikih veliko število ministrantov ob oltarju. Vsekakor lahko dosežemo z večjim številom ministrantov večje liturgične uspehe. V Nemčiji imajo n. pr. odlični ministrantski zbori do 100 članov. V naši lavantinski škofiji imamo mnogokje lepe skupine z 10, 12 in več ministranti. Ni pa predvsem odločilno število, temveč kvaliteta.

Ko se odločamo za število ministrantov — tu mislimo tudi na lektorje in predmolivce — ne smemo imeti pred očmi le rubricistične predpise in najnujnejše potrebe. Liturgija namreč ne živi od minimuma. Poznamo njeno pestrost in razčlenjenost. Torej se tudi pri ministrantih ne smemo zadovoljiti z najnujnejšim številom. Seveda pa moramo zelo paziti na to, da ne postavljamo ministrantov v prezbiterij kot dekorativni objekt.

Vedno se moramo truditi za kar najbolj doživeto in kolikor mogoče lepo izvedeno liturgijo. Pri tem pa se skrbno varujmo vsake teatralnosti!

Ex quavis civium classe...

Papež želi, da izbiramo svoje strežnike iz nižjih in višjih slojev. Pri nas pridejo v poštev srednji in nižji. Pri izbiri ministrantov je važno tudi, da mislimo na sodelovanje očetov in mater — že iz praktičnih razlogov: dečka je treba rano buditi. Da bodo starši cenili in pospeševali delo svojega sina-ministranta, bo prav, če starše včasih obiščemo ali pa jih povabimo na ministrantski sestanek. Morda bo kdaj nastalo vprašanje: Ali naj sprejmemo za ministranta tudi dečka iz družine, kjer roditelji ne hodijo k maši. Navadno tak deček nima zadostne verske vzgoje in bo kmalu odpovedal; more se tudi zgoditi, da bodo po njem starši našli pot nazaj v cerkev.

3. Lasnosti dečkov

Probos beneque excultos pueros...

Probus, t. j. dober, nepokvarjen, sprejemljiv značaj, pripravljen na žrtve. Dečki, ki se boje žrtev, bodo kmalu odpadli. Slabih otrok nikar ne pripuščajmo v ministrantske vrste!

Bene excultus, dobro vzgojen, pomeni: točen, vljuden, voljan, zanesljiv, snažen.

Posebno važni vrlini sta točnost in vljudnost. Tudi glede snage bo duhovnik zahteven. Ministrant ima vedno umite roke, očiščene nohte, počešane lase. To su lastnosti, ki si jih mora deček privzgojiti že doma. Duhovnik jih mora od ministranta zahtevati, če noče imeti v ministrantih vrstah mehkužnežev.

Sponte libenterque accedentes... Ne silimo nikogar, deček mora sam rad prihajati.

K liturgičnim opravilom naj prihaja z veseljem. Tega veselja nima, kdor pravi »moram streči«. Sposoben ministrant je le tisti, ki doživlja v polnosti svoje duše molitev: ad Deum, qui laetificat juventutem meam, in tako veselo zatrjuje: »smem streči«.

Čene bo nič prisiljenega niti s strani staršev niti duhovnika, bo ministrantu postalo polagoma jasno, da vodi tudi v duhovniški poklic neprisiljena, svobodna odločitev. Veselje je življenski element, ki v njem uspeva vzgoja mladih ljudi. Zato mora duhovnik, ki vodi ministrante, sam izžarevati to veselje, ki je končno odsev božjega veselja. Kjer je je pravo veselje, tam je tudi dovršeno izvrševanje obredov, tam tudi oni mir, ki naj obdaja vsako liturgično dejanje.

Za svojo prizadevnost pa naj ministrant prejema tudi plačilo. Toda nobenega plačilnega sistema, nobene denarne plače. Duhovnik pa ne bodi skop s pohvalo, priznanjem, tudi s primernim darilom n. pr. za miklavževo, božič, velikonoč, god. Lepo plačilo so tudi skupni izleti, ogledi drugih cerkev. Nikar ne razvajajmo dečkov! K oltarju naj jih vodi sveto navdušenje in zavest: Kristusu služim, rad prostovoljno.

Ministranti se morajo sami odločati za točnost, strumnost. Če bo duhovnik popuščal glede točnosti, bo imel v ministrantskih vrstah v kratkem splošen nered in samovoljnost.

Nastane vprašanje: Kako kaznujemo malopridneže? Nekaj načel: Kazen nikdar ne sme povzročiti verske krize, da bi zaradi nje deček začel opuščati verske dolžnosti. Ministrant mora videti, da je v ozadju kazni dobrota. Kazen mora biti vedno zdravilo. Nekaj konkretnih primerov: Zlobna tatvina in težki seksualni prestopki so dovoljni razlog, da dečka takoj odstranimo. Treba pa je paziti, da otroške nepremišljenosti takoj ne ožigosamo za zlobo. Spokorjen in poboljšan grešnik pa naj ima priložnost, da se vrne v ministrantske vrste. Prav tako bo včasih trebe kakega tvrdoglavega in skrajno nagajivega dečka odstraniti. Začasna izključitev se redno izkaže kot dobro vzgojno sredstvo; včasih že dovolj v pljiva izključitev iz gotovih častnih služb n. pr. turiferar. Če ministrant zamuja, bo dobro, da kratko in vljudno obvestimo starše, še bolje, da jih obiščemo na domu.

Absolutna pravičnost naj bo merilo pri vseh kaznih: nikdar ne kaznujmo v prvi jezi, nikdar v neposredni bližni svetih skrivnosti, n. pr. takoj po maši. Vedno audiatur et altera pars. Nikdar ne kaznujmo, ne da bi zaslišali delikventa.

Rite inserviant... Skrbno se izogibajmo vsake površnosti in vsega teatralnega v govoru, obleki, nastopu.

Ministranti naj skrbno in dostojanstveno vrše obrede sv. Cerkve. Od ministranta je treba zahtevati, da pozna liturgične predpise, ki so mu v njegovi službi potrebni, in da se po njih ravna. Če bomo v tem dosledni, bomo opazili, kakšen smisel za obrede imajo včasih tudi preprosti dečki.

Seveda ne moremo vsake podeželske cerkve narediti za stolnico. Farna božja služba ima neko svojo zakonitost, ki se naj lepo prilagaja vernikom. Vedno pa mora farna božja služba ostati zvesta predpisom sv. stolice in škofovim naredbam.

Sedulo studioseque... Ti dve papeževi besedi nista pleonazem. Prva označuje mirno, premišljeno pridnost, druga gorečnost, vnemo. Sama mirna pridnost ne zadostuje. Ministrant ne

sme biti lutka, še manj stroj, najmanj pa bezdušen dekorativni objekt. Tudi sama vnema ne zadostuje. Vzgoja se mora truditi za vnemo v pravih mejah, mora pa tudi pridnost podžigati z vedno novim ognjem. Rekli smo že, da naj binkoštni ogen gori v ministrantskih vrstah. Pri tem je treba seveda paziti, da ta vnema ne vodi v nemir, nestalnost. O ministrantih naj velja, kar je zapisal Romano Guardini o celotni liturgiji: Na znotraj gorec, na zunaj stvaren, miren.

Constanter... Kdor se bo javil za ministranta iz napačne vneme ali iz napuha, se bo trajne službe ob oltarju kmalu naveličal. Pa tudi pri onih, ki so se javili iz pravih nagibov, bo stanovitnost vedno veliko vprašanje. Saj moramo tudi mi sami vedno moliti za milost stanovitnosti.

Stanoviten bo ostal ministrant, če bo duhovnik znal v njem razvijati globoko notranje življenje in bo dečka vodil k vedno višjim smotrom.

Reverenter... Poklicna bolezn vseh služabnikov olatrja, tako mlajših kakor tudi starejših, tako ministrantov kakor duhovnikov je, da polagoma zgubljajo spoštovanje do sakralnih reči. Razven tega je irreverentia bolezen našega časa. Kjer gineva spoštovanje, tam hromi vera. Če minitrant zgubi spoštovanje, postane farizej, če je pa farizej, je tudi zmožen, da pribije Gospoda na križ. Življenje kaže žalosne primere. Dokaz za to so številni nekdanji ministranti danes izraziti ateisti. Brez težave bi mogli dokazati, da je začela njihova pot v brezverstvo takrat, ko so začeli zgubljati spoštovanje pred svetimi rečimi.

Služabnikom oltarja velja ena najbolj tvrdih besed sv. pisma Nove zaveze: »Tistih, ki so bili kdaj že razsvetljeni in so postali deležni svetega Duha ter okusili lepo besedo božjo... pa so odpadli, ni mogoče spet spraviti k novemu spreobrnenju, ker sami sebi božjega Sina križajo in sramote« (Hebr 6, 4-6). Nevarnost ireverencije obstaja za vse služabnike oltarja, tudi za nas duhovnike. Torej moramo najprej mi sami imeti sveto spoštovanje do oltarja in njegovih skrivnosti in storiti sve, da za nas ne bo veljalo: quotidiana vilescunt.

4. Vzgojni faktorji.

Opportune excolantur... Kdor hoče doseči smoter, ki je nakazan v prejšnjih odstavkih, mora vzeti vzgojo ministrantov zelo resno. To delo zahteva mnogo truda, se pa bogato izplača. Najodličnejše vzgojno sredstvo je duhovnikova ljubezen do njegovih pomočnikov pri oltarju. Soodloča pa tudi vrsta drugih faktorjev. Razčlenili jih bomo.

Veroučne ure. Brez posebnih veroučnih ur ne bomo nikdar imeli dobrih ministrantov. Te ure naj bodo tedensko, štirinajstdnevno ali vsaj mesečno. Biti morajo dobro pripravljene, ne sme jim manjkati discipline. Ura naj bo prijetno razčlanjena: branje in razlaga sv. pisma, liturgični pouk in vaja, vzgojna navodila, latinščina, ogled liturgičnih predmetov, pesem. Začnimo jo s kratko molitvijo in končamo z obiskom Najsvetejšega.

Pouk mladine je zlasti dandanes zelo važen. Posebno ministranti potrebujejo izdatne in močne duhovne hrane. Je treba to še dokazovati? Liturgija uči: Vsakokrat, ko Cerkev lomi evharistični kruh življenja, nam prej nudi kruh božje besede. Iz tega izhaja pravilo ministrantskega dušnega pastirja: Služabniku pri slavju evharističnega kruha moramo nuditi tudi hrano božje besede. Tako bomo preprečili nevarno duhovno podhranjenost, ki povzroča, da duhovno in liturgično življenje ministrantov usiha.

Pouk pri veroučni uri mora biti dovolj zanimiv, da mu dečki s pridom slede. Kako radi poslušajo razlage n. pr. o razvoju liturgične obleke, o velikonočni liturgiji v prvi krščanski dobi, o cerkvenih slogih itd. Kako hvaležni so ministranti, ko zvedo, da je kadilnica daritveni oltar novega zakona in kaj pomeni genufleks (zato ga bodo odslej tudi lepše delali) itd.

Že s poukom smo mnogo dosegli. Toda glavno opravi šele duhovna vzgoja. O tem piše PRIRUČNIK MINISTRANATA:

Prije svega valja odgojiti vrline, koje treba da rese svakoga službenika Božjih tajna. Svaki dobar ministrant mora uz ostale kreposti posjedovati naročito ova svojstva:

a) Revnost za božju službu. Ministranta mora u toj službi voditi čista nakana. Sve što radi, radi na veću slavu Božju.

b) Poniznost i poslušnost. Dobar ministrant ne će nikada za sebe tražiti odličnije službe, u kojima se može istaknuti, nego će se uvijek zadovoljiti onom, koja mu je određena.

c) Čistoća duše. Na goru Gospodnju smije uzići samo onaj, u koga su čiste ruke i nevino srce.

d) Strahopočitanje. Ne samo pred Bogom nego pred svim što je Bogu posvećeno, treba da osjeća ministrant najdublje poštovanje. Nadasve moraju ministranti poštovati presv. Oltarski sakramenat.

e) Urednost i točnost. Ministrant ne smije nikada pustiti, da se na njega čeka.

f) Drugarstvo. Gdje ima mnogo ministranata treba, da vlada među njima duh bratske ljubavi i pravednosti.

g) Marljivost. Ministranti moraju biti najmarljiviji učenici u učenju vjeronauka i u školi.

Najvažnejša je evharistična vzgoja. Ministrant mora biti Gospodu ne samo zunanje, temveč predvsem notranje blizu. Najprej moramo ministrantu posredovati znanje o maši. Dečki morajo poznati vsebino okrožnice M. D. in vedeti, da je sv. maša Kristusova in naša daritev; jasno jim mora biti, da spadata mašna daritev in obhajilo skupaj. Evharistično življenje raste predvsem s prijemanjem sv. obhajila. Ministrant se mora sam odločiti za sv. obhajilo. Nobenega pritiska! Če bo prejemal pravo evharistično vzgojo, bo tudi rad šel k sv. obhajilu; in če se bo na sv. mašo pripravljal ter po sv. obhajilu zahvaljeval, se tudi ni treba bati, da bi lahkomiselno pokleknil k obhajilni mizi. Sam od sebe si bo prisvojil vodilo: Čim večkrat k sv. obhajilu in vsakokrat kolikor mogoče dobro! K evharistični vzgoji bo mnogo pripomogel tudi molitvenik, ki ga naj ministrant med mašo uporablja. Ne sme se zgoditi, da ravno ministrant ne pride do osebnega stika z Bogom, ker je vedno ministriral, pa nikoli molil.

Tako globoko evharistično vzgojo omogočaju tudi drugi pripomočki: tišina v zakristiji, absoluten molk v prezbiteriju, molitev pred sv. mašo in po njej itd. Ministrant naj ima določen prostor, kjer lahko mirno opravi svojo molitev.

Kar je za duhovnike rekolekcija, to naj bi bile za ministrante posebne molitvene ure združene z kratko meditacijo. Nemci imajo v ta namen male knjižice STUNDEN DER EINKEHR FÜR MINISTRANTEN (Verlag Butzon-Bercker, Kevelaer).

V počitnicah tudi ni težko organizirati tridnevnico za ministrante; k zaključku povabimo tudi starše ter jih nagovorimo!

Zelo važen pripomoček ministrantske ascetične vzgoje je tudi njihova zasebna molitev.

Pomagajmo jim, da bodo znali vsaj oče naš dobro moliti. Naučimo jih, da bodo znali po domače govoriti z Očetom kot otroci: Oče priznam to ni bilo prav. Odpusti! Ali: Danes nisem bil zbran pri sv. maši. Oče, odpusti mi!

Prava evharistična vzgoja pa stoji in pada z dobro spovedno pedagogiko. Ministranta je treba naučiti, da vključi v svoje ispraševanje vesti in v kes tudi napake pri božji službi. Zelo dobro je, če nudimo ministrantu poleg rednega še poseben ministrantski obrazec za ispraševanje vesti.

Obredne vaje. Lepo ministriranje zahteva stalen pouk in mnoge vaje. Večkrat bomo morali opominjati in opozarjati na napake med svetimi obredi. Vender naj se duhovnik po sv. maši

ne jezi na ministranta, ki ga je morebiti motil; pač pa naj ga pokliče k sebi in naj mu obrazloži, kar je potrebno.

Stopnje v ministrantski službi.

Ministrant naj v svoji službi postopoma napreduje. 1. Ko se je deček prijavil za službo pri oltarju, je najprej pripravnik. Po 2 — 3 mesecih ima pravico do cerkvenega oblačila; takrat postane novinec.

2. Ministrant nižje skupine lahko postane le tisti, ki je dobro opravil pripravni izpit. Njegov dušni pastir ga bo slovesno sprejel s posebnim obredom, najbolje na nedeljo.

3. Kdor je dovršil 4. razred in kdor odlično obvlada znanje nižje skupine, lahko postane ministrant višje skupine.

Važen zgojni faktor za ministrante je okolje: zakristija. Ta pa je večkrat nasprotje tega, ker se dogaja pri nekaj korakov oddaljenem oltarju. V zakristiji ne sme biti nereda. Vsaka reč mora biti na svojem mestu. Tu mora vladati silentium, vsaj pred in med mašo ter po njej.

5. Nevarnosti.

Vigilanti cura... Te besede svetega očeta opzarjajo na mnogo nevarnosti, ki prete ministrantu. O stanovski bolezni, nespoštljivem vedenju, smo že govorili. Nevarne so ministrantom tudi priložnosti za majhne tatvine.

Hostije, vino, sveče, kadilo, oglje, vse to zanima naše dečke in jim more priti prav. Še težje je vprašanje, če se kateremu vzbudi želja po denarju. Najboljše preventivno sredstvo: ne dajajmo nobene priložnosti. Denar naj bo vedno pod ključem. V obžalovanje vrednem primeru pa, če je ministrant kaj izmaknil, je duhovnikova dolžnost, da odločno nastopi. Pri veroučnih urah se zelo zavzemajmo za poštenost: Roka, ki se dviga k molitvi in prinaša darove, ne sme, ne more biti nepoštena. Kakšna laž, če pri maši Bogu prinašamo darove, potem pa z isto roko vzamemo, kar je božjega! O čistoti smo že govorili. Pomanjkljivo nadzorstvo bi moglo biti sokrivo spodrsljajem morda celo v skritih cerkvenih prostorih. Zato: vigilate! Častihlepje: Borba za prva mesta, za bolj častna opravila, kdo bo prvi! V praksi bomo starejše ministrante spodbujali, da bodo včasih prestovoljno dali mlajšim prednost.

6. Vzgojitelji.

Vigilanti sacerdotum cura... Vzgoja ministrantov je župnikova dolžnost; kaplan naj mu pridno pomaga. Ljubljanske »Pastoralne instrukcije« naročajo, da morajo duhovniki sami učiti

in vzgajati ministrante in ne smejo tega opravila, ki se jim ne sme zdeti malenkosten, prepuščati cerkovnikom. Ta dolžnost zahteva mnogo, predvsem pa zgleda. Nemo dat, quod non habet. Liturgična vzgoja pri ministrantih je obsojena na smrt, če duhovnik sam ni prežet z litugičnim duhom. Vžgati more le kdor je sam vnet, oživljati le, kdor sam živi. Fant bo vnet ministrant, če je njegov župnik ali kaplan vnet duhovnik. Zato je in ostane najmočnejše vzgojno sredstvo duhovnikova osebnost. Na dečke nujno vpljiva zgled duhovnika. Duhovnikova resnost, umirjenost, njegovi križi, izgovarjanje besed, hoja, molk, oči — vse to pusti svojo sled v dušah tistih, ki duhovnika vsak dan opazuje, — in kako opazujejo! Dečki imajo ostro oko.

7. Duhovniški poklici.

Facile eveniet, ut novi sacerdotii candidati oriantur.

V besedah svetega očeta zaslutimo velik optimizem. Saj smo bili morda že večkrat bridko razočarani nad bivšimi ministranti. Toda vkljub temu je optimizem na mestu in prav je, če delimo s pokojnim papežem upanje, da so med našimi ministranti taki, ki nas bodo nekoč nadomestili v Gospodovem vinogradu da bodo želi, kjer smo mi sejali.

Ne smemo samo tožiti nad pomanjkanjem duhovniškega naraščaja. Sami ga moramo gojiti, vsaj tako, da ustvarjamo v družbi ministrantov atmosfero, kjer bodo mogla nežna in plemenita nagnenja neprisiljeno uspevati.

Naš čas zahteva, da izpolnimo nalogo Can. 1353: Dent operam sacerdotes, praesertim parochi, ut pueros, qui indicia praebeant ecclesiasticae vocationis... ad pietatem informent,... divinaeque in eis vocationis germen foveant.

Kardinal Frings pa dodaje temu kanonu svoje naročilo: »Ta opomin sv. Cerkve bomo v naši dobi tako izpolnili, da bodo župniki in kaplani posvečali posebno skrb vzgoji ministrantov.« Družba ministrantov naj nam bo torej kakor malo semenišče, kjer se mladim kandidatom neprisiljeno odpira pogled na dozorevajoča polja Gospodova in kjer bodo mogli zaslutiti veličino duhovniškega poklica.

* * *

Delo za ministrante je torej potrebno in koristno delo, pri-naša seveda tudi razočaranje in križe. Toda vsako božje delo se vrši v znamenju križa. Če pa gledamo na to delo z optimističnimi očmi Pija XII., nam bo prineslo mnogo lepih ur; in z božjo pomočjo bomo dosegli to, kar naroča isti papež: Vsak duhovnik naj skrbi, da bo ob koncu življenja mogel pokazati na človeka, ki ga je izoblikoval kot dediča in naslednika v duhovništvu.

DRAGO OBERŽAN
MARIBOR

SUDJELOVANJE ZAJEDNICE VJERNIKA U MISNOJ LITURGIJI

Svjedoci smo buđenja bujnog života u Kristovoj Crkvi na svim područjima njezine djelatnosti. Možda nema ništa što bi nas moglo toliko napunjati utjehom kao činjenica da se u dušama vjernika budi živa svijest da uz članove hijerarhije i oni sačinjavaju Crkvu i da na svim područjima crkvenog života trebaju i oni vršiti vlastitu ulogu. Promatrajući ovo buđenje uskliknuo je najistaknutiji radnik na području liturgijske obnove u Njemačkoj Romano Guardini: »Zbiva se događaj od neshvatljive važnosti i poput radosne pjesme širom svijeta odjekuje blaga vijest: u dušama se budi Crkva!« (Lit. Jahrbuch 3, str. 125).

Priznati suvremeni eklesiolog Yves Congar u knjizi »Jalons pour une theologie du laicat« tuži se da je dosadašnja dogmatska i pravna nauka o staležu običnih vjernika sasvim oskudna: Tu se raspravlja o papi, o biskupima, vrlo malo o svećenicima a gotovo ništa o onima kojih je najveći broj. Međutim, nastavlja isti pisac, upravo na tom području iz dana u dan sve više zapažamo zadivljujući napredak. Tome napretku više nego ijedna druga pojava današnjice doprinijelo je upravo nastojanje oko liturgijske obnove, a u pvom redu istina, da svi vjernici na svoj način sudjeluju u Kristovu svećeništvu.

Za ovu istinu piše Pijo XII da je posebno radostan što je »u naše dane zasjala u pravom svjetlu«. Isti papa opisao je potanko u čemu se sastoji to o p ć e s v e ć e n i š t v o v j e r n i k a — temelj svakog nastojanja da vjernici sudjeluju kod sv. Žrtve: »Nije čudnovato što su vjernici uzdignuti na onoliko dostojanstvo. Po kupelji krštenja uopće svi kršćani postaju udovi otajstvenog tijela Krista svećenika, i biljegom koji se kao ureže u njihovu dušu, određeni su za bogoslužje, pa tako prema svojim mogućnostima postaju dionici Kristova svećeništva. Stoga je prirodno, da i kršćanski puk pita u kojem se smislu govori da i on prinosi u činu euharistijske Žrtve. Najprije ima nekih daljih razloga: Nerijetko se događa da vjernici prisustvujući svetim obredima isprepliću svoje molitve naizmjence sa svećenikom; isto tako katkada, a u starini je to bivalo češće, donašaju službenicima oltara kruh i vino, da se pretvore u Tijelo i Krv Kristovu. I napokon dajući milostinju čine da svećenik

namjeni za njih božansku Žrtvu. Ali ima i dublji razlog zašto se može reći da svi kršćani, a osobito oni koji su oko oltara prikazuju Žrtvu. Stavljajući božansku Žrtvu na oltar hijerarhijski svećenik je prikazuje kao prinos Bogu Ocu na slavu Presv. Trojstvu i za dobro čitave Crkve. I u ovome prinosu u užem smislu sudjeluju vjernici na svoj način iz dvostrukog razloga: Jer oni ne samo po svećenikovim rukama, nego na neki način i zajedno s njime prikazuju Žrtvu; a tim sudjelovanjem i prinos puka se odnosi na liturgijsko bogoslužje« (Mediator Dei).

Liturgijski zbor vjernika

U doba odviše naglašenog individualizma ljudi teško shvaćaju zašto Crkva ne dozvoljava da mogu zadovoljiti nedjeljnoj dužnosti preko radija ili u privatnom oratoriju.

U najstarije doba kršćanstva postojala je samo liturgija zajednice. U to doba nije bilo zbora vjernika bez liturgije ni liturgije bez zbora vjernika.

Tokom vjekova došla je tzv. »privatna« liturgija: »privatna« Misa (»Missa privata«) i »privatno« moljenje Časoslova (»privata recitatio divini officii«). Od prvotne discipline da se Misa drži samo u one dane kad se sakuplja zbor vjernika (statio) došlo se do današnje prakse da u isto vrijeme bude više Misa u crkvi na različitim oltarima. Najnoviji liturgijski dokumenti nastoje taj razvoj ponešto zaokrenuti prema iskonskom shvaćanju. Tu je prije svega odredba: »Denominatio Missae privatae vitetur« (KR 269). Osim toga se i za »privanto« moljenje Časoslova ima upotrebljavati izraz »pojedinačno« (a solo). Nije li to otmjeni poticaj da svoje poglede i nastojanja usmjerujemo prema liturgiji zajednice?

Skup vjernika doista nije potreban da se sv. Misa valjano izvrši, ali da sv. Misa postigne svoj cilj treba nastojati da vjernici ne samo prisutsvuju nego također živo i svijesno sudjeluju. Ovdje treba naglasiti on što iz Upute SZO od 3. IX 1958. usvaja Kodeks rubrika i naš Vodič: »Missa natura sua postulat, ut omnes adstantes, secundum modum sibi propium participent — Misa po svojoj naravi traži, da kod nje sudjeluju svi prisutni, svaki na svoj način« (Uputa SZO br. 22, KR 272, Vodič 8). Prema tome duhovni se pastir ne smije zadovoljiti samo tim da sv. Žrtvu izvrši valjano. Ne smije mu biti dovoljno da se izvrši misterij žrtve i s njom združene molitve, nego treba ići za tim da to postane izražaj svijesne žrtve i molitve svakog kršćanina.

Za društvo koje je ustanovio Krist u grčkom i latinskom jeziku upotrebljavamo isti izraz: Ecclesia. Ali taj izraz ne označuje samo zajednicu vjernika što su razasuti po cijelom svijetu, nego također i povremeno sakupljanje pojedinih dijelova te velike katoličke zajednice u svrhu slušanja Božje riječi, molitve, žrtvovanja i blagovanja Euharistije. Stoga je i mjesto gdje se to sakupljanje vršilo zarana dobilo naziv: »kuća crkve, domus ecclesiae«.

Da shvatimo otajstveno značenje sastanka vjernika u crkvi, bit će dobro da stavimo sebi pred oči nekoliko znamenitih sastanaka koje nam opisuje sv. Pismo upotrebljavajući za njih značajni izraz »Božji sastanak, Qahal Jahveh«:

Od svih je u Starom Zavjetu najznačajniji sastanak na podnožju gore Sinaja pedeseti dan poslije izlaska iz Egipta. Za shvaćanje sastanka kršćanskog puka u crkvi da sudjeluju u sv. Misi vrlo je važno zapaziti neke bitne oznake sinajskog sastanka: najznačajnije jeo d svega da je tu Bog prisutan i da On govori; narod sluša Božju riječ, a Bog očekuje pristanak naroda; napokon je ugovor između Boga i naroda zapečaćen krvlju. Upravo tim činom karavna što je lutala po pustinji postade narod, narod Božji!

Te iste karakteristike zapažamo kod svih kasnijih značajnih sastanaka. Kod posvete Salomonova hrama Božju je prisutnost simbolizirao zavjetni kovčeg i oblak što je prekrio hram; narod je šlušao čitanje Božjeg zakona i radosno klicao Bogu, a žrtvovao je nepregledno mnoštvo žrtava.

Na spomen nekadšnjih značajnih sastanaka narod se Božji sakupljao svake godine sa svih strana u Jeruzalem, dok nije Bog na svečani spomendan sinajskog sastanka u žaru ognja Duha Svetoga osnovao novu skupštinu — Crkvu — čiji će se članovi sastajati sve do konca svijeta, da slušaju Božju riječ, da mu izrazuju svoju odanost, da žrtvuju neokaljanog Jaganjca Krista dok on ponovo ne dođe da ih dovede na vječni nebeski sastanak s Bogom — »donec veniat«(1 Kor 11, 26).

Kod nastojanja da uspostavimo što užu povezanost članova naše župske zajednice s Bogom i međusobno moraju nam nada sve biti pred očima liturgijski sastanci prvobitne kršćanske zajednice kako ih opisuje sv. Luka u Djelima apostolskim. Zajedno s apostolima sastajali su se prvi učenici u jednodušnoj molitvi. Izraz da su se sakupljali »u jedno, in unum« ne označuje samo da su bili prisutni na istom mjestu, nego izražava nutarnje jedinstvo svih članova zajednice.

A. G. Martimort (Precision sur l'assemblée, LMD 60, 7-34) nabraja 4 oznake svakog liturgijskog sastajanja vjernika: 1. Ta-

kovi sastanci moraju združiti što je rastavljeno; tu mora vladati savršeno bratstvo bez obzira na jezik, narodnost i socijalni položaj. 2. Na takovim sastancima mora doći do izražaja činjenica da je Crkva hijerarhijski uređeno, diferencirano tijelo; tu svatko ima svoju vlastitu ulogu i te se uloge ne smiju pobrkati, svatko ne može sve vršiti. 3. Lokalna zajednica mora biti tijesno povezana s općenitom, katoličkom zajednicom. Upravo radi toga je i rezervirano Svetoj Stolici pravo uređenja liturgije i odobravanja liturgijskih knjiga. 4. Liturgijski zbor vjernika uvijek objavljuje i ostvaruje otajstvo spasenja. Uz molitvu prošnje još više nam je na ustima radosna pjesma zahvale (euharistije) za divna Božja djela i nade u konačni prijelaz s ovoga svijeta k Ocu. Dakle: »Između Epifanije i Paruzije!« (E. Löhr).

Konačno,kad su naši vjernici sakupljeni u crkvi da sudjeluju kod sv. Mise, moramo u tom skupu gledati vidljivu pojavu Kristove Zaručnice Crkve. Eto naskoro će se održati svečani zbor biskupa na ekumenskom koncilu.Doista veličanstvena vidljiva pojava Kristove Crkve! Ali najopćenitija i svakome najpristupačnija pojava Crkve jest nedjeljni sastanak vjernika da svetkuju Euharistiju!

2. Sudjelovanje zajednice u sv. Misi

Bolonjski nadbiskup kardinal G. Lercaro u knjižici »A Messa, figlioli!« želi prispodobom razjasniti bogoštovlje pojedinca i zajednice: U restauraciji sjedi 100 ljudi. Svi su dobili za ručak isto jelo. No svaki od njih sjedi za svojim stolom i ne zanima ga što drugi rade. Sto vjernika u crkvi iz misala moli misne molitve, a da jedan s drugim na vidljiv način nisu povezani. — Naprotiv u svadbenoj dvorani okupilo se 100 ljudi oko zajedničkog stola. Oni su živo povezani zajedničkim razgovorom, pjesmom, usklicima. Takvo treba biti sudjelovanje zajednice vjernika u sv. Misi.

Ovaj zajednički karakter misnog obreda treba vidljivo doći do izražaja. Dolikuje da, koliko je moguće, cijela zajednica vjernika uisto doba kleči, stoji, sjedi, prekriži se, udara se u prsa, nakloni se. Zajednici vjernika u misnom bogoslužju određena je posebna uloga: na tu zajednicu spada da odgovara na svećenikove pozdrave, da s »Amen« potvrđuje njegove molitve, da pjeva Gospodine smiluj se, Slava, Vjerujem, Svet i Jaganjče Božji, da sluša Poslanicu, Evanđelje i propovijed, da sudjeluje u prikazanju i da prima sv. Pričest.

Ovdje smatram da je na mjestu riječ apostola Pavla: »Hora est iam nos de sommo surgere!« (Rim 13, 11). Zašto stvarati poteškoću ondje gdje je nema?! Zašto pokretati pitanje liturgijskog jezika kad je to pitanje u svom najglavnijem dijelu, u onom što se odnosi na vjernike, već riješeno?! Toliko smo godina nastojali i mi i drugi narodi da se omogući vjernicima direktno sudjelovanje na njihovu jeziku a sad se vladamo kao da to još nismo postigli?! Govoreći o pitanju živog jezika u liturgiji na međunarodnom pastoralno-liturgijskom kongresu u Asizu rekao je indonežanski biskup Rutenga van Bekum: »To pitanje treba riješiti danas. Sutra može biti već kasno«.

Dakle, u ovom pogledu želim i predlažem: 1. Da se što hitnije u što većoj nakladi izda u obliku letka hrvatski tekst sv. Mise koji spada na vjernike. 2. Da se taj tekst odmah uvede u sve naše župe da ga vjernici mole kod čitane Mise. 3. Da se što hitnije priskrbi prikladna pučka melodija za taj tekst ondje gdje je to potrebno; u našem primorskom području mi imamo tradicionalne napjeve za te tekstove.

Smatram nadalje da je potrebno uložiti sve nastojanje da čitava zajednica vjernika pjeva one dijelove koji na zajednicu spadaju. Neka zbor pjevača pjeva promjenljive dijelove, a stalne dijelove svi prisutni. Kad se to provede, neka onda otpadnu kojekakve pjesme i pjesmice preko sv. Mise. Nadbiskup preuzvišeni Pušić i biskup preuzvišeni Franić izdali su u ovom pogledu u zadnje vrijeme vrlo prikladne odredbe.

Neka u crkvi pjeva čitava crkva ono što spada na čitavu crkvu! Neka se preko Mise pjeva Misa a ne bilo što drugo! Što drugim narodima još nije moguće, nama je to već danas moguće ostvariti!

3. Ima li izgleda da zajednica sudjeluje u Prikazanju?

Dobro je poznato kako je neko bilo. Vjernici su u prikaznom ophodu donosili k oltaru kruh, vino i druge darove. Taj prikazni ophod bio je popraćen pjevanjem Prikazne pjesme. Taj prikazni ophod imao je dubоko značenje: Ići prema oltaru znači ići prema Kristu, znači ići uskim i strmim putem, znači pokazivati i jačati svoju spremnost za žrtvu. Upravo stoga se danas po svijetu daje sve veća važnost obnovi prikaznog ophoda.

Evo što je u tom pogledu za svoju dijecezu odredio bolonjski nadbiskup kardinal G. Lercaro: »Neka se darovi za sv. Žrtvu redovito donose na sam oltar: male hostije u ciboriju i posudice s vo-

dom i vinom. Prigodno se mogu donijeti dvije ili više svijeća koje će gorjeti od Posvećenja do Pričesti. Bilo bi prikladno da se upravo sada donesu na oltar posude s cvijećem. Mala procesija nosioca darova uredno ide k oltaru. Prema staroj tradiciji dolikuje da onaj koji nosi piksidu bude zaogrnut velom boje toga dana. Dobro je da se ova procesija obavlja s prikladnom svečanošću.U međuvremenu za to određene osobe kupe prinose vjernika. Zbor pjeva Prikaznu pjesmu, a cijela zajednica iza svakog retka ponavlja antifonu. – I u prikazivanju kruha mogu svi prisutni lično sudjelovati: U malim i jednostavnim zajednicama mogu dva ministranta, jedan s kutijom hostija a drugi s ciborijem obići redove vjernika; tko se želi pričestiti stavi hostiju u ciborij. Preporučljivo je u oba slučaja iz higijenskih razloga služiti se malim plosnatim kliještima. Samo u izvanrednim prigodama preporučujem, da se sudjelovanje vjernika kod Prikazanja još više proširi, npr. kod Mise za siomahe, za sjemenište,za misije, kod zahvale za žetvu i berbu. U tim slučajevima treba osobito paziti na red, da to doista bude prikazni ophod. Ako i žene prinose darove treba da ih predadu kod pričesne klupe«.

Enciklika »Mediator Dei« u principu dozvoljava, dapače preporučuje aktivno sudjelovanje zajednice vjernika i u obredu prikazanja. Naš Vodič ima o tom ovu odredbu: »Na početku prikazanja mogu podvornici u ophodu (npr. iz sakristije) donijeti na oltar vino i vodu i hostiju za posvećenje. Mjesto starokršćanskog darivanja oko oltara, koje se i sada preporučuje, danas se pod Misom skuplja u škrabicu. Tim darovima vjernici izvanjski sudjeluju i pridonose za potrebe Mise i Crkve, a i u druge svrhe. Sakupljanje u škrabicu neka se po mogućnosti obavlja tako da se svrši do Predslovlja. Škrabica se može položiti kod oltara kao dar vjernika i tako ostaviti do svršetka Mise (br. 140).

Mislim da bi bilo u najboljem skladu s odredbama Sv. Stolice i naših biskupa, da pokušamo prema prilikama i mogućnotima provoditi sudjelovanje vjernika u Prikazanju, napose u prikaznom ophodu. Možda bi za početak to bilo najprikladnije pokušati u izvanrednim prigodama, koje su od osobitog značenja za život cjelokupne župe npr. mlada Misa ili dolazak novog župnika, zatim postepeno češće: na misijsku nedjelju, prigodom sakupljanja za sjemenište, za siromahe i bolesnike. Svakako bih bio zato da – gdje god se to može uredno provesti – svi prisutni lično donose svoj doprinos na stolić ispred oltara.

Očigledno je provođenje ovoga skopčano s dosta velikim poteškoćama. Jedna od glavnih je nedovljan liturgijski i uopće religiozni odgoj vjernika. No jedno je jasno: treba svakako naći prikladan način na koji će vjernici očigledno pokazati da Kristovoj Žrtvi pridružuju svoju žrtvu u smislu onoga što je napisao jedan duhovni pisac: »Za dobro sudjelovanje kod sv. Mise traže se dvije hostije: Krist i mi!«

Kršćanska tradicijia nije pronašla efikasnijeg sredstva za izražavanje i jačanje svijesti da svi prisutni moraju s Kristom žrtvovati negoli je vidljivo sudjelovanje u prikazanju.

Često zaboravljamo da u našem duhovnom životu ima nešto što je važnije nego molitva a to je ž r t v a. Mi se lično dosta žrtvujemo, ali moramo priznati da pojam žrtve kao čina religije u našem emocionalnom životu ne znači mnogo. Treba se sjetiti da je žrtva u svim religijama vrhunac religioznog zbivanja. Žrtva je glavni čin sakralnog djelovanja. Redovno ne razlikujemo dobro ono što je dovoljno za ispunjenje dužnosti nedjeljnog slušanja Mise od onoga što je potrebno da od Mise »beneficia potiora sumamus«. Da nam sv. Misa bude doista najefikasnije sredstvo posvećenja potrebno je nutarnje i vanjsko živo sudjelovanje. Zadnjih godina Crkva to sve više i više naglašava. Pijo XII piše: »Neka kršćani imaju dobro na pameti na koliko ih je dostojanstvo uzdigao sakramenat Krštenja, i neka im ne bude dovoljno da samo općom nakanom sudjeluju kod euharistijske Žrtve, nego neka se prema propisima liturgije najuže združe s Velikim Svećenikom i njegovim službenikom na zemlji posebno u času pretvorbe i dok se izgovaraju svečane riječi: po njemu, i s njim i u njemu ... »Isti papa naglašava da bi vrhunac religioznog doživljavanja za vjernike morao biti da kod Mise potpuno sebe predadu za žrtvu, da svatko o sebi može ponoviti riječi sv. Pavla: »Christo confixus sum cruci!«

4. Sinaksis — Communio — Zajednica

Ako što treba posebna naglasiti u pogledu sudjelovanja vjernika u sv. Misi, onda je to svakako i prije svega s a k r a m e n t a l n o s u d j e l o v a n j e, tj. primanje sv. Pričesti. O ovom sakramentalnom sudjelovanju ima Vodič značajan izraz: »Djelatno je sudjelovanje potpuno onda kad je sakramentalno« (br. 35). Moramo priznati da u ovom pogledu općenito gledajući nije kod nas postignut niti najnužniji minimum. Potrebno je sve sile uložiti da postignemo pričešćivanje vjernika preko Mise, još više treba nastojati da se vjernici pričešćuju preko pjevane i svečane Mise, a

nada sve da se pričešćuju preko Mise kod koje sudjeluje zajednica, preko župske Mise. Za provođenje ovoga imamo mnogo poteškoća. Dvije najteže: euharistijski post i produljivanje obreda Mise radi velikog broja pričesnika riješila je Sv. Stolica reformom euharistijskog posta i odredbom da uz svećenika — celebranta mogu pričešćivati i drugi svećenici.

Zajedničkom pričešću vjernika kod zajedničke župske Mise došlo bi najljepše do izražaja »živo jedinstvo otajstvenog tijela Kristova — vivens Mytici Corporis unitas clarius ad altare patescat« (»Mediator Dei«). Ostvarivanje ideala prve Crkve da se kod sv. Mise pričeste svi prisutni je najglavnije i najefikasnije sredstvo da postignemo kompaktnost prvobitne kršćanske zajednice: »Cor unum et anima una!« Još mnogo više nego zajednička pjesma Kristu međusobno nas zbližuje zajedničko sudjelovanje u svetoj Euharistiji. Ako se svi združimo s Kristom tijelom i duhom, onda smo već postigli i međusobno jedinstvo o kojem piše sv. Pavao, čije riječi pjevamo kao Pričesnu antifonu na Misi za jedinstvo Crkve: »Jedan je kruh koji lomimo. Dakle smo i jedno tijelo mnogi, svi mi koji od jednog tijela blagujemo i jedne čaše pijemo!«

Na ove se danas po svijetu obraća sve to veća pažnja. Značajno je što piše o. Jungmann: »Već kroz nekoliko generacija ljudi su se navikli da smatraju sv. Pričest kao potpuno posebnu pobožnost. U gradovima, na selima, u samostanima i po župama dijelio se ovaj sakramenat gotovo svakog dana prije ili poslije Mise. Kroz nekoliko zadnjih godina postaje sve to općenitije uvjerenje da euharistijski pokret ne će donijeti trajne plodove ako se Pričest bude smatrala izoliranim činom pobožnosti, a ne u sklopu s Misom. Žrtvi pripada žrtvena gozba na koju nas Bog poziva, na koju nas potiču sve misne molitve. Ta gozba je gozba cijele kršćanske zajednice« (Missarum sollemnia I, 205-206).

Smatrao sam potrebnim upozoriti na ovih nekoliko pojedinosti u pogledu sudjelovanja vjernika u sv. Misi. Premda se na tom kod nas doista mnogo radilo, ipak nije do sada postignut neki veći uspjeh. Ipak radi sveopćeg buđenja liturgijskog života po svijetu možemo gojiti radosnu nadu da će i naši vjernici sudjelovati kod sv. Mise onako kako to Crkva želi i zapovijeda. O toj nadi govorio je na pastoralno-liturgijskom kongresu u Asizu g. 1956. A. J. Jungmann: »Tokom stoljeća spustio se zastor magle između crkvene lađe i prezbiterija tako da vjernici nisu mogli više raspoznavati što se na oltaru zbiva. Nisu više razumjeli jezika niti su shvaćali obreda. Liturgija je za narod postala skup čudnovatih riječi i čina u kojima on nije mogao sudjelovati. Na sreću se takovo

stanje vidno popravlja: okamenjeni oblici ponovo oživljuju. Magla se diže, sviće svijetli dan! Crkva u obnovi stiće novu snagu. Smjelo stupa prema budućnosti u kojoj će se ona opet pokazati kao narod Božji okupljen na molitvu«.

Sudjelovanje zajednice vjernika u misnoj liturgiji! Naoko neznatna riječ, a u stvari to je djelo od neshavtljivo velikog značenja!

Kad se ostvari to živo sudjelovanje, hram će svete Crkve opet zasjati u potpunom sjaju svoje uzvišenosti i ljepote! Kad se to ostvari, tada će zajednica vjernika biti »kao triumfalni hod Gospodnje vojske, a njezino pjevanje kao zbor goleme povorke koja se kreće u savršenom redu« (M. Righetti, Manuale di storia liturgica I, 10).

Mora se priznati da ostvarenje ovog sudjelovanja zahtjeva mnogo truda i napora. No ne smijemo se radi toga zastrašiti pa ništa ne raditi. Kroz toliko stoljeća vjerni se puk udaljivao od sudjelovanja u svetim otajstvima. Nije moguće to sve povratiti na svoje mjesto kroz jedan dan ili jednu godinu.

Neka nam u ovom našem nastojanju bude osnovna smjernica velika riječ velikog pape Pija XII: »Sveta misna Žrtva je vrhunac liturgijskog bogoštovlja. Ta ista žrtva mora postati središte i žarište pobožnosti svih vjernika!«

Neka nas u svim poteškoćama bodri i jača očinski poziv istog velikog pape:

»Nikada nemojte klonuti duhom zbog nastalih poteškoća, neka nikada ne smalakše vaša pastirska revnost! Trubite u trubu na Sionu, sazivajte zbor, sakupljajte narod, posvetite crkvu, sabirajte starce, kupite dječicu i one koji su još na prsima, i svim silama nastojte da vjernici posvuda grnu ucrkve i oko oltara i da se kao živi udovi sjedine sa svojom božanskom Glavom i zajedno s njim i po njemu vrše uzvišenu žrtvu i daju dužnu hvalu vječnom Ocu!« (»Mediator Dei«).

O. Dr JURE RADIĆ OFM
MAKARSKA

SLUŽBA ČITAČA I TUMAČA KOD SVETIH OBREDA

Najnovije crkvene odredbe i preporuke o sudjelovanju vjernika u svetim obredima— posebno u svetoj Misi — predviđaju kao pomoćnike u tom djelu ČITAČE I TUMAČE.

Po slovu zakona to su nove službe, ali one u stvari predstavljaju djelomično preuzimanje službe đakona, poddakona i lektora. Odredbe o čitačima i tumačima na neki način sankcioniraju već prilično raširenu praksu, te je usmjeruju k određenoj svrsi. Želja da se vjernici što više privuku k djelatnom sudjelovanju u svetim obredima u mnogim je krajevima već dulje vremena urodila praksom da se kod obreda tumači i čita čak i u većoj mjeri nego dopuštaju sadašnji propisi. Prema tome ovi novi propisi nisu inicijator nego regulator službe čitača i tumača.

Budući da je služba čitača i tumača u crkvenom zakonodavstvu nova, još nije podrobno definirana. Očito je međutim da one trebaju biti u unutarnjoj vezi sa svojim izvorom: službom đakona i ostalih u svetim obredima. Pokušajmo u okviru sadašnjih propisa, a na temelju služba iz kojih proističu odrediti opseg i narav njihove službe. Uz pozitivne propise pomoći će nam u tom ova usporedba :

Zaređeni đakon, poddakon i lektor čitaju (pjevaju u liturgiji; njihova je služba striktno liturgijska. Sadanji čitač vrši svoju službu usporedo s liturgijskim čitanjem; njegova je služba ekpslikativna: vjernicima nerazumljivi liturgijski tekst čita na njima razumljivom jeziku.

I služba tumača teče usporedno s liturgijom, a ima za cilj bolje povezivanje vjernika s liturgijskim zbivanjem.

Ni jedna ni druga služba nisu dakle liturgijske. Nisu međutim ni privatne. Određene crkvenim propisima odvijaju se u najužoj vezi s liturgijom, tekst je liturgijski (bar po sadržaju), tumačenje pripravlja svećenik kao izvod iz svojih tumačenja-propovijedi, dakle liturgije (Vidi »Vodič« 17).

Radno predsjedništvo

Čitač

»Uputa o svetoj glazbi i svetoj liturgiji« ne obrađuje posebno službu čitača. Spominje je ipak na jednom mjestu (14 c): »Bilo bi poželjno da u nedjelje i blagdane na tihim Misama neki čitač na narodnom jeziku zbog koristi naroda pročita Evanđelje i Poslanicu«.

»Vodič za sudelovanje vjernika u svetoj Misi« posvećuje službi čitača posebno poglavlje (t. 23).

Služba čitača-lektora ima u Crkvi karakter izravne liturgijske službe. Da svećenik sam ne pjeva sve tekstove, katkada podugačke, dio tih tekstova u poučnom dijelu Mise pjevaju đakon, poddakon i lektori. U staro doba nije bilo naročitih teškoća glede razumijevanja teksta, jer je latinski bio govorni jezik vjernika, a veza sa zbivanjima u Starom Zavjetu dovoljno živa.

Liturgijska obnova našega vremena nastoji da postigne isti ugođaj: ako već liturgijski jezik nije vjernicima razumljiv, neka im postane razumljivom sama liturgija. Zato im se tokom liturgije pročitaju tekstovi na razumljivom jeziku. Za stvarno razumijevanje potrebno je tumačenje svećenika u liturgijskim poukama i propovijedima.

Budući da u praksi redovito nema mogućnosti da službu čitača obavljaju klerici, Crkva posiže za pomoćnim sredstvom: uvodi službu čitača ali ne u striktno liturgijskoj službi, jer to obavlja svećenik, nego čitača koji će narodu razumljivim jezikom dati ono što sadašnji propisi donekle uskraćuju svećeniku-liturgu. Suvišno je istraživati, zašto se to uskraćuje liturgu. U sklopu današnjeg zakonodavstva o misi čitač je pogodan izlaz. Izlaz koji možda upućuje na smjer eventualne reforme u budućnosti.

Tumač

Služba tumača nešto je podrobnije definirana i opisana u Uputi i Vodiču.

»Da bi vjernici što djelatnije sudjelovali u žrtvi svete Mise i onim liturgijskim obredima kojis u složeniji i dulji, mnogo će pridonijeti tumač«. On će u zgodno vrijeme ukratko protumačiti obred molitve i čitanja bilo misnika bilo svetih službenika. On će isto tako ravnati vjernicima upozoravajući ih, kada će što odgovarati moliti ili pjevati (Vodič 24).

Tumač ima prema tomu dvojaku službu:

1. Da vjernicima ukratko protumači obrede, molitve i čitanja;

2. Da ravna vjernicima kad trebaju nešto govoriti i pjevati. U njegovu službu spada i ravnanje vjerdnicima u vanjskom držanju: kad će kleknuti, ustati, svrstavati se u ophod, primiti palme, zapaliti svijeće i slično.

Ovo posljednje nije izričito spomenuto u dokumentima, ali proizlazi iz same stvari. Ovome možemo pridodati kako nema zapreke da tumač bude ujedno i čitač.

Promotrimo malo podrobnije dvojaku službu tumača.

a) Tumač obreda, molitava i drugog u vezi s liturgijom jest u prvom redu svećenik. On treba da vjernicima izdašno protumači ne samo ono općenito o svetoj Misi i drugim liturgijskim činima, nego će u prikladno vrijeme govoriti i posebno o svakom činu, svakoj molitvi. Onako po prilici kako je svojedobno poziv naših biskupa odredio za tumačenje obreda Svete sedmice. Služba tumača ne rješava svećenika ove dužnosti. Tumač će samo kratkim izrekama podsjetiti vjernike na ono o čemu ih je svećenik opširno poučio. Odatle i odredba da njegovo tumačenje ima biti kratko, da se ne zaustavlja liturgijska služba.

Tumač, dakle, nije zamjena svećeniku u dijelu njegove službe, pa čak ni onda ako službu tumača obavlja svećenik, jer tokom liturgijskog čina ne može dati sve ono što je potrebno.

b) Tumač ravna vjernicima u vanjskom držanju. To spada na tumačenje obreda. Sudjelovanje vjernika kod svetih obreda ima biti nutarnje i vanjsko. Na vanjsko spada i vanjsko držanje tijela.

Ovaj dio tumačeve službe proističe iz službe đakona i svećenika. Različiti pozivi što ih u liturgiji upućuje vjernicima đakon ili svećenik gotovo su potpuno, da tako kažemo, tehničke naravi.

Flectamus genua — poziv da se poklekne; ujedno poziv na kratku individualnu molitvu.

Levate — poziv da se vjernici dignu i da slušaju zajedničku molitvu.

Signate illos — poziv kumovima kod krštenja odraslih da prekriže kumče.

Catechumeni recedant — neka odstupe krštenici.

Procedamus in pace — Svrstajmo se u red i idimo u tišini.

Favete linguis — Šutite i tiho molite.

Humiliate capita vestra Deo — Slušajte ovu molitvu naklonjene glave.

Ite, Missa est — Idite, svršeno je.

Ove i njima slične pozive može na svoj način preuzeti i tumač. Razumije se ne tamquam potestatem habens, nego kao onaj koji po nalogu svećenika podsjeća subraću kako se imaju vladati, što treba da čine.

Svojstva čitača i tumača

Narav službe koju vrše, izvori i posebne odredbe o njima ukazuju na svojstva koja tumač i čitač moraju imati da bi korisno i plodonosno obavljali svoju službu. Ta svojstva možemo svrstati u dvije skupine: moralne vrline i vještina u obavljanju službe.

Budući da u službi čitaju odnosno tumače Božje riječi i službu Bogu, moraju i njihove moralne osobine biti u dovoljnoj mjeri u skladu sa svetošću i uzvišenošću same službe.

Neće biti na odmet ako se sjetimo riječi biskupa kod podjeljivanja lektorata: »Quod autem ore legitis, corde credatis atque opere compleatis; quatenus auditores vestros verbo pariter et exemple vestro docere possitis... cunctis a quibus audiamini et videmini caelestis vitae formam praebeatis; quod in vobis Deus impleat per gratiam suam.«

Ili riječi Upute (96 a) i Vodiča (24 a): »Služba se može povjeriti svjetovnjaku, koga preporučuje njegovo kršćansko vladanje.«

»Neka se odlikuju uzornim kršćanskim životom svi oni... koji izravno ili neizravno sudjeluju u svetoj liturgiji« (Uputa 97).

Uzevši u obzir svetost službe koju obavljaju čitač i tumač, svećenik će u prvom redu posvetiti brigu njihovim moralnim kvalitetama. Izabrat će takve kojih pojava na istaknutom mjestu u crkvi neće pobuditi sablazan vel mirationem populi, nego će biti na pobudu. Nađe li za to ozbiljne odrasle muškarce, bit će najbolje. U praksi će to većinom obavljati mlađi ljudi, koji će se lakše oduševiti i koji još nisu opterećeni nezgodama života. Možda će biti najbolje uzeti kojeg starijeg vještijeg ministranta. Budući da su obje službe u neposrednoj vezi s liturgijom, ne smiju ih obavljati ženske osobe, osim čitača u službi potrebe, osobito u ženskim redovničkim zajednicama. Od službe tumača ženska smije »kao pedvoditi« pjevanje i molitve vjernika.

»Svaki čitač neka se ravna prema uputi koju daje biskup pri ređenju lektora: »Nastojte da riječ Božju, tj. sveto štivo, iznosite razumljivo i jasno i bez svakoga iskrivljenja, na pobudu vjernika da se ne bi istina božanskoga štiva radi vaše nemarnosti iskvarila kod pouke slušalaca«. Zato je najvažnije svojstvo čitača,

da sam poštuje Božju riječ, da je razumije i s poštovanjem pravilno izgovara. Njegova je dakle dužnost, da se uz pomoć svećenika dobro pripravi na svako čitanje« (Vodič 23).

Stoga će svećenik nastojati da ih što bolje pouči o svetoj liturgiji i o njihovoj službi.

Kod čitanja bilo svetih tekstova bilo onoga što govori tumač treba osobito paziti da to bude vjernicima razumljivo. Zato će svećenik pri odabiranju tih službenika paziti na to da znaju ispravno čitati, da im je glas jasan i da su kadri čitati s logičkim naglaskom. Uvijek će im pomoći da se dobro priprave na svako pojedino čitanje. Ne valja se osloniti na to da su možda već mnogo puta čitali ispravno. Svaki put treba pripraviti logično naglašivanje, jer ono može kod slušatelja promijeniti smisao izreke.

Korist i potreba službe tumača

Služba tumača i čitača nije naređena. Međutim neupućenost vjernika u svete obrede sama po sebi nameće potrebu za razumijevanje svetih obreda i za prikladno vanjsko vladanje. Odrasli se ljudi skanjuju na pr. ustati ili kleknuti u određeno vrijeme, jer ne znaju da li ći ih slijediti drugi, a neugodno im je ako se osjete usamljenima. Djeca se pak povode za odraslima Ako međutim netko upozori po svojoj službi, vjernici će bez skanjivanja i poteškoća svoje držanje prilagoditi izrečenoj želji.

Slično je s odgovorima i recitiranjem molitava. Bez posebnog upozorenja neće glasno moliti čak ni »Oče naš« a kamoli što drugo. Sigurno smo se svi pomalo začudili na pr. na Veliki petak kako su vjernici lijepo i vanjskim načinom sudjelovali u obredu, ako smo ih prije toga uputili što trebaju činiti. Bilo je možda izvjesnih nesigurnosti, ali ako ih na nešto u određenom času pozove tumač, sve ide sigurno. Zbog toga tumač mora d o b r o p o z n a t i o b r e d koji tumači. To je možda najteže postići u pripravi tumača. Neće biti lako ni kod priprave na Misu, a kod obreda Velike sedmice treba mu dati puni tekst obreda s bilješkama uz sam tekst.

U mnogim će crkvama, posebno gradskima, biti vrlo teško, možda nemoguće privesti vjernike k djelatnom sudjelovanju u obredima. S tumačem će to ići bez naročitih teškoća. Neće međutim bez teškoća i velike strpljivosti ići priprava dobrog tumača.

Vanjsko držanje čitača i tumača

Vodič 23: »Čitačevo je mjesto pred vjernicima sa strane poslanice; ako je to podvornik (— ja bih dodao: ili ministrant —) neka bude u svetištu. Dok čita neka je okrenut tako, da ga svi dobro vide i čuju«. (Važnije je č u j u).

Ako je ženska, ostaje izvan svetišta među vjernicima, na pr. u prvoj klupi.

»Ako je tumač obreda svećenik ili klerik, neka obuče kotu i neka stoji na ambonu ili na propovijedaonici. Ako je svjetovnjak, neka stoji ispred vjernika na zgodnom mjestu izvan svetišta i propovijedaonice« (Vodič 24 b).

»Zgodno mjesto« može biti i kor (pjevalište). Tu bi pod vodstvom orguljaša mnogo sigurnije, bar u početku, slijediti tok obreda.

Ako ovu službu obavljaju ministranti, neka bude u ministrantskom odijelu. Služba je ministranata konačno »legalizirana« i u rubrikama, a narav je njihove službe liturgijska.

»Tumačenja i upozorenja, koja će tumač obreda govoriti neka budu napisana, kratka, ozbiljna i sadržajna; neka se govore na vrijeme i doličnim glasom. Tumačenja treba da pomažu pobožnosti vjernika, a ne da joj smetaju. Ako je tumač laik, tekstove tumačenja i upozorenja treba da sastavi svećenik« (Vodič 24 c).

Mislim da nije potrebno da tumačenje bude napisano ako ga drži svećenik ili đakon. Inače treba biti napisano d o s l o v n o s v e što će tumač čitati, na što će vjernike upozoriti.

Način na koji će tumač predavati vjernicima tekst treba da bude na korist pobožnosti. Zato valja da čita bez deklamiranja, mirnim glasom, bez gestikuliranja. Bezuvjetno treba paziti da služba tumača ne odvraća pažnju vjernika od liturgijskog zbivanja, a da je privlači na se (Vodič 25).

Što će tumač govoriti

Ponajprije valja istaknuti da je nemoguće da tumač tokom jedne Mise ili kojeg drugog obreda kaže sve što bi bilo potrebno da se kaže. Zato mu tekstove valja prirediti tako da kroz više nedjelja svaki put protumači nešto drugo, dok sve ne dođe na red Neće biti dosta ni one, nazovimo ih, svakidašnje stvari reći jedanput, ali treba da ih po mogućnosti kaže svaki put na drugi način,

da se izbjegne monotonija. Kad bi se iz nedjelje u nedjelju ponavljao isti tekst tumačenja, to bi konačno ispalo kao neki liturgijski tekst.

Ono što se tiče vanjskoga držanja vjernika ostaje iz nedjelje u nedjelju uglavnom isto. Ipak pri tom treba da bude promjena, na pr. upozorenje da treba ustati ili kleknuti bit će za kratko vrijeme suvišno. Čim se sam tumač digne ili klekne, bit će to znak i drugima.

Suvišno je i štetno tumačiti evidentne stvari.

Posveti li se pripravi ovih pomoćnih službenika dovoljno brige, neće proteći mnogo vremena dok obredi postanu u dovoljnoj mjeri ono što bi trebalo da budu u potpunosti: zajedničko djelo zajednice vjernika. Tumač će tako biti sve manje potreban. Najprije će se dogoditi kod svete Mise, postepeno kod ostalih obreda, dok ne dođe vrijeme da budu dovoljna opća tumačenja koja daje svećenik.

Dr LJUBOMIR KUČAN
RIJEKA

DOMINIKANSKI KLERIKAT
ZAGREB — MAKSIMIR
TRG AUGUSTINA KAŽOTIĆA 4

MOJ PSALTIR — MOJA RADOST

Sveta je Crkva povjerila svojim svećenicima posebnu zadaću, da molitvom časoslova posvećuju u njezino ime svaki čas i svaku prigodu ljudskoga života. Svećenik dakle moli tu molitvu kao minister Ecclesiae. Ona je prema tome »glas Crkve«, koja sabire glasove i uzdahe svih bijednika, koji u zajednici s glasom i vjerom svećenika slave Isusa Krista i preko Njega zahvaljuju vječnom Ocu, moleći od Njega potrebne pomoći u zbivanjima svakog dana i svakog časa. Ova molitva ima i posebnu snagu, jer se obavlja u Kristovo ime »po Gospodinu našem Isusu Kristu«, koji je naš posrednik kod Oca prikazujući mu bez prestanka svoju zadovoljštinu, svoje zasluge, najvišu cijenu svoje krvi. Ona je zaista »glas Kristov«, koji za nas moli kao naš svećenik i koji moli u nama kao naša glava (Menti nostrae — Pijo XII).

Časoslov je i vrlo pobudna molitva, jer se sastoji od psalama, poučnih i povijesnih čitanja, izvadaka iz evanđelja, homilija svetih Otaca i najljepših molitava... Sam Bog je tako reći napisao vlastitom rukom snažne prošnje, kojemu iznosimo. Časoslov obiluje i raznim osjećajima, koje je Psalmista znao tako lijepo ocrtati, da odgovaraju svim ljudima svih vremena. Pobožno moljenje časoslova malo će pomalo uroditi divnim plodom: ojačat će i utvrditi u nama osjećaje božanske ljubavi, postojanje hrabrosti i skrušenog kajanja.

Cijeni dakle i voli časoslov! Jer časoslov nije teret, kako to vole mnogi reći — »onus diei«. »Onus« — uvijek osjetim neki šok, kad čujem tu riječ iz ustiju svećenika. Mrska je to riječ! Zar da svećenik, koji je i koji bi morao biti »vir orationis«, »homo Dei« u najodličnijem smislu riječi, gleda na molitvu kao na teret? Zar ne bi radije trebalo sa svetim Benediktom vidjeti u svom časoslovu »opus Dei«? Sveti Alfons s pravom kaže: »Opravdano nazivaju teretom časoslov oni, koji ga zlo obavljaju, jer se moraju doista skoro čitav sat mučiti, da ga izmole bez volje i bez užitka... Ali za one, koji ga pobožno mole, koji u duhu kušaju njegove poticaje i raspoloženja, koja se u njemu očituju, koji sa srcem prate svete osjećaje i molitve, što se tu upravljaju Bogu, časoslov nije teret, nego podizanje srca i radost duha, kako to doživljavaju dobri

svećenici. Ako se već hoće govoriti o teretu, onda je to teret s krilima, koja nas dižu k Bogu i sjedinjuju s Njime«. Glavni znak po kojem ćeš upoznati, da li rado moliš svoj časoslov jest nutarnji mir i sabranost s kojim ga moliš... Možda ta žurba, s kojom ga moliš, izvire iz neke odbojnosti prema duhovnim stvarima ili ti je teško ponavljati uvijek iste formule? Možda ga i previše dugo moliš jer si previše bojažljive savjesti, koja se ne pokorava, kako bi tebalo, ispovjedniku?

Netko je dobro rekao, da je krunica molitva srca.

Ja bih to rekao i za časoslov. Da pobožno i revno molim dnevne časove, potrebno je unijeti u svoju molitvu čitavo srce. Onda mi časoslov ne će biti nikakav teret, nego drago jedno sredstvo, da se približim Gospodinu, da se srdačno s njime porazgovorim, da Mu iznesem svoje namjere, uspjehe, svoja razočaranja, svoje nade. Imajmo na pameti i riječ svetoga Grgura Velikog: »Vera postulatio non est in vocibus, sed in cogitationibus cordis; valentiores namque voces apud aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria...«

Ako tako gledamo na svoj časoslov, ako ga uzimamo u ruke s mnogo srca, onda će nam on biti mudri savjetnik i vjerni vodič i pratilac u našem svećeničkom životu, i dovesti nas do vječnih radosti.

Dr JOSIP SALAČ
ZAGREB

TIHE MISE

Kod uvođenja liturgijskog sudjelovanja prouzrokuje nam najviše poteškoća tiha sv. Misa. S druge strane očekujemo najviše ploda baš od toga, da vjernike naviknemo da kod tihe sv. Mise, t. j. kod sv. Mise, kod koje misnik ne pjeva, ne postanu samo gledaoci kao kod kazališne predstave ili kod koncerta, nego da budu suradnici, suglumci. Ovu naime ulogu imaju po sakramentu sv. Krštenja.

Nije samo kod nas glede tihih sv. Misa i najviše nejasnoća. Zborna je sv. Misa u praksi tako različita, te više puta nije jednaka ni u dvije župe istog dekanata. Ima župa, gdje se praksa kako se vrši tiha sv. Misa, od gotovo dvijesta godina, do dana današnjega nije mijenjala. Kod svećenikove tihe sv. Mise na koru pjeva zbor, a između pjevanja od početka sv. Mise do kraja bez prekida sviraju orgulje.

Drugdje kušaju nove načine, što ih je donio liturgijski pokret, za tim i liturgijska obnova i liturgijska pastorala. Ali je početničko oduševljenje gdjegdje prestalo, prvi svježi polet zamjenila je apatičnost i letargija.

Stoga je Vodič glede tih sv. Misa za našu praksu važan. Da bi naš razgovor imao red, govorit ću:

1. o cilju, što ga želimo postići sudjelovanjem vjernika kod sv. Mise;
2. o različitim načinima sudjelovanja vjernika kod tihe sv. Mise uopće;
3. o dosadašnjem povjesnom razvoju različitih načina sudjelovanja od početka liturgijske obnove.
4. naročito o privatnom i zajedničkom neposrednom sudjelovanju kod tihe sv. Mise, tj. napose o zbornoj Misi.

1.

Cilj, što ga želimo postići sudjelovanjem vjernika kod sv. Mise jest isti što i cilj čitave takozvane liturgijske pastorale, tj. pastve po liturgiji. O tom cilju govori zadnja (66) točka našeg

Vodiča: liturgijskom je dušobrižništvu svrha: »temeljita pouka u vjeri, i postojani život u milosti po euharistijskoj Žrtvi«.

Prvi dio sv. Mise, Misa katekumena, što obuhvata molitve i Božju riječ, mora dakle biti za čitavu župu dovoljna kateheza, dovoljna napose za odrasle, koji nemaju svoga vjeronauka. Prvi dio sv. Mise ima još danas isto značenje i neka bi imao i isti učinak, što ga je imao u Crkvi katakomba, u doba katekumenata i još u čitavom srednjem vijeku, kada za kateheze nisu ni znali. Taj je dio navještanje Evanđelja i probuđivanje vjere u nj.

Drugi dio, Žrtva, neka, ako je moguće sa sv. Pričesti, okrijepi čitavu župu za postojan život u milosti za čitavu sedmicu. To je bitni cilj svakog pastorala.

Ovaj cilj podvlači također Instrukcija o svetoj glazbi iz g. 1958, koju je preuzeo i naš Vodič. Točka 23 Istrukcije veli: »Različite načine, na koje mogu djelatno sudjelovati vjernici pri svetoj misnoj Žrtvi, treba tako urediti, da se ukloni opasnost bilo kakove zloupotrebe i da se postigne glavni cilj toga sudjelovanja, t. j. potpunije šovanje Boga i duhovni napredak vjernika (plenior Dei cultus et fidelium aedificatio).«

P. Schmidt, profesor za liturgiku na Gregorijanumu u Rimu, što je napisao komentar o Instrukciji, veli, da je taj cilj, naime veća Božja slava i pobuda vjernika osnovno načelo, (»fundamentale principium«) za svako liturgijsko sudjelovanje.

Veli naime (str. 8): »Ako se dakle pita, koji način sv. Mise da uzmemo, onda ne smijemo u prvom redu gledati vanjski oblik prema stupnju vanjske savršenosti, nego njezinu konačnu svrhu, da bi naime vjernici sv. Misu efikasno razumjeli i doživjeli njezinu nutarnju narav (»ut fidelibus ipsa Missa secundum suam naturam intrinsecam efficaciter patefiat«). Stoga najsavršeniji stupanj po sebi (per se) još nije najzgodniji način sudjelovanja ovih ili onih vjernika. Kod toga dakle, naime što se tiče različitog stupnja vanjskog sudjelovanja, potrebna je sveta indiferencija (»indifferentia quae sancta dicitur«). Ako ove nema, onda bi mogli vanjske oblike sudjelovanja kod sv. Mise pretjerivati i precjenjivati... a ne bi postupali prema jedinom bezuvjetnom kriteriju: briga za duše ili pastoralna efikasnost (»cura animarum vel efficacitas pastoralis«).

Iz ove spoznaje cilja moramo izvesti važno pravilo: ovaj ili onaj način, kako vjernici pribivaju sv. Misi — kod tihe Mise ili pjevane — jedino je onda bolji i više vrijedi, ako njime Boga više častimo i vjernike više pobuđujemo.

Loše pripravljena zborna Misa, kod koje n. pr. nema vremena za privatnu sabranu molitvu ili kod koje uvijek netko govori, vjernike obično manje pobuđuje nego li obična Misa s pjevanjem zbora. Prema rastumačenom načelu ima ovakova Misa manju vrijednost.

Dakle loše razumiju liturgijsku obnovu oni svećenici, koji pod svaku cijenu nagone na zbornu Misu, a kod toga dokidaju dosadašnje lijepe i edifikatne načine.

2.

Kakvi su načini sudjelovanja kod tihih Misa uopće mogući?

Treba uzeti u obzir — i ovdje navodim p. Schmidta — da je sv. Misa po svojoj (metafizičnoj i fizičnoj) biti, po svojoj naravi jedna i ne da se dijeliti u genere i species. A različiti su obredi sv. Mise. Tek vanjski oblik misnog obreda može biti više ili manje savršen.

Prema svečanosti razlikujemo: pontifikalnu sv. Misu, koja je najsvečanija i uzor je svim drugim načinima; svečanu sv. Misu (Missa solemnis) ili asistirana sv. Misa, što je opet uzor pjevanoj sv. Misi (M. cantata) bez asistencije, a također tihoj sv. Misi (M. lecta).

Kod svečane Mise svaki od prisutnih obavlja svoju liturgijsku službu: celebrant, viša i niža asistencija, zbor (schola) a i vjernici. Tomu uzoru neka se približi i zborna Misa, što hoće biti karika između pjevane i obične tihe Mise.

Tihu sv. Misu možemo obaviti na različite načine. Katkad, napose u radne dane, je uistinu tiha tako te i vjernici mole tiho, svaki za se. U nedjelju i blagdane, kadkad također na veće spomen dane u radni dan, kod svećenikove tihe Mise pjeva pjevački zbor ili imamo pučko pjevanje. Katkad između pojedinih djelova pjevamo zajednički. I ako odgovaramo svećeniku, to s. njime tako reći razgovaramo: onda imademo dialogiranu Misu (Missa dialogata). Ako kod nje zajednički molimo i pjevamo, imamo »zbornu Misu« u potpunom obliku (Betsingmesse). Takova Misa od sviju tihih Misa prema vanjskom obliku je najsvečanija, a od vjernika traži najviše sudjelovanja. Stoga ju naš Vodič poslije pjevane Mise najviše preporuča. Zbornu Misu koja je gledom sudjelovanja vjernika kod tihih Misa glavni problem, treba uvoditi polako, t. j. postepeno. Treba ju također dobro pripraviti, inače je vjernici, pa čak i oni pobožni i oni koji često posjećuju crkvu, ne će uzljubiti, a svećenik će je naskoro sasvim razočaran ostaviti.

Dosadašnji povjesni razvoj sudjelovanja

Svećenici, koji su već prije 40 godina počeli provoditi liturgijsku obnovu, htjeli Misu vjernicima približiti vidjeli su, da je između pjevane Mise, kod koje sudjeluje bar dio vjernika, to jest zbor, a s druge strane između tihe Mise, kod koje su vjernici samo promatrači i samo pasivni, prilična razlika. Manjkala je tiha Misa koja bi povezala misnika i vjernike u aktivnu cjelinu.

Stoga su kušali vjernike najprije povezati time, da su vjernicima dali u ruke prijevod misala. Ali su ubrzo uvidjeli, da upotreba misala natkriljuje sposobnosti priprostog vjernika; — ta i svećenici ga razumiju tek na pola. Stoga su počeli uvoditi koralne Mise. Bio je to drugi stupanj liturgijskog gibanja. Taj su gajili napose francuski, belgijski i njemački katolici. Ali su i opet brzo uvidjeli, da je gregorijanski koral za vjernike zatvorena knjiga pa se i previše razlikuje od modernog pjevanja, a da bi se mogao svidjeti.

I opet su liturgičari prije nekoliko desetaka godina počeli uvoditi nov način, kojim bi povezali misnika i vjernike u radnu jedinicu: Misa u dvogovoru (Missa dialogata). Missa lecta cum fidelium participatione in lingua latina = Missa recitata, vel vulgari = zborna maša. Stariji se još sjećate, kako se ovaj način uvodio prije desetak godina u različitim inačicama u katoličkim zavodima i kod đaka — i to sa uspjehom. Pokus je doduše pokazao, da je ovaj način, kod kojega se mnogo molilo bilo latinski bilo u prijevodu, i to liturgijski tekstovi, nije bio najmiliji način đačkih Misa. Najmilije bile su im Mise s pučkim pjevanjem. Kod običnih vjernika bilo je poteškoća. Za njih je ovakova Misa bila ipak još dosadna. Stoga se takve Mise, nisu mogle plasirati kao župske Mise.

Sadašnji vodiči različitih biskupija ili direktoriji za Mise koje izdaju biskupi ili pojedini ili svi biskupi istog jezika zajedno, ovu Msu uvode u jednostavnijem načinu kao dijalogiranu Misu s pjevanjem. Takvu zbornu Misu — kao Misu spojnicu između pjevane i jednostavne tihe Mise biskupi veoma preporučuju kao nedjeljne župske Mise. U Instrukciji iz g. 1958 i Sv. Stolica ju je prvi puta službeno dozvolila i poslije iskustva mnogih zemalja uredila ili regulirala.

Tu se moramo sjetiti i uvjeta da je sudjelovanje vjernika kod Mise moguće. U tu svrhu ima Instrukcija i prema njoj naš Vodič propis (58): »Nije dopušteno mješati liturgijske čine i pobožne

vježbe, nego, ako oboje treba vršiti, neka se pobožne vježbe drže prije ili poslije liturgijskog čina«. Pobožne vježbe su na pr. krunica, križni put.

Nekoji pitaju, dali je ovo striktan zakon, kojeg se treba držati. Poteškoće najviše nastaju na prve subote i kod listopadske pobožnosti, kad se moli krunica prema preporuci Leona XIII. Istina, Instrukcija je odobrena od sv. Oca Pija XII. in forma speciali, jer veli: »Sanctitas Sua hanc instructionem in omnibus et singulis speciali modo approbare et auctoritate Sua confirmare dignata est, atque promulgare mandavit, ab omnibus ad quos spectat, sedulo servandam«. Francuski komentatori Martimort, veliki liturgijski stručnjak i Picard Instrukciji doista pripisuju važnost zakona. A Schmidt se drži tumačenja kanonista i tvrdi, da je Instrukcija, unatoč posebnom papinom odobrenju, samo interpretativnog, kompletivnog i eksekutivnog značenja gledom na Enciklike Mediator Dei i Musicae sacrae disciplina.

Ali bez obzira na autoritet Instrukcije Schmidt se poziva na njen sensus obvius i veli, da je glasno moljenje krunice sad pod Misom zabranjeno. Veli: »Odluka je jasna i nemaju pravo oni, koji tvrde, da Instrukcija ničega ne dokida, što zakonito postoji, dakle ne dokida ni zapovijedi Leona, da se u listopadu pod Misom moli krunica. Poznato je, da je Kongregacija Obreda na pitanje, smije li se pod Misom glasno moliti krunica, dala negativan odgovor.

Većina je župa bez poteškoća i sa uspjehom listopadsku krunicu prenijela na vrijeme prije Mise. Primila je to bez prigovora slično kao što i propis novog Kodeksa rubrika prema kojem su Mise pred Izloženim Svetotajstvom dokinute. Gdje još ima poteškoća ima ih prije župnik nego vjernici.

4.

Napose o privatnom, zajedničkom i liturgijskom sudjelovanju vjernika

O prvom, primitivnom sudjelovanju govori točka 59 Vodiča: »Prvi način, kako vjernici mogu sudjelovati kod tihe Mise jest, kad pojedinci vlastitim nastojanjem sudjeluju na unutarnji način, to jest pobožno prate važnije misne djelove, ili na izvanjski način prema različitim odobrenim pokrajinskim običajima«.

Ponajprije bitno je potrebno nutarnje sudjelovanje to jest, da prate Misu sa pobožnom sabranosti duha i srca, kojom

se vjernici »najuže združuju s Najvišim Svećenikom i zajedno s Njime i po Njemu Žrtvu prikazuju, zajedno se također s Njime žrtvuju« (Instr. 22a).

Nutarnje je sudjelovanje, da tako kažem, zajednički nazivnik svakog sudjelovanja. Bez njega vanjska Žrtva ne vrijedi ništa, jer je vanjska Žrtva tek znak nutarnje. Sv. Toma (S. Th. III, 82, 2) veli: »Exterius sacrificium quod offertur signum est interioris sacrificii quo quis seipsum ofert«.

A nutarnje sudjelovanje ni za inteligenta nije laka stvar. A što tek za djecu i obične vjernike. Stoga ih treba u tom duhu uzgajati. Iz tog je razloga kod svih Misa potrebna duboka šutnja od Pretvorbe do Očenaša, što ga preporučuju Vodič (43) i Instrukcija (27f). Obični vjernici neka se međutim mole, odnosno ponavljaju molitve, što sadržavaju duh žrtve a znaju ih napamet. Za nutarnje sudjelovanje pomaže i dobra misna knjiga; za onoga koji je barem nešto poučen, izobražen, jest najbolji misal. A svi vjernici nemaju ni misne knjižice, a kamoli će imati misal! Osim toga crkve obično nisu idealno osvjetljene svjetiljkama. Mnogi također loše vide. Ovi vjernici mogu prema riječima Enciklike M. D. sa Misom sudjelovati na lakši, jednostavniji,. rudimentarniji i provizoričniji način: neka pobožno razmatraju tajne Isusa Krista ili mole druge molitve, što se slažu sa sadržajem Mise. Na prvi primitivni način vjernici .vanjski sudjeluju prema odobrenim mjesnim običajima To mislim na ustajanje na primjer kod prvog i zadnjeg evangjelja, kod molenja Vjerovanja i Očenaša, klečanje kod Pretvorbe ili do Pričesti itd.

Što se tiče držanja, klečanja, stajanja i sjedenja i za naše biskupije vrijedi što veli najnoviji Vodić njemačkih biskupa: uvesti ćemo ih onda, kad budemo vjernicima dobro rastumačili njihov smisao. Tko bi vjernike, napose odrasle, možda umorne od rada kroz sedmicu ili od dugog puta, silio na mehaničku tjelovježbu, nastupao bi upravo okrutno, a pobudio bi očito ljutinu i ispraznio crkvu.

Tu treba reći i riječ o šutnji orgulja, o kojoj govori Vodič već kod prvog načina sudjelovanja. Instrukcija i Vodič traže doličnu šutnju iz razloga, da je aktivno sudjelovanje vjernika uopće moguće. Tako od početka do prikazanja (za vrijeme Mise katekumena, koja je molitva i pouka), za vrijeme Predslovlja i Svet; gdje je običaj, — od Pretvorbe do očenaša, od očenaša do Jaganjče Božji uključivo, kod Pričesne pjesme i blagoslova. Ovaj propis traži od orguljaša veliku žrtvu, dokida dosadašnju veliku samostalnost zbora i orgulja i podređuje ju kao suradnike obredima kod oltara. Kako će se to posvuda izvoditi, o tom će morati vijećati biskupski glazbeni savjeti.

Drugi je stupanj sudjelovanja vjernika kod tihe Mise zajednička molitva i zajedničko pjevanje (Vodič 60). Treba se pobrinuti, da i molitve i pjevanje potpuno odgovaraju pojedinim dijelovima Mise. Nedjeljne Mise, koje nisu pjevane, neka budu barem Mise sa zajedničkim moljenjem i pjevanjem.

Ovo su Mise sa pučkim pjevanjem ili pjevanjem zbora i misnim molitvama.

Ove Mise vjernici jako vole. Za župe, gdje se u pogledu liturgijske obnove i pastorala nije još ništa učinilo, takva Misa znači lijep napredak. Pojedincima bude u crkvi kad su prepušteni sebi, dosadno, pa čak i odilaze iz crkve, jer ne znaju što raditi kod Mise; dok ih zajedničko pjevanje i zajedničke molitve zahvate i zapale u njima pravu iskru molitve i sudjelovanja. U Francuskoj to podvrđuju vjerske ankete. Ipak komentator Instrukcije Martimort i ovaj način sudjelovanja označuje još uvijek provizoran.

Treći je način puniji (plenior): vjernici liturgijski odgovaraju misniku, kao da s njim »razgovaraju«, i jasnim glasom izgovaraju dijelove koji na njih spadaju. Ovaj je način direktno i liturgijsko sudjelovanje.

Instrukcija i Vodič kod toga obrađuju četiri stupnja, od kojih su za župsku Misu mogući tek 1. i 3., ovaj posljednji u vezi sa našim indultom iz g. 1960. Drugi je stupanj, da vjernici odgovaraju sve, što odgovara poslužitelj, i četvrti, gdje vjernici zajedno s misnikom mole proprium tek je moguće izvesti samo u zavodima, u sjemeništima i samostanima.

Prvi je stupanj, da latinski odgovaraju na misnikove pozdrave: »et cum spiritu tuo...« Vodič naglašuje: »Posebno je važno, da na kraju kanona prije očenaša vjernici svećenikovu žrtvu potvrđuju glasnim Amen. Preporučuje se svećenicima, da barem taj način izravnog liturgijskog sudjelovanja vjernika što prije uvedu u sve župe.«

Naučiti odgovarati vjernike, osobito djecu, nije teško. Pa i vole odgovarati, napose djeca. A važno je, da ove odgovore i razumiju. Pogdjegdje si pomažu time, da odgovore napišu latinski i u domaćem jeziku, pa ih prije Mise objese u crkvi na vidljivom mjestu.

Treći stupanj traži, da vjernici mole također i ordinarij Mise: Slavu, Vjerovanje, Svet, Blagoslovljen i Jaganjče Božji. Na te-

melju indulta iz g. 1960. smijemo kod nas ovaj ordinarij moliti u narodnom jeziku. A vjernici smiju moliti i nekoliko drugih prevedenih liturgijskih molitava. Druge smije moliti tek tumač. Zborna nam je Misa sa latinskim odgovorima i liturgijskim molitvama na domaćem jeziku tako od svete Stolice dozvoljena. Kako se to moli nabraja Vodič u točki 62.

Napomene glede zborne Mise:

a) Zbornu Misu moramo uvoditi točno prema knjižici, inače će biti razlika između pojedinih župa. Ipak knjižica dozvoljava ponekad različite mogućnosti. Stoga glede ovih vrijedi slijedeće:

b) Kod zborne Mise neka se mnogo pjeva. Antifone za Introit, Graduale, Ofertorij i Pričest jesu u misalu tek ostaci pjevanja, što su ih pjevali za vrijeme liturgijske procesije. Stoga je bolje, da se kod tih pjeva negoli moli. Sigurno da pjevamo, kad se vjernici pričešćuju.

c) Kolekta, predslovlje (prefacija) i Pričesna molitva (postcommunio) izričito su svećeničke molitve. Možemo ih moliti kod zborne Mise na više načina:

aa) Misnik ih čita glasno — recto tono — latinski, slično kao što ih pjeva kod pjevane Mise. Vjernici slušaju. Ovaj se način preporuča ondje, gdje još nema dobrog predmolitelja. Prema tom načinu moguća je zborna Misa i ondje, gdje nemaju razdijeljenih uloga predmolitelja i čitača. Stoga manjak suradnika nije razlog, da bi se odugovlačilo sa zbornom Misom.

bb) Misnik započne: Oremus, onda čitatelj ove molitve (po indultu) moli na domaćem jeziku; misnik završi: Per omnia saecula saeculorum. Slično kod Predslovlja. Budući da sadržaj liturgijskih molitava nije lagan, napose ne za vjernike, preporuča se:

cc) da misnik započne i svrši kao što je gore rečeno, a čitatelj naznači te kratak sadržaj molitve. Da se ne bismo morali sami mučiti sastavljanjem molitava za čitače, uzmimo ih iz knjižice »A messa figlioli« kard. Lercara, koja je već izašla i u hrvatskom prijevodu. Tu je sadržaj za sve nedjelje i blagdane u godini već lijepo sastavljen.

Još nas točka 65 upozorava, da zbornu Misu sa pjevanjem i molenjem uvedemo polako. Najprije se uvode liturgijski odgovori, vjerovanje i očenaš; misnik neka pročita evanđelje. Zatim se uvodi moljenje i pjevanje Slava, Vjerovanje, Svet, Jaganjče Božji. Napokon vjernici izvode cijelu zbornu Misu s pjevanjem.

Zborna je Misa između tihe i pjevane Mise, što je adaptirana puku. Njezina je nakana češće voditi napokon do pjevane Mise. Vanredan privilegij, da kod zborne Mise upotrebljavamo domaći jezik, mogao bi našem puku Misu veoma približiti. Stoga smijemo reći, da je indult Svete Stolice djelo Božje Providnosti, što nam u ovim vremenima širom otvara potok milosti, što proistječu iz jezera milosti podno Gospodinovog križa, da upotrijebim usporedbu pape Pija XII. Po zbornoj se Misi efektivno obistinjuje ono, što molimo u sekreti na 9. nedjelju poslije Duhova: »Quoties huius hostiae commemoratio celebrantur, opus nostrae redmptionis exercetur.«

Dr JOŽE POGAČNIK, gen. vikar
LJUBLJANA

BIBLIJA I LITURGIJA

I Opća načela o odnosu Biblije i liturgije

Da bismo odmah u početku svoga razlaganja naznačili perspektivu i doživjeli ulogu Biblije u liturgiji, mogli bismo poduzeti jedan destruktivni posao. Oduzmite iz liturgije sve izričite i jasno uočljive biblijske tekstove. Izbrišite potom sve biblijske reminiscencije i simbole. Ako nakon toga još štogod preostane, ne će li to biti samo neki ovdje ondje — kao u prastarih mozaika — sačuvani kamičci, koji ipak više ne dopuštaju ni stručnjaku, da bi prepoznao negdašnju sliku, a kamoli da bi je mogao obnoviti.

Činjenica je posve očita. Ne samo da Biblija ima u liturgiji posve izuzetno mjesto, bez nje naprosto ne bi ni bilo liturgije. Pa kad bismo svetu liturgiju sveli samo na njezinu prvu klicu, na pretvorbeni čas misnog posvećenja — ne zbiva li se on sav savcat ne samo riječima nego i gestima, koje nam je zapisala Biblija? Ako bi svećenik kod pretvorbenog posvećenja što pogrešno učinio, rubrike u misalu propisuju, da treba ponoviti pretvorbu od riječi »Qui pridie«. Zašto? Nisu važne samo svete — biblijske — riječi, nego je potrebno i to, da u srcu svećenikovu, a preko njega i u srcu vjernika, u tom času oživi sav biblijski okvir događaja posljednje večere, koja se u sv. Misi — kako je magistralno istaknuo preuzv. Predavač — ponazočuje i posadašnjuje.

Ta očito premoćna uloga Biblije u liturgiji slijedi i iz samog pojma liturgije. Liturgičari su, istina, još daleko od toga, da bi dali konačnu, iscrpnu i cjelovitu definiciju liturgije. No, ta definicija mora svakako obuhvatiti svete čine, kojima Crkva daje čast i slavu Bogu, a vjernicima spas i posvećenje: osobito sedam svetih sakramenata, a sasvim posebno sakramenat i žrtvu presvete Euharistije s božanskim oficijem kao svojim životnim okvirom. I sada, ne samo da činjenica svetih sakramenata i euharistijske žrtve ima najčvršći oslon u Bibliji, nego i čini, riječi, molitve, koje prate sakramentalno i žrtveno bogoslužje — sve je to isprepleteno Biblijom. Liturgija je prema tome sva utopljena u Bibliju.

Međutim, nikako ne bismo htjeli, da se nakon ovih uvodnih riječi u ičijoj svijesti udomi misao o manjoj vrijednosti svete liturgije. Dostojanstvo je Sv. Pisma, što je u njemu Duh Nadahnitelj na djelu, te je Pismo sve nadahnuto i prodahnuto Duhom Božjim (2 Tim 3, 16). Taj je isti Duh, iako na drugi način, na djelu i u svetoj liturgiji. Ta ona je djelo Zaručnice Crkve, koja u sebi nosi dar Duha. Divno ovamo pristaju riječi iz posljednje stranice Svetoga Pisma: »Duh i Zaručnica veli: Dođi!« Kao da je sva poruka Duha ujezgrena u tu jednu riječ, i kao da je sva slatka nada Zaručnice utkana u jednu misao: »Dođi, Gospodine Isuse!« (Otkr 22, 17 i 20). Uistinu, u svetoj liturgiji, posebno u sv. Misi ostvarena je ta apokaliptička simbioza, jedinstvo života između Duha i Zaručnice. U liturgiji Zaručnica Crkva pjeva pjesmu Duha, koji je Biblijom nadahnjuje.

Iz ovoga slijedi, da se Biblija i liturgija uzajamno osvjetljuju; jedna se drugoj poklanja; jedna drugu obogaćuje; međusobno se dopunjuju te zajedno združene, slaveći Boga, hrane vjerničku dušu kao preobilan stol, što ga je Mudrost — Isus Krist — prostrla u svom domu, u Crkvi. Ta zar ne čitamo u Poslovicama (9, 1-6): »Mudrost je sagradila sebi dom, podigla sedam stupova... prostrla svoj stol, razaslala svoje sluškinje, da s uzdignutih mjesta grada razglase: ... Dođite, blagujte moj kruh, pijte vino, koje sam vam pripravila... !« (Usp. Lk 14, 15-24 i Mt 22, 1-14).

1.

Ako bismo sada htjeli prijeći na pojedinosti, da razradimo, što Biblija daje liturgiji, a što liturgija za uzvrat Bibliji, tada prije svega treba kazati, da je Biblija tkivo, iz kojega sveta Crkva tka čarobnu odjeću svete liturgije. Sliku mi je uzajmio u prvom predavanju na ovome tečaju sam preuzv. Predavač: presveta euharistijska mana i žrtveno Janje stavljeno je u misnoj liturgiji kao na neki pladanj, sav pozlaćen i optočen dragim kamenjem svetopisamskih riječi. Međutim, to je samo slika. Kamenje, kako god drago, ipak je kamenje. Ne hrani. A ovaj pladanj, na kojemu sveta liturgija nudi vjerničkoj duši presvetu Euharistiju, optočen je i urešen samim »jestivim« tvarima. Ta to je jedna te ista Riječ Božja, uosobljena u Isusu Kristu, koja na dva načina — euharistijski i svetopisamski — hrani svoje udove u Tijelu Crkve, da bi ovaj stol Božanske Mudrosti uistinu bio preobilan i prezasitan (Usp. Nasljeduj Krista, knj. 4. gl. 11).

Ostanimo ipak još kod te slike, jer će nam ona pomoći, da uočimo, što to znači biblijski tumačiti liturgiju. Neka je optočena misna knjiga ne znam kakvim draguljima, u crnoj će se noći moći

napipati samo neke tvrde tvari. A nekako tako često i jest s obzirom na vjerničko razumijevanje misala: neke tvrde stvari! U jutarnji i večernji sumrak već će se lakše razaznati boje. Iznesite tu knjigu na danje svijetlo, drago će se kamenje bljeskovima bljeskati već prema tome, kako ga okrećemo na Božjem suncu. Sveta liturgija, sva izatkana Biblijom, imat će sav svoj estetski čar, misaoni sadržaj i, kažimo tako, prehrambenu sastojinu samo za onog svećenika i vjernika, koji je školovan u Bibliji, koji misli, doživljava i vrijednosti važe biblijski.

Dakle, Sv. Pismo daje liturgiji tkivo. A što pod tim vidom liturgija vraća Bibliji ?

Sveto Pismo nije napisano, da bude neki papirnati arhivski materijal. »Moje su riječi život!« (Iv 6, 64). Ne samo da je Sv. Pismo tkivo liturgije; ono želi postati tkivom i sastavom vjerničke duše. U tome je posebna usluga, što je čini liturgija Bibliji. Kroz liturgiju Riječ Božja iz Sv. Pisma postaje tkivom vjerničke duše. Kap po kap kroz misal misli Božje prodiru u misli Božjeg čovjeka. U njemu se tako lagano, i zato to ustrajnije, oblikuje prava svetopisamsko-liturgijska kršćanska ideologija zalivena rosom sakramentalnih i žrtvenih Božjih milosti. Tako se ostvaruje u punom smislu naša »communio«, zajedništvo s Bogom. Kroz svetopisamske misli u sakramentalnom bogoslužju primamo u sebe ne samo snage Božje, nego i misli Božje. Liturgija nas tako, puna biblijskih tekstova, uči drugovati s Bogom, s njime — jer smo priviknuti na njegov jezik — razbujalo razgovarati i prijateljski se sporazumijevati. Tako sve više mislimo Božjim mislima, riječima njegovim govorimo, suosjećamo s Bogom, djelujemo njegovim snagama, životom njegovim živimo — ne samo od njega, nego i u njemu, s njime i zato za njega!

K tome, liturgija ima nešto, čega Sv. Pismo nema: kategorije prostora i vremena. Sveto Pismo je u stanovitom smislu samo prošlost. Liturgija, naprotiv — ona je sadašnjost, actio! Liturgija je doba, ona je vrijeme, sadašnji trenutak! Stoga ona imade svoja vremena i svoje trenutke, u kojima će vjernikova pažnja i napetost dosegnuti puni intenzitet. U liturgijskom će zato čitanju pojedini odlomci Sv. Pisma dobiti opet svoju prvotnu svježinu i snagu i izvršiti sasvim izuzetni utjecaj na vjernikovu dušu. Zamislite samo, kako odjekuje čitanje Muke po Mateju u središtu liturgije Cvjetne nedjelje, pošto je liturgijski uspjelo posadašnjiti slavodobitni nekoć ulazak Isusov u Jeruzalem! Koliko snage ima Muka po Ivanu u crnini Velikog Petka! Što bi bilo božićno evanđelje pročitano

izvan adventskog očekivanja, izvan svih onih uzbuđenja, što ih Božić u svemu svom spletu crkvenog i obiteljskog života u vjerničkim srcima proizvodi?! Da li bi Izaija toliko proniknuo mentalitet Crkve, kad ga ne bi već dva tisućljeća čitala u Adventu? Jeremija, kad se ne bi čitao u doba Muke? Lamentacije. kad ih ne bismo pjevali upravo nad razvalinama tijela Sina Božjega?

Liturgija, dakle, poklanja Bibliji svoje mogućnosti, da kroz nju, jer je sva protkana Biblijom, Biblija protka tkivo religiozne duše čovjekove.

2.

Osim ovog, mogli bismo reći materijalnog darivanja, Biblija daje liturgiji d u b i n s k u p e r s p e k t i v u. Svojim osvjetljivanjem liturgijskih misterija daje im izrazitost i reljefnost. Liturgija je ograničena vremenom i prostorom. U kratko vrijeme želi dohvatiti vjernikovu dušu, da »in ecclesia magna« (Ps 21, 26) dadne čast Bogu i primi u sebe učinke otkupljenja. Da ubrzo ugodi, raspoloži, potakne i pripravi, liturgija samo na brzinu prikupi čitav niz biblijskih tekstova, u kojima naznačuje, skicira i tumači misterij, koji se ima, sad na, dogoditi. Samo onaj vjernik — i svećenik dakako — koji je obučen u Bibliji, koji misli biblijski, samo je takav kadar, da pod tim biblijskim osvjetljenjem shvati i razumije sadašnji liturgijski trenutak, da ga u svoj jačini doživi te da pod njegovim dojmom, i kad je dovršen, dalje živi. Samo dušu tako izvježbanu moći će sveta liturgija uvijek lako povući u spasiteljsko zbivanje, koje se sada — baš sada — događa.

Uzmimo na pr. već češće spominjanu anamnezu »Unde et memores«. Kako je kratko tamo skiciran cijeli misterij Kristov riječima »tam beatae passionis, necnon et ab inferis resurrectionis, sed et in coelos gloriosae ascensionis«! Sjetimo se one klasične molitve, sv. Pape Leona, koja uistinu »na dvoje na troje« doziva u pamet dva veledjela Božja — stvaranje i ponovno stvaranje, t. j. otkupljenje: »Bože, koji si... divno sazdao i još divnije obnovio...« Ako se tko tako nauči doživljavati Bibliju u liturgiji, kako će sasvim novo značenje dobiti onaj niz bogoštovatelja, što se spominje u kanonskoj molitvi »Supra quae«. Uistinu, tu »sluga Tvoj pravedni Abel«, otac Abraham i kraljevski svećenik Melkizedek nisu samo usput spomenuti. Ne! To je upravo procesija najpoznatijih žrtvovatelja kroz povijest, koji su bili pralik onoga jedinstvenoga i jedincatoga Žrtvovatelja, koji je ovdje na oltaru — Isusa Krista, u kojemu su se sve njihove odlike u punini i nadmoćno ostvarile.

No, kao što je njegova žrtva od najdavnijih vremena pripravljanja, tako taj sveti mimchod na Kalvariji ne prestaje. Mi smo u nj povučeni, da ga na svoj način dovršimo te da zajedno s bratom — grijesima naš'm ubijenim — Abelom, kao pravo sjeme Abrahamovo prenesemo u Isusu Kristu i s Isusom Kristom istinsku žrtvu Melkizedekovu, »sanctum sacrificium immaculatam hostiam«.

Spomenimo još, kao jedan primjer izvan svete Mise, svečani obred uskrsnog bdijenja. Da bi vjernici doživjeli tajnu sv. krštenja, liturgija pomno odabire čitanja, u kojima se govori o Božjem stvaranju i spasiteljskoj obnovi kroz povijest. Time želi oživjeti u prisutnicima svijest, da se stvaralačka i obnoviteljska akcija Božja nad nama izvršila u času sv. krštenja, te da otsele moramo živjeti kao »nova creatura novumque figmentum — novo stvorenje i nova rukotvorina« (sv. Leon u božićnoj homiliji).

Liturgija, dakle, osvjetljena Biblijom, dobiva na izrazitosti. Biblijska je čitanja, slike, uspomene tumače i snažno utiskuju vjernicima njezin čin.

Čime za uzvrat liturgija na tom području dariva Bibliju? Kažimo jednom riječju: daje joj aktualizaciju, posadašnjenje.

Bilo bi vrlo pogrešno misliti, da je liturgija prošlost, samo reminiscencija prošlosti. Kroz liturgiju je vječni Bcg — u kojemu je vječni »sada« — ovog časa na djelu u svojoj Crkvi. Što je definirano za sv. Misu, to se na svoj način obistinjuje u svim liturgijskim sakramentalnim činima. Sv. Misa je »praesentia Christi immolati«. Oltar i križ su dogmatski i liturgijski jedna nerazdvojiva cjelina. I ako bi s ovcg tečaja trebalo ponijeti ono najosnovnije, što bi doprinijelo razmahu liturgijske pobožnosti kod nas, onda bi to bila svijest, da je sv. Misa — kao što je istaknuo na početku peruzv. Predavač — ponazočenje i posadašnjenje Kalvarijske žrtve. To svom jednostavnošću izriče onaj tekst Vl. Rožmana u Canjuginu napjevu: »Danas kroz vjekove u Crkvi isto biva...«

Prema tome liturgija Bibliji poklanja svoj »sada«. Bog Spasitelj, ono što je u prošlosti spasiteljski poduzimao na nizu ljudi, to sve kroz sadašnju liturgijsku akciju — bilo u sv. Misi bilo u ostalim sakramentalnim činima — hoće da izvrši na meni, na mojoj sadašnjoj liturgijskoj zajednici. Spomenimo samo jedan primjer. Bog, koji se objavio kao stvoritelj u počecima, koji je sačuvao svijet u potopu, izveo svoj narod iz Egipta, neozljeđena ga proveo Morem crvenim — taj isti Bog je aktivan, kad ja krstim malo čedo moje župne zajednice. I bez moje ruke, bez vode u mojoj ruci, bez mojih riječi Bog za ovo dijete — in concreto — ne bi bio stvoritelj, ne bi bio posvetitelj. Do kojeg li sam ja drugovanja i suspa-

siteljstva svojim rečenjem podignut! A sve me to poučavaju, sve to mi posvješćuju obredne molitve i čini, u kojima u liturgiji progovara Biblija.

Sveta liturgija se upravo zato i voli zvati »actio«, jer ona nije razmatranje, neki mentalni sklop misli, umovanje, a još manje povijest ili književnost. Liturgija je u svom ostvarenju zbivanje sadašnjeg časa, u kojem se ponazočuje i podanašnjuje uvijek ista spasilačka aktivnost Boga Spasitelja našega. Na oltaru se zato — pogotovo u sv. Misi — nešto zbiva. Dolazi Izaija, Jeremija, Matej, Ivan, Pavao, da nam kao Božji glasonoše nešto kažu, da nam saopće Božju poruku — i to baš nama. Dolazi sam Isus Krist, da nešto izvrši, i to da nešto izvrši na nama, zajedno s nama. Jednom je naime izvršio bez nas. Sada — mogli bismo kazati — toliko vrši, koliko vrši s nama. Tome smjera njegova, kažimo, liturgijska aktivnost. Njegovo je djelo, ukoliko je samo njegovo, dovršeno jednom za sve vijeke (Hebr 10, 14 i 9, 26). On ga ponavlja i posadašnjuje, da bi u žrtvovanju nas sebi pritjelovio. Jest, bili smo i mi s njime i u njemu na Kalvariji kao u glavi (Rim 5-6 i 7, 6). Bili smo kao u klici. Ali danas, na oltaru, on ne želi više, da mi u njemu budemo samo kao u klici. On hoće da nas ima na sebi nakalamljene kao zelene, nabujale mladice, prepune lišća, cvjetova, mirisa, koje se savijaju od zrelih plodova. Krist je, dakle, na oltaru u nekom smislu osiromašen, ako bez nas, prinosi ovu sv. Misu. I zato, dokiegod mi u sebi i u svojim vjernicima ne odgojimo što življu svijest, da se na oltaru nešto zbiva, što se u punini ne može zbiti bez nas, dotle naša liturgijska pastorizacija nije dosegla svoju punu tematiku. Mi smo naime i u tom, liturgijskom smislu »punina« Kristova (Ef 1, 23).

3.

Treće, što Biblija daje liturgiji: ona je t u m a č i. To slijedi iz svega, što smo dosada rekli. Crkva je u tom slična svome tipu — Presvetoj Bogorodici. Sveti učitelji vjere i tumači Sv. Pisma pretpostavljaju doduše i izravnu objavu, po kojoj je Blažena Djevica postala punosvijesna svoga bogomajčinstva. No milost nigdje ne dokida djelovanje naravi. Tako ni ovdje. Bezgrešna je Djevica premudra i svojim vlastitim razmišljanjem pronicala dubine svoga poziva. Kako? Evandelje nam naznačuje: »Conferebat!« (Lk 2, 19 i 2,, 51). Razmišljala je uspoređujući. Čime? S onim, što se već događalo u svetoj povijesti,koja je bila domovinom njezine duše.

Tako i sveta liturgija nastoji, da njezin prisutnik kroz čitanja Sv. Pisma doživi, da se doumi i razumjedne, što se to s njime ovaj čas događa.

Liturgija za uzvrat tumači Bibliju. To liturgijsko tumačenje doduše, što se tiče vrijednosti, ima svoje nijanse. No, promatrano u cjelini, liturgijsko čitanje Biblije je najsigurnija inicijacija vjerničkoj duši, da razumije Boga na svetopisamskim stranicama. Tu je upravo očigledno ono, što katolička intuicija ističe: da Bibliju treba čitati na rukama Crkve. I baš je liturgija pozvana, da bude naručaj Biblije. Svakako je zanimljivo, da je Luter, koji je otkinuo Bibliju iz ruku Crkve, uništio također i svetu liturgiju. A Biblija otkinuta iz majčinskih njedara svete Crkve može uistinu postati samo slovo, koje ubija i dijeli. Sveta liturgija je najpozvaniji kanal, kroz koji Sveto Pismo dopire i hrani vjernikovu dušu.

4.

Koje **zaključke** možemo izvući iz ovog razlaganja?

Prije svega, ako hoćemo da se kod nas razmaše izvorni liturgijski pokret, onda ne smijemo misliti, da je stvar gotova, ako vjernicima stavimo u ruke misal, kao što nije dosta, da bi svećenik živio od riječi Božje, ako mu u jedan čas pred ređenje, u doba najtežih ispita, gurnemo u ruke brevijar. Nije dosta ni to, da vjernike naučimo razlikovati pojedine dijelove sv. Mise, klecati, ustajati, odgovarati svećeniku, pa čak ni čitati sa svećenikom iz misala.

Međutim, spomenimo ipak to! Tko je učinio ma i samo nešto od toga, već je — učinio. Ostvario je nešto. A jedan milimetar ostvarenja vrijedi više nogo metar kritike i pustog poželjenja. Prema tome, ako si naučio vjernike, da ustanu na evanđelje, da kleknu i poklone se na podizanje, da ne odlaze barem prije završene svete pričesti — već si nešto učinio. Samo! Gdje je Duh i gdje je Zaručnica, o da, tu nema mjere ljubavi i životu. Gdje je Zaručnica. ljubav je na djelu. Gdje je Duh tamo je život. I zato, u svećeniku, u kojemu djeluje životvorni Duh i u kojemu živi zaručnička ljubav sv. Crkve, o ne, on se ne će zadovoljiti početnim nastojanjima, nego će ići za što potpunijim ostvarenjima. Tko je razbio ljusku orahovu, još se time nije naužio jezgre, iako je učinio prvi korak. Što god se ostvaruje, mučno se ostvaruje. Ostvarujemo ono najmanje, ali s ciljem da dosegnemo ono najveće.

Vjernički će duh živjeti od sv. Mise samo onda, ako je razumije. A razumjet će je, kada je bude doživljavao pod biblijskim

osvjetljenjem. Jezgre će se naužiti duša vjernikova, kada naša kateheza o sv. Misi — a i o drugim liturgijskim činima — bude duboko ukorijenjena u Bibliji.

Nemojmo misliti, da je za to potrebno znanstveno razrađivanje Biblije. Daleko od toga. Ono je doduše potrebno, i više nego se obično misli, svećeniku, jer će samo onaj, koji je školovan u Bibliji, znati razlomiti kruh mališanima Božjim (Tužaljke 4, 4). Ali vjernicima — njima je potrebna dobro pripravljena hrana. Upravo čitam životopis utemeljiteljice sestara Klanjateljica Predragocjene Krvi bl. Marije de Mattias. Kao djevojčica je prisustvovala propovijedi. Svećenik je propovijedao o Janjetu Božjem. »Te su je riječi iznenadile... Po svoj prilici je za vrijeme čitave funkcije mislila na te dvije riječi, jer istom što su izišli iz crkve, odmah zapita oca za razjašnjenje.« Tada je počela biblijska kateheza u najjednostavnijem obliku. A plod? Ta je duša već u najranijoj mladosti uzavrela štovanjem predragocjene Krvi.

Supergenij svete Katoličke Crkve — ako smijem priopćiti, kako ga ja doživljavam — velik je, braćo moja, u svojoj Sumi i u svoj sumi svojih djela. Za me je najveći, kad se to brdo Božje survalo na zemlju te prostrto govori: »Adoro Te devote...« Možete jednom zbog čistog zanimanja podcrtati sve biblijske reminiscencije, kojima sv. Toma samo u toj pjesmi — da ne govorimo o njegovu »Lauda Sion« — doživljava i tumači euharistijski misterij.

Još jedna zaključna napomena!

Bog se udostojao komunicirati nam svoje misli jednim ljudskim jezikom i određenim ljudskim mentalitetom. To je jezik hebrejski, mentalitet većinom semitski. Osnovni religiozni stav prema toj činjenici jest, da religiozna duša čezne i nastoji, da se prilagodi načinu Božjega govora. Glasovite su riječi sv. Male Terezije: »Da sam svećenik, uživala bih, da naučim hebrejski, da uzmognem razumjeti Boga na onom jeziku, kojim se on udostojao govoriti.«

Stoga su smutnja, a nekad možda i đavolsko došaptavanje, riječi, koje se nekad čuju: da bi trebalo izbrisati biblijski jezik iz svete liturgije i iz propovijedanja. Jao! Tega bismo časa osiromašili liturgiju, ojalovili svoje propovijedanje. Naprotiv! Propovijed treba biti sva naslonjena i ukorijenjena u Božjoj riječi. I vjernicima treba tumačiti bogatstvo liturgijsko-biblijskog jezika, simbola i t. d.

Drugi se opet »skandaliziraju« nad Starim Zavjetom. Čak i usne, koje svaki dan piju Krv Zavjeta, toliko su puta ponovile, da ne mogu čitati Starog Zavjeta. Ti su zaboravili, da je isti Bog

Objavitelj, isti Duh Nadahnitelj jednoga i drugoga Zavjeta. Dakako, objava je Božja progresivna. Prilagođujući se čovjeku — jer je Bog velik filantrop (Tit 3, 4) — laganom pedagogijom (Gal 3, 24-25) vodi čovječanstvo k punoj objavi u Isusu Kristu. No, punina objedinjuje u sebi sve postepene etape. Liturgija će nas naučiti, kako da izbjegnemo tom »skandalu« Starog Zavjeta. Oba Zavjeta ona uvijek povezano čita. Dok Novi osvjetljuje Starim, Stari razumije istom u svijetlu Novoga.

Koliko je, dakle, daleko od pravilnog mišljenja, kad se tko smućuje na pr. nad tim, što se kod sprovoda pjeva: »Blagoslovljen Gospodin Bog Izraelov!« Taj se stavlja u pozu, kao da savršeno razumije hvalospjev i da mu ne vidi mjesta na sprovodu. Ta što ima Bog Izraelov s ovim mojim pokojnikom! O brate moj! Ti kažeš, da vjeruješ u Novi Zavjet! A jesi li čitao sv. Pavla, koji u cijeloj poslanici Galaćanima obrađuje misao, da smo upravo mi, kršćani, pravi i istinski Izrael Božji, koji uživa sva Božja obećanja, na kojemu se u potpunosti ostvaruje blagoslov sjemenu Abrahamovu?! Ako se Bog u svojoj objavi udostojao jedan dio svojih misli objaviti pod kategorijom »Izrael«, zar ćemo uništiti misao Božju? Dakako, da ćeš se smutiti, ako je za tebe Izrael samo povijesni Hebrejski narod do godine 70. po Kristu. No, ako ti tako razumiješ, što li će istom na sprovodu misliti tvoji vjernici?

Benedictus je veleplesma o Božjem otkupljenju. Zaharija je ugledao svanuće dana otkupljenja i propjevao. A ovaj čas je smrt dovršila posljednji otkupiteljski pohod na ovome Božjem Izraelcu. Ali da! Tko tako, kršćanski, gleda na smrt! Liturgija međutim vjeruje, da je ovaj pokojnik već otkupljen, sve ako i mora proći ognjem očišćenja. Pokojni je kršćanin za liturgiju bio »prorok Svevišnjega«, i sada će upravo polagati račun, koliko je svjedočio, kolikim je ljudima služio kao preteča, da i do njih dođe spasiteljska akcija Božja.

Novovjerci ne prezreše biblijskog jezika i njihovi sljedbenici pokazuju, koliko su duše žedne, da svoju egzistenciju proživljuju i izražavaju biblijskim kategorijama. I ako ih mi ne budemo sačuvali i životvorno iskoristili, oni će nas preteći. Tada ne krivimo Gospodina Boga — Izraelova!

Ne bi li, dakle, više trebalo, da ulazimo u misli Kristove (1 Kor 2, 16) i da prema Bogu zauzimamo ne samo neki teodicejski, ili još donekle apologetski, nego upravo dogmatski, kristološki, liturgijski stav, pa da živimo u božanskim kategorijama? Jer — postoji opasnost da zabacujući koru riječi Božje odbacimo i njezinu

jezgru. Stoga bismo upravo trebali ići za tim, da se sačuva i obnovi biblijski religiozni rječnik ne samo zbog razumijevanja nego i zbog odgoja pravog religioznog mentaliteta.

II. Misao Evanđelja i pretvorba u svijetlu Biblije

Kad bismo sada htjeli, pa i najkraćim crtama, primijeniti ova načela o odnosu Biblije i liturgije uopće na sv. Misu, trebali bismo uistinu tome posvetiti čitav jedan tečaj. Zaustavimo se stoga na dva vrhunca svetog misnog bogoslužja i pokušajmo ih — radi primjera — osvijetliti Biblijom, da barem donekle doživimo, kako istom u svijetlu Biblije iskrsava sva dubina misterija, koji se u liturgiji pred nama zbiva.

Ovaj čas ću rado pristati uz one liturgičare, koji u sv. Misi razlikuju dva velika dijela: bogoslužje riječi i bogoslužje žrtve — ili didaktičnu i žrtvenu misu. Svaki od tih dijelova ima svoj vrhunac. Bogoslužje riječi dosiže svoj idejni i liturgijski vrhunac u proglasu Evanđelja, a žrtveno bogoslužje — i u njemu cijela sv. Misa — kulminira u času pretvorbena posvećenja. U oba vrhunca — to je potrebno posebno naglasiti — sveta liturgija slavi prisutnost samoga Krista Gospodina u krugu liturgijske zajednice. Jest, radi se o dva posve različita načina njegove prisutnosti: u riječi svetopisamskoj, posebice evanđeoskoj, i pod prilikama kruha i vina. Ali to je uvijek jedan te isti Krist Isus Gospodin naš. On je taj, koji je u riječi evanđeoskoj prisutan: poučava, opominje, kori, poziva, obećava. On je taj, koji se pod prilikama kruha i vina žrtvuje Ocu i hrani svoje udove samim sobom. Dva vrhunca — dvije prisutnosti. Promotrimo stvari iz bližega u svijetlu Biblije.

1.

Što za liturgiju znači p r o g l a s E v a n đ e l j a ?

Neka činjenice govore! Slijedimo u tom djelo najvećeg suvremenog liturgičara J. A. Jungmanna »Missarum solemnia«.

U svim se liturgijama Evanđelje pjeva na kraju svih čitanja. U njemu prema tome sveta liturgija gleda vrhunac Božje poruke ljudima. U svoj svojoj jednostavnosti i čistoći ono sadrži sve izvršenje prošlosti i sva obećanja budućnosti — u jednom jedincatom Kristu Isusu. Stari tumači uspoređuju prethodna čitanja s djelovanjem Preteče i s propovijedanjem apostola, koje je Isus poslao pred sobom, da mu priprave put (Lk 10, 1). Evanđelje — to je nastup samoga božanskoga Učitelja posred otkupljene zajednice vjernika. Odatle onolika briga, da evanđeoski prijepisi budu što rasko-

šnije urešeni: purpur, zlato, srebro, bjelokost... Uz presveti oltarski sakramenat, samo se još Evanđelje smjelo položiti na žrtvenik. Nije ga smio čitati obični čitač, nego đakon ili svećenik, a u svečanijim zgodama samo biskup.

Neka je misna svečanost svedena na najmanju mjeru — u današnjoj tihoj Misi — neko gibanje oko evanđelja mora biti: knjiga se prenosi (svakako ne samo zato, da ne smeta kod prikazivanja!), vjernici ustaju. Ubrzo se naime u misnoj svečanosti razvila evanđeoska procesija, u kojoj je u središtu liturgijskog čašćenja knjiga sv. Evanđelja. Imamo o tom izvještaj već iz VII. stoljeća. Pseudo-German Pariški piše: «Egreditur processio sancti Evangelii velut potentia Christi triumphantis de morte, cum praedictis harmoniis et cum septem candelabris luminis... ascendens in tribunal analogii velut Christus sedem regni paterni, ut inde intonet dona vitae clamantibus clericis: Gloria tibi Domine...«

Proglas sv. Evanđelja je za liturgiju prava teofanija, bogojavljenje, nastup Krista slavodobitnika nad smrću, Kralja i suca pred skupštinom Božjega naroda. Odatle vesele gradualne pjesme, alelujski napjevi, kraljevski psalmi, aklamacije, koje su se do danas zadržale: »Gloria tibi Domine! Laus tibi Christe!« — ali ih je onda izvikivalo cijelo sakupljeno mnoštvo. Odatle svijeće i kad, čime liturgija odaje čast Kristu kao Kralju i kao Bogu. U davnini su naime svijećama pratili carsko veličanstvo, gradskog prefekta, a u sudnicama su uz zakonik stajale dvije svijeće.

Posve je očito iz svega — a trebalo bi još mnoge sitnice spomenuti — da liturgija postupa s knjigom sv. Evanđelja tako, kao da je u tom času sam Krist prisutan u središtu liturgijske zajednice. Riječ je to njegova, koja zrakom odzvanja; poruka njegova, koja dotiče strune vjerničkih srdaca. Zato u armenskoj liturgiji prije proglasa Evanđelja đakon izvikuje: »Neka šutnja zavlada!« A sav narod odgovara: »Jer će Gospodin progovoriti.« U tom smislu treba razumjeti onaj današnji »Dominus vobiscum« prije evanđeoskog proglasa i onaj poljubac, koji Crkva kroz svetu knjigu utiskuje samome Gospodinu Isusu. Ne samo u presvetoj Euharistiji i u crkvenoj hijerarhiji nego i u proglasu sv. Evanđelja sv. Crkva doživljava riječ Kristovu: »Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta« (Mt 28, 20).

Od najstarijih su vremena na sinodama postavljali na počasno mjesto prijestolje, na koje bi položili knjigu sv. Evanđelja, da time istaknu, kako sam Krist predsjeda crkvenoj skupštini. Tako je i za svetu liturgiju kroz Evanđelje Krist prisutan, on predsjeda liturgijskoj zajednici Božjega naroda.

Ta svijest bi trebala prodahnuti i odrediti nastrojenje samoga čitača sv. Evanđelja, evangelizatora. On bi sa svetom knjigom trebao tako postupati, tako je čitati, da i sami njegovi slušatelji dožive svu svetost i svečanost i otajstvo toga čitanja.

Zato upravo, da bi svećenikovu dušu ugodila u taj ugođaj, sveta ga liturgija sagiba pred oltarom u skrušenoj molitvi »Munda cor meum«. Sjeća ga Izaije proroka, Izaijina poziva i poslanja. Riječi su vrlo škrte, ali reminiscencije — koliko li su bogate. Ti si od ovoga časa Izaija, u njegovu pozivu trebaš doživjeti poziv svoj. U svečanoj viziji nebeskoga bogoslužena Izaija ugleda Gospodina Boga na prijestolju uzvišenome. Čuo je poklike serafina: »Svet, svet, svet!« Sav je nebeski hram bio zadimljen od mirisava kada tamjanova, a stožeri su se tresli od gromkih glasova. Izaiju uhvati strava, kako li će svojim poganim ustima uzeti učešća u ovoj slavi. Kad gle, serafin mu užarenim uzglavljem žrtvenika očisti usne. Uto, kao da je prisustvovao tajnome vijeću Božjemu, začuje: »Koga da pošaljem? Tko bi nam bio glasnik?« A on — možda u zanosu nije ni doumio dosega svojih riječi: »Evo me! Pošalji mene!« Tada mu Bog upravi riječ: »Idi! I reci narodu...!« (Iz 6, 1-9).

Evo ti biblijske perspektive tvoga sadašnjega proglasa Evanđelja. Ti si Božji glasnik. Oglašuješ vječno živu njegovu riječ. Ta riječ je Božja »živa i djelotvorna, oštrija od svakoga dvosjeklog mača i prodire do rastavljanja duše i duha, zglobova i moždine« (Hebr 4, 12). Upravo ovoj vjerskoj zajednici, koja se oko tebe danas okupila, preko tebe, svoga glasnika, Krist želi uputiti svoju riječ — za njih jednako sudbonosnu danas, kao što je ona bila sudbonosna u ono vrijeme svoga prvog proglasa i kao što će biti sudbonosna za vjernike posljednjega dana. Isti živi Krist! Ista živa riječ! Preko tvojih živih usta! Za život Kristovih vjernika! Danas! Kao što je nekoć Izaija proglašujući riječ Jahvinu vikao: »Onus Aegypti! Onus Babylonis! Teret na Egipat! Teret na Babilon!«, tako kroz tebe živi Bog hoće da na dušu svoga vjernika stavi sveto breme svoje riječi.

Evanđelje prema tome i nije toliko »čitanje«. Ono je proglas, ako hoćete — manifest. Već u samome pojmu »euangelion«, pogotovo uz korelativni glagol »kerysso«, ujezgrena je stanovita, i te kakva svečanost i krajnja uzbudljivost. Odavna ostaviše izraz neprevedenim. Prevesti ga — posve etimološki — »vesela vijest« smatram premalo. Time je ideja osiromašena. Evanđelje je radosna poruka o spasenju, o novim, blaženim vremenima. Evanđelista je glasnik brzoteča, koji s bojišta leti gradovima imperija, da svima donese vijest: »Pobjeda je naša! Neprijatelji su satrveni! Novo

doba počinje! Razdoblje mira, blagostanja, sreće — na pomolu je!« Evanedlista trči i stiže bez predaha, suspregnuta ga daha slušaju, i dok on dalje trči noseći proglas o sreći, oni, koji su čuli, drugima razglašuju.

Takav bi i danas trebao biti evanđelista, glasnik evanđelja. I zato, braćo, čitanju proglasa sv. Evanđelja trebamo pridati svu onu svečanost i uzbudljivost, koju ono po sebi sadrži i zaslužuje.

Dopustite mi, da vam ovdje priopćim doživljaj, koji me je prvi puta upozorio da pazim, kako se sve čitaju evanđelja po našim crkvama. Bilo je to nepripravljeno, iznenada zapaženo, i zato neposredno. Kao klerik sjedio sam na našem subotičkom koru za vrijeme tzv. mađarske sv. Mise. Bio sam zabavljen svojim mislima; možda baš i nisam tako »liturgijski« sjedio na koru. Uto pater započne čitati sv. Evanđelje. Nisam od prve uočio. Trgnem se posred svojih misli: »Paz', pazi, kako ovaj čita Evanđelje!« Pridem bliže. Razumio nisam ništa, ali je mnome strujala sva ona svečanost proglasa, koju je pater umio na me prenijeti već samim hvatanjem sv. knjige, a još više čitanjem, a ipak bez ikakve afektacije. Otada sam često nedjeljom išao na kor samo zato, da bih naučio čitati Evanđelje.

Ne sjećam se, da bih nešto slično ponovno doživio do pred nekoliko tjedana. Bio sam u Iloku. Služio sam sv. Misu, kod koje su školska djeca bila aktivna. Tumač i čitač bio je jedan iz osmoljetke. Došli smo do poslanice. Dječak je čitao s toliko razumijevanja, pravilne gramatičke i govorničke artikulacije, a u isto vrijeme toplo i privlačivo — i to sv. Pavla! Stao sam, da se naužijem, kako samo umije.

Uistinu, čitanju se sv. Evanđelja ni izdaleka ne posvećuje onolika pažnja, koliko ono zaslužuje. Ako samo malo budemo pozorniji, brzo ćemo se o tome uvjeriti. Sjetimo se, koliko smo brige posvećivali pjevanju Evanđelja, kad postadosmo đakoni. A ipak, možda je mnogo teže Evanđelje dobro pročitati nego li ga otpjevati, jer dok mu ovdje već samo pjevanje podaje svečanost, ondje je sve u dobru čitanju.

Mnogi od nas gotovo da jednakom svečanošću, ili bolje nesvečanošću, i jednakom važnošću, ili nevažnošću, čitaju oglase i Evanđelje. Štoviše, ako nešto jest življe, kad i čitač i publika ožive, onda je to katkada baš čitanje oglasa. Gotovo bi čovjek bio u napasti, da kaže: »Post hoc, ergo propter hoc!« Evanđelje se pročita usput, a oglasi — kao da su oni cilj.

Kad smo već kod evanđelja i oglasa, možda bi i o tom bilo dobro nešto primijetiti. Istina, oglasi su oduvijek bili u liturgiji.

Oni imaju stanovitu komunitarnu funkciju, kada zajednica vjernika, baš ova, razgovara o svojim zajedničkim pothvatima za kraljevstvo Božje. O tom bi se također dalo i s pozitivne strane govoriti. Međutim, nije rijedak slučaj, da sjeme riječi Božje upravo mi sami zagušujemo trnjem svojih oglasa.

Uzmite samo ovaj slučaj. Ima po našim gradovima i gradićima tzv. tihih misa, gdje se skuplja svijet, koji — ako ne teoretski, ali svakako praktički — izbjegava propovijed. Iako su takve mise bez propovijedi nekako osuđene na nedavnoj Rimskoj sinodi, one će iz različitih razloga još uvijek potrajati. Za te je vjernike dakle, jedini susret s riječju Božjom proglas sv. Evanđelja, unutar sv. Mise. I zamislite sada završne riječi evanđelja prošle nedjelje: »Mnogo je zvanih, malo izabranih«. Ako se tim riječima od njih oprostite, oni će barem nekoliko trenutaka biti pod njihovim dojmom i tako ući u žrtveni dio sv. Mise. Međutim, u mnogim našim crkvama iza toga slijede oglasi, sad duži sad kraći, sad svježiji, sad stereotipniji. Uzmite, da takav oglas svršava s time, da slijedećeg tjedna župnika ne će biti kod kuće. Svi će pitati: »A kamo li će?!« A šta istom, ako negdje oglasi završe, da se tamo i tamo prodaje stog sijena. Traži tada pod stogom sijena ono: »Mnogo je zvanih, malo izabranih!«

Ne znam, koje bi rješenje bilo najbolje. No, ako se nikako drugačije ne može, možda bi u tim slučajevima bilo bolje pročitati oglas prije Evanđelja. Samo tada treba naučiti vjernike, da ne ustaju odmah, da se onda samim ustajanjem pojača svečanost časa proglasa Evanđelja.

To sve ipak nije dosta, da bi proglas sv. Evanđelja djelovao snažno doživljajno. Božja je riječ u nekom smislu enigmatična (1 Kor 13, 12). Traži od nas stanovitu otkrivalačku radoznalost, kojom su se odlikovali svi izrazito religiozni ljudi, ostvarujući tako često ponovljen svetopisamski poziv: »Quaerite Deum!« Stoga je posve na mjestu zaključak jednog liturgijsko-pastoralnog sastanka u Francuskoj, da bi trebalo kratko doduše, ali što jasnije i potpunije, — svaki puta vjernike uvesti u proglas. Te bi uvodne napomene mogle biti tiskane za sve crkve. U njima bi se istakao osnovni sadržaj evanđeoske poruke i unaprijed bi se, samo uvijek što kraće, riješile neke nejasnoće teksta. Ne samo vjernici nego i sam evangelizator bit će takvim uvodima posebno raspoložen, da svečanije čita, brže shvati i dublje doživi evanđeosku poruku.

Pokušajmo to pokazati samo na jednom primjeru. Neka to bude, sa svojom poslanicom, evanđelje 3. nedjelje po Uskrsu. Evan-

đelje od prve stavlja u zabunu i čitača i propovjednika. U njemu se sedam puta ponavlja riječ: »Malo«. Očito je, da je Duh Sveti htio upravo na nju usredotočiti pažnju. Ona prema tome i u našem proglasu mora doći do izražaja, a ne obratno, da bismo je nastojali nekako mimoići, jer ne znamo, kuda bismo s njom. Tu bi nam i te kako pomogao dobar uvod. Evo kako bi taj mogao izgledati:

»Današnje sveto evanđelje je odlomak iz oproštajnog razgovora Isusova s učenicima nakon Posljednje večere. Kroz evanđelje sedam puta odzvanja riječ: »Malo!« Pozornica svijeta razdijeljena je na dvoje: jedni se podaju veselju, ali bez Krista; drugi — njihov je zemaljski udes trpljenje i žalost, ali s Kristom i poradi Krista. No, i veselje jednih i trpljenje i žalost drugih — sve se to odvija pod predznakom: »Malo!« Nastupa nagla promjena: veseli postaju žalosni, žalosni veseli. Ali — sada više ne pod predznakom: »Malo!« Promijenjen udes bit će vječan. Da svoje učenike osokoli i potakne na izdržljivost, uspoređuje njihovu buduću, vječnu radost s radošću žene nakon poroda. A da bi vjernik Kristov potpuno iskoristio ovo »malo« zemaljskog života u korist onog vječnog, sv. Petar ga u Poslanici upućuje, kako ima živjeti«.

Kako li će sada vjernici s razumijevanjem i egzistencijalnim zanimanjem pratiti čitanje Poslanice i proglas Evanđelja! No, u samom čitanju treba dati da oni osjete pravilan govornički poredak onih Petrovih gnoma. Treba doći do izražaja onaj evanđeoski dijalog Isusov s učenicima i sva svečanost, kojom ga prekida riječima: »Zaista vam kažem!« Tu i opet treba čitanjem oštro razlikovati tročlanu misao: »Vi ćete plakti... Žena kad rađa... Tako se i vi...«

Nije moguće, da takvo čitanje ne bi vjernike više sabiralo i raspoložilo za drugi, žrtveni dio sv. Mise.

2.

Pogledajmo sada — »docti sacris institutis« (sv. Toma) — vrhunac toga drugog žrtvenog dijela sv. Mise. Osvijetlimo barem s nekoliko biblijskih bljeskova taj vrhunac nad vrhuncima: p r e t v o r b e n o p o s v e ć e n j e.

Pa, braćo moja, sve kad naši vjernici i ne bi ništa drugo znali, nego da tada sva zvona zvone, da se treba barem nekako iskriviti pred Bogom, ako još ne znaju kleknuti i pokloniti se; kad bi se osjetili potaknutima da se barem prekriže i u prsa udaraju — već

Predsjednik ILO-a Msgr Pichler predvodi debatu

nešto znaju, što im dočarava da je ovo bitni čas. Treba upravo istaknuti, da usavršenje liturgijskog sudjelovanja ne smije nikada dokinuti ovih, kažimo, najprimitivnijih oblika, nego ih treba još više osmisliti i na njima graditi. »Ut ex his quae animus novit, surgat ad incognita, quae non novit« — ističe sv. Grgur kao pravilo didaktičkog pastoralnog duha! Uostalom, nije li sv. Misa žrtva za naše grijehe na križu prinesena! Što je onda naravnije, nego da se čovjek križa, kao da hoće na sebe prenijeti snagu Kristova križa, i da se u prsa — kao krivac smrti Isusove — udara?! K tome, za čas ćemo istaknuti jednu od bitnih — iako dosada često zaboravljenih — tema naše biblijske kateheze o sv. Misi: sv. Misa je obnova našeg saveznistva s Bogom. Mi dolazimo na tu obnovu više manje kao vjerolomci. Ima, dakle, dovoljno razloga, da se u taj čas pokajnički u prsa udaramo.

No, to je uistinu ono rudimentarno najmanje. Naša kateheza baš s obzirom na ovaj bitni čas sv. Mise nikada ne smije sustati, da sve više vjernička duša razumjedne, pa da onda sve pomnije i pozornije u ovom času sudjeluje i od ovog oltarskog misterija živi. Ako igdje, ovdje svakako ne treba dokazivati, koliko je potrebna biblijska kateheza, da bismo i mi i naši vjernici pravilno i potpuno shvatili pretvorbeni misterij sv. Mise. Ta da li je uopće moguće vjernicima »ad captum« približiti sadržaj euharistijskoga otajstva, koje se tu na oltaru zbiva, osim kroz organiziranu biblijsku katehezu o posljednjoj večeri i o otkupiteljskoj smrti na križu?! Uostalom, tu je mjesto da upozorimo: kršćanske dogme nisu, kako neki znaju podsvijesno misliti, neke apriorne umske tvorevine. One su često doduše mučno umsko obrađivanje i tkanje. Ali čega? Onoga što je duboko ukorijenjeno u stvarnim događajima svete povijesti spasenja.

Da bismo, dakle, biblijski osvijetlili presveti čas posvećenja i pretvorbe, vrlo je važno, da odgovorimo, da li se u tom trenu slavi prošlost, sadašnjost ili budućnost. Uistinu, u času pretvorbe slavi se prošlost — spomen Muke Isusove. Svetkuje se također i sadašnjost, jer njome Krist postaje otajstveno doduše, ali istinski i stvarno na oltaru nazočan. Slavi se i budućnost, jer je tu perspektivu u euharistijskoj svečanosti već Pavao istaknuo: »... smrt ćete Gospodinovu naviještati, dok ponovno ne dođe« (1 Kor 11, 26). Ta ona je, »pignus futurae gloriae — zalog buduće slave!«

Stoga ćemo najbolje reći, da se u sv. Misi susreću prošlost, sadašnjost i budućnost u punom rivalitetu i jedinstvu. Misa je prošlost, ali ne samo kao prazna uspomena, nego kao ponazočena i posadašnjena prošlost, ali sa stvarnim perspektivama svoje punine

u budućnosti. Krista Isusa zove korizmeni himan: »Pax atque factor temporum«. A blagoslivajući uskrsnu svijeću celebrant govori: »Christus heri et hodie... ipsius sunt tempora et saecula!« Pretvorbeno posvećenje »mysterium fidei«. U njemu se ujezgruju svi misteriji naše vjere. Stoga ono nije ništa više sadašnjost nego prošlost, niti je manje budućnost od prošlosti i sadašnjosti. To je zapravo »praesentia« — sadašnjost prošlosti i budućnosti u svoj mnogosmislenosti Pavlova »nyn-nunc-sada«.

I zato, budući da je sv. Misa svečanost s perspektivama svijetle eshatološke budućnosti, liturgija nas uvodi u Kanon s poklicima oduševljenja jeruzalemskog mnoštva: »Benedictus! Blagoslovljen, koji dolazi!« Krist je to, koji je u povijesti već došao, ali koji i sada na otajstven način dolazi, dok konačno ne dođe u završnoj svečanosti da sudi živima i mrtvima! Kršćani su nekoć upravo na liturgijskim sastancima od subote na nedjelju očekivali Parusiju. Prisustvovanje euharistijskoj svečanosti bilo je za njih najbolji način, da se spreme, te sigurni stanu — poput spremnih slugu — i pohite ususret Kristu. Mogli bismo dalje razraditi ovu eshatološku perspektivu svete misne žrtve, ali nam vrijeme odmiče.

Sv. Misa je nadasve sadašnjost prošlosti. U njoj stoga treba biti ponazočno, posadašnjeno sve, štogod je bilo u okviru one prve žrtvene svečanosti u dvorani posljednje večere i na drvetu križa. »Svom sam dušom čeznuo, da ovu pashu blagujem zajedno s vama!« Te bi riječi Isusove poput transparenta trebale stajati napisane nad euharistijskim žrtvenicima. Još više! Tako bi trebalo biti ugođeno srce svećenika i srca vjernika prisutnika kod sv. Žrtve. Sveta Misa, posebno pretvorben čas, stvar je Kristove goruće čežnje i plamene želje. On hoće, on želi »nobiscum manducare«, da s nama zajedno žrtvuje i blaguje. I dok mi i naši vjernici to posve ozbiljno ne shvatimo, dok mi i oni ne budemo to u srcu proživljavali i to istom željom i čežnjom gorjeli, dotle svi naši misali i misalne aktivnosti nisu postigli svoj puni cilj. Dok Bog moj gori od želje, ja vjernik njegov ne mogu ostati postrance, hladan prisutnik kameni svjedok, nijemi gledalac. Gorjeti treba, da bi se moglo liturgijski kod sv. Mise prisustvovati!

Sv. Ivan pojačava stvar, kad uvodeći u svetinju posljednje večere piše: »Eis telos — in finem dilexit eos!« Krist je euharistijskom večerom raspoklanjao sve dubine svoga srca, kao da je do dna iscrpio mogućnosti svoje ljubavi. I zato je sv. Misa »in sua causa efficiente« — pa zato također »in sua causa coefficiente« — stvar ljubavi, i to ljubavi dokrajčene, iza koje više ništa ne ostaje, ljubavi bez ostatka. Stoga to i nije neka dužnost, na koju nas obavezuje crkveno pravo ili moral. To je odgovor vjernikov na ljubav Krista Boga. I k tome bi trebao smjerati sav naš liturgijski odgoj: da u vjernicima izgradimo živu svijest, da je aktivno prisustvovanje sv. Misi stvar ljubavi, rasplamsale ljubavi, a ne samo neke hladne dužnosti. I dok Bog nas ljubi »eis telos, in finem, do kraja«, mi ne smijemo stavljati granice našoj ljubavi lijepim ili ružnim vremenom, zrelim usjevima, važnim poslovima, itd. O ljubavi se radi! I samo ljubav može biti prava ispričnica za izostanak!

A onih dvanaest prvih prisutnika božanskoj gozbi! Dvanaestoricu Apostola za liturgiju istinski zamijenismo mi, sadašnji prisutnici. Na njihova mjesta sjeli, s njima smo — kao »commensales, cohaeredes et sodales« (sv. Toma u »Lauda Sion«) — i mi sjeli. I ako pravo mislimo, barem bi jedan između nas, u ovoj sadašnjoj našoj družini trebao imati Ivanove ambicije, da sjedi prislonjen na Srcu Isusovu. O da! Samo će takvim dušama, ivanovski ambicioznima, biti dano, da kušaju svu slast jezgre liturgijskoga gibanja!

Nadalje, jedna je biblijsko-dogmatska kateheza o sv. Misi ipak osigurana, t. j. da je sv. Misa obnavljanje žrtve na križu. Kapi Kristove padaju na čitav svijet, no na poseban način na one, koji su prisutni. I s toga su razloga uveli zvonjenje na podizanje, da oni, koji su blizu, dotrče, a oni, koji su daleko, da barem dušom i srcem pohite, pa da bi svi, svaki na svoj način, bili što prisutniji i da ih poškrope milosne kaplje iz Kristova Srca. Ne ćemo o tom duže govoriti, iako ni o toj temi nikada dosta.

Htjeli bismo na kraju samo jedno, ali sasvim izuzetno istaknuti. Smatramo, da bi u tom trebalo upotpuniti našu biblijsku katehezu o sv. Misi. Oltarski je vrhunac, na kojemu se zbiva misterij svete pretvorbe, »mons sanctus — sveto brdo«, kojemu smjeraju već ulazne želje svećenikova srca: »Pošalji svjetlost i istinu svoju, da me vode i dovedu na tvoje sveto brdo!« No. oltar nije »sveto brdo« samo zato što se naslanja na Kalvariju. U sv. Misi su otajstvenim vezama povezani u jedan gorski vijenac: oltar, Kalvarija i brdo Sinaj. Kušajmo to protumačiti. Tu ćemo najočitije doživjeti, kako se Starim Zavjetom tumači Novi, i kako istom u svijetlu jednog i drugog dublje proničemo misni misterij.

Jednom je jedinom riječju Krist svojim učenicima na posljednjoj večeri naznačio, kakav se to misterij zbiva njima na oči. Nad kaležem zbori: »Ovo je Krv moja novog Zavjeta...« Calix Testamenti — Krv Zavjeta! Zapravo bi, barem idejno, ako ne i doslovno trebalo prevesti: Krv saveza. Biblijski obučeni, apostoli su u čas preneseni pod brdo Sinaj, gdje je Mojsije, Božji zastupnik — »mediator testamenti« — krvlju zaklanih žrtava sklapao savez iz-

među Boga i njegova naroda (Usp. Izl 24, 1-8). U ušima je apostolima ponovno zazvonilo svečano proroštvo Jeremijino o obnovi raskinuta saveza na vječna vremena (Jer 31, 31-34). Ako možda i nisu one do skrajnosti uzbudljive večeri spajali kraj s krajem, o da, u svijetlu duhovnih plamenova proniknuše dubinu misterija, kome su tada prisustvovali. Spomenik njihove svijesti su djela Pavlova, napose cijela poslanica Hebrejima, koja govori o Novom zavjetu u Krvi Kristovoj.

Sv. Misa, dakle nije samo općenito obnavljanje Kalvarijske žrtve. Ona je sasvim specifički također i obnavljanje našega savezništva s Bogom. Krist je bio »posrednik« i »jamac« »novoga« i »boljega« zavjeta (Hebr 7, 22 i 8, 6), i to u vlastitoj krvi (Hebr 9, 12). Žrtva – Janje Božje – koja je u vlastitoj krvi poput grimizna plašta zaogrnuta na kraljevskome drvu križa visjela, ponazočena je ovdje u sv. Misi. Ovdje na oltaru kao i ondje na križu to nije bila samo žrtva klanjalica, koja se prikazala Bogu kao najviši čin bogočašćenja sa zemlje; niti samo žrtva posvetiteljska, kojom je posvećen ljudski rod. To je bila u najpunijem smislu žrtva pomirnica, u kojoj se izmirilo nebo sa zemljom, Bog s čovjekom tako, da sklopiše – Božjom milosnom inicijativom – savez na sva vremena. U Krvi Kristovoj okupano čovječanstvo postalo je Zaručnica, neraskidljivim vezama vezana uz Zaručnika (Ef 5, 25-27). Mi, koji bijasmo »daleko« od milosnih zagrljaja Božjih, postadosmo tada »blizu«, izmireni s Bogom u Krvi Kristovoj (Kol 1, 20-22; Ef 2, 13-22; 2 Kor 5, 18).

Novi zavjet prema tome nije knjiga, nisu papiri! To smo mi, okupani u Krvi Kristovoj, izmireni s Bogom i sjedinjeni u neraskidljivi vječni savez! I to se savezništvo obnavlja svaki dan na našim oltarima. Obnavlja se u času svete pretvorbe i dovršava u mističnoj gozbi najtjesnijeg sjedinjenja s Bogom, kad duša proživljava ushitnu stvarnost: »In me manet, et ego in illo« (Iv 6, 57).

Sv. Misa, dakle, hoće da u nama ponovo ožive veze s Bogom. O tome također moji vjernici moraju biti poučeni. Ta danas je vrijeme saveza. Posebno su, dakle, raspoloženi, da prime tu biblijsku katehezu. Sv. Misa kao savez s Bogom! Kojih li perspektiva za našu katehezu! Tu ćemo ih poučiti, da Bog ima pretenzije na svakog čovjeka, na cijelo čovječanstvo; da Bogu uistinu nitko nije neovisnim o meni. A moju vječnu sudbinu ovisnom o tom, koliko ću za njegovo kraljevstvo učiniti.

Dolazim, dakle, na Misu kao sveznik, koji je za Boga radio. Ili – kao vjerolomnik, koji je u danom času zatajio. Ako je tako,

onda prije obnove saveza imam s Bogom urediti svoje račune. A tko ih nema?! Tu je na mjestu »Confiteor« i lupanje u prsa na podnožju oltara. Moji grijesi, dakle, nisu stvar nekog individualnog obračuna s Bogom Sucem. Oni imaju šire rezonacije. »Ispovijedam se Bogu ... i vama, braćo, što sam sagriješio ...« Po meni je u vama kraljevstvo Božje postalo manje. Oprostite, braćo! Prosti, moj Bože!

Bog se tada k meni sagiba, ponovno umiren Krvlju Kristovom. I ja sa sv. Mise odlazim učvrstivši svoj savez s Bogom, sa sviješću da za Boga danas moram nešto učiniti. Bog me treba za svoje kraljevstvo. Ja sam se na to Krvlju Kristovom zakleo. I tako se u sv. Misi sjedinjuje prošlost, sadašnjost i budućnost – ali ne samo onako općenito, nego u svakom vjerničkom životu, u životu vjerničke zajednice. Svaki dan je zahvala za prošlu sv. Misu, priprava za novu. Sveta Misa postaje tako smiraj vjernikove aktivnosti i dinamički pokret na nova osvajanja. Ona je naplata i novo utanačenje posla, dijeljenje nagrade i nova ponuda: »Idite i vi u moj vinograd!«

Bez ove biblijske kateheze o sv. Misi kao obnovi savezništva s Bogom naš obnovljeni liturgijski pokret ne će donijeti svega bogatstva svoje plodovitosti. Samo u tom svijetlu postat će jasnije ono, što se inače često ponavlja: da sv. Misa treba postati središte svega – sakramentalnog i apostolskog – vjerskog života pojedinaca i čitave crkvene zajednice.

o. Dr BONAVENTURA DUDA OFM
ZAGREB

SVETA MISA

Braćo svećenici! Da nam je očima sjajnim poput sunca i prodornim poput njegovih zraka s kakvim astronautom obilaziti kuglu zemaljsku; mirno i pažljivo promatrati što se sve zbiva i odigrava na zemlji; najprije na osjetnoj površini bića: u tihim samostanskim izbicama i u privatnim obiteljskim kućama; u državnim zgradama i školskim prostorijama; na otvorenim, javnim trgovima; što se zbiva u dubokim podzemnim rudnicima ili ogromnim tvorničkim halama; u znanstvenim laboratorijima, gdje učenjaci tragaju za tajnama prirode; u sjajnim dvoranama, gdje na međunarodnim konferencijama političari i diplomati pletu svoje niti za osvajanje svijeta; da nam je prodornim pronicavim svjetlom Onoga, čije su oči »sjajnije od sunca«, pred kim »nuda et aperta sunt omnia«, prodrijeti u nevidljive dubine duha, gledati kakve sve misli i nakane izviru iz njegovih neispitljivih dubina, kakve sve nacrte stvara ljudska misao, zašto se sve zagrijava ljudsko srce, kakvi sve osjećaji struje kroz to ljudsko biće — braćo svećenici pomislite; što sve ne bismo vidjeli; čemu sve ne bismo bili svjedoci! Koliko odvratnoga i strašnoga ; kakve sve rugobe i opakosti bi gledale naše oči; ali i koliko lijepoga i velikoga kakvih sve uzvišenih i divnih prizora ne bismo vidjeli! — A što bi u toj panorami sveukupnog ljudskog zbivanja bilo najljepše, najvrednije, najsvetije i ujedno najpotresnije; čemu bi se naše srce najviše obradovalo; pred čim bi s najvećim udivljenjem zastala naša kršćanska i svećenička duša? — Vi pogađate. Pred tim, kako se daleko od buke svijeta u dubokoj tišini iz dana u dan ostvaruje na zemlji proroštvo Malahijino: Ab ortu solis usque ad occasum eius magnum est nomen meum in Gentibus et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. (Malach. I. 10.). Zanio bi nas jedinstveni prizor od kakvih pola milijuna Kristovih svećenika, koji izdvojeni iz običnoga puka i površne mase ljudi; stavljeni na stranu za svetu i božju službu, zaodjenuti u najraznolikija liturgijska odijela, s pozlaćenim kaležima u ruci, s bijelom hostijom na pateni, svaki dan, svaki sat, i svaki čas — pa i u ovaj čas naše sabranosti pred Učiteljem — stupaju sabrano i pobožno u svetište i sa Psalmistom govore svoj: Introibo ad altare Dei...

da s Kristom koji ih je preporodio po sv. Krstu; s Kristom, koji po vjeri stanuje u njihovom srcu; s Kristom, koji je u sv. Ređenju položio na njih svoju bogo-čovječju ruku; svakom pojedinom od njih po sv. Duhu šapnuo riječi: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, da s Njim, jedinim i velikim svećenikom ljudskoga roda kao živo njegovo oruđe izvrše sveti i potresni liturgijski čin: o d s l u ž e s v. M i s u.

Veleban je i čudesan razvitak svemira, koji se u gigantskim razmacima unutar miljardi i miljardi godina odvija; još velebnija je i čudesnija — puna najstrašnijih i najuzvišenijih prizora — povijest ljudska, radi koje je svemir stvoren i kojoj je on pozornica. Ali u toj tako živoj, tako raznolikoj i bogatoj drami, koja puna najneočekivanijih peripetija pulzira kroz povijest čovječanstva, n e m a, br. sveć.!, p o s v e sigurno nema i ne može biti ništa većega i važnijega, ništa vrednijega i svetijega od onoga, što se odigravalo na Kalvariji, u trenutku kada je novi Adam — sam Sin Božji u našoj ljudskoj naravi, kao legitimni predstavnik i tumač naše rase — s a m a s e b e, a u sebi i sa sobom i sve nas pred licem neba i zemlje u najpotpunijoj i nasavršenijoj žrtvi prikazao Neizmjernom Veličanstvu Trojedinoga Boga. — A gle! Silom i milošću Onoga, koji je vječni Nunc stans; Onoga, čija riječ ostaje dovijeka; po Njegovom sakramentalnom djelovanju, nas pola milijuna Njegovih svećenika, koje je izabrao, posvetio i učinio službenicima Novoga zavjeta, taj najveći i najsilniji spasiteljski i otkupiteljski Čin Boga-čovjeka usred griješnoga čovječanstva neprestano, do konca svijeta obnavljamo.

Ne, braćo svećenici, nije nipošto najvrednije i za ljudsku sudbinu najznačajnije ono, što se zbiva i odigrava u ogromnim radilištima i bučnim industrijskim centrima, gdje čovjek grozničavo i uz silne napore izgrađuje materijalne temelje bolje budućnosti; nije najpresudnije i najodlučnije za budućnost čovječanstva ono, što se otkriva i pronalazi u znanstvenim laboratorijima; što se zaključuje i izglasava u Društvu naroda; najvrednije i najznačajnije, najodlučnije i najpresudnije za sudbinu čovječanstva bilo je ono, što se odigralo na Kalvariji; jest i ostat će ono, što se po našoj svećeničkoj službi neprestano obnavlja na našim oltarima.

Da! Malen sam i neugledan. Dani mi prolaze sivi i jednolični, prividno bez značenja i bez odjeka u velikom svijetu. Nemam prava glasa na sjednicama, gdje se vijeća i odlučuje o budućnosti čovječanstva. Ne mogu vidljivim načinom djelotvorno posegnuti u povijesno zbivanje i promjeniti tok događaja. Zato se samom sebi tako često činim nepotrebnim i suvišnim. U pogibli sam, da me

zaokupe i uguše osjećaji manje vrijednosti; da klonem u malodušnost i potištenost; da se predam bezvoljnosti i tromoj ravnodušnosti. Jedna je misao posve dostatna, da me digne; da se usposvim; da me prožme svijest moga značenja i veličine: svećenik sam, a to znači misnik sam. Čovjek kojemu je prvotno određenje i poglaviti posao: prikazivati dostojno sv. Misu; s punim razumijevanjem danomice na nekrvni način za Otkupljenje svijeta obnavljati potresnu i veličanstvenu kalvarijsku žrtvu; s punom svješću odgovornosti i svoga poslanja kao zastupnik čitavog grješnog čovječanstva s Kristom stajati pred oltarom Božjim, s onim neprocjenivim i nada sve milim žrtvenim darom na rukama, koji je sam Jedinorođeni Božji Sin; i tako s Njim i po Njem najdjelotvornije utjecati, da se rasprše mračni oblaci srdžbe, koji prijete propašću; da se opet i opet otvori nebo i nad palim čovječanstvom grane Sunce očinskoga milosrđa; s posvećenom svećeničkom desnicom tako u mračno tkivo ljudske povijesti utkivati zlatne niti sv. misne žrtve; u tu tromu i truležu sklonu ljudsku masu neprestano ulijevati božanski kvasac Tijela i Krvi Isusove. —Jesam li sam svijestan značenja i moći, što je imam kao svećenik-misnik? »Kad kod sv. Mise samog dragog Boga držim u rukama, što mi može uskratiti«, govorio je sveti arški župnik; pa bi nadodao: »Zaslugama, koje su sadržane u prikazanju ove žrtve, Bog ne može ništa odbiti.« — Razlog je sadržan u onim riječima: Clamat enim in altaribus Ecclesiae sanguis Christi, sed per os atque cor nostrum clamat; tantum quantus ei aperitur vociferandi meatus.«

Znam nije blago sv. Mise nešto, što bi meni svećeniku isključivo pripadalo. Sv. Misa je blago i tajna, koja pripada kršćanskoj zajednici; u njoj i po njoj se odigrava. Ona je središte i vrhunac crkvenog bogoslužja; javan i socijaln čin. Čitav je kršćanski puk po sv. krštenju postao: izabrani rod, kraljevsko svećenstvo; gens sancta, populus aquisitionis. Svaki Kristov vjernik je pozvan, ima pravo i dužnost da aktivno sudjeluje u toj svetoj žrtvenoj tajni. Zato mi svećenici i tražimo i proučavamo metode, kako da sve vjernike, odrasle i malu djecu što bolje pritegnemo k aktivnom sudjelovanju kod toga čina. Nikada sv. Misa nije i ne smije biti samo čin svećenika pred oltarom, nego žrtveni čin čitave kršćanske zajednice okupljene oko oltara.

Pa ipak ja kao svećenik ostajem s tom žrtvom na posebni i posve izuzetni način povezan. Uči me to sama sv. Majka Crkva u misnim molitvama kod ofertorija i blagoslova na svršetku sv. Mise. Sam Gospodin to ističe, kada kod pretvorbe na moja usta ponavlja: Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis et pro multis

effundetur. Dvije vrste ljudi, za koje se On, Božje Janje prikazuje i prolijeva svoju krv: učenici i ostali puk. Ta božanska drama sv. Mise mora se uvijek dovršiti u mojim svećeničkim rukama i u mom svećeničkom srcu. Ako bi ja slučajno pao u nesvijest ili iz kojeg drugog razloga ne bih mogao dovršiti sv. misne žrtve, treba da dođe drugi svećenik, da svetu žrtvu dovrši, kao svećenik, na posebni način izabran i posvećen ispred svega kršćanskoga puka, kao njegov posrednik u zajednici s vrhovnim i jedinim pravim svećenikom Isusom Kristom prikazujem i žrtvujem; za me kao svećenika se ta žrtva na posebni način prikazuje; i kao svećenik ja sam pozvan, da se na posebni način s Kristom prikažem za križ, trpljenje, patnju i umiranje. Meni svećeniku su na posebni način upravljene riječi prvaka apostolskog: Pristupite dakle k Njemu, kamenu živome, koji je istina od ljudi odbačen, ali je od Boga izabran i predragocjen. I sami kao živo kamenje uzidajte se kao kuća duhovna i sveto svećenstvo, da prinosite žrtve duhovne, predrage Bogu po Isusu Kristu... (I Pet. II 4). I riječi apostola naroda: Obsecro ita vos fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsoequium vestrum (Rom. XII. 1).

O. Dr IVAN KOZELJ SI
ZAGREB

O HRVATSKOJ CRKVENOJ PUČKOJ POPIJEVCI

I

Premda ovo predavanje moram sticajem okolnosti improvizirati, njegov mi sadržaj leži na srcu već skoro trideset godina. Nastojao sam, da ga u vezi s onim, što crkvenim glazbenicima sv. Crkva kazuje, propisuje i određuje najprije sam u sebi dobro razradim, prokuham i usvojim, a onda po svojim silama prenesem i na druge. U prvom redu na mlađe ovdje u sjemeništu i na Bogoslovnom fakultetu, zatim na starije kolege crkvene glazbenike, orguljaše i orguljašice, te konačno na braću svećenike s kojima sam skoro dnevno u bliskom doticaju.

Neki od vas, koji me od prije poznaju, uglavnom znaju, što sam do sada kao skladatelj, dirigent i muzikolog na polju naše crkvene glazbe načinio. Mislim, da sam tim radom stekao barem kakvu-takvu legitimaciju, da o crkveno-glazbenoj struci mogu stručno govoriti. Zato mi dopustite, da o nekim njezinim problemima otvoreno i jasno kažem što mislim i u što sam uvjeren da je nepobitna istina.

Vama je, draga braćo, poznata činjenica, da smo mi svećenici ponekad malo čudan soj ljudi. Zanosimo se mišlju, da smo stručnjaci u svemu. Da sve znamo i da se u sve razumijemo. Zato nam se često događa, da nam se takvo uvjerenje znade ljuto osvetiti. Mi više puta mislimo, da poznavajući i tumačeći narodu svetu crkvenu nauku, koja po sadržaju i svrsi nadilazi sve ostale znanosti, već po naravnom redu stvari možemo s jednakim autoritetom govoriti i o drugim strukama. To je i razlog, što nam se koji put predbacuje, da bolujemo od iste bolesti kao i neki naši učitelji po selima. Oni uče djecu čitati i pisati, oni upućuju svoje suseljane u mnoge prosvjetne i praktične stvari, pa budući da znaju više od drugih, često pomišljaju da znadu i ono, što nadilazi okvir njihove stvarne naobrazbe. To se i nama događa baš zbog toga, što smo ponekad uvjereni, da su naša mišljenja i sudovi o nekim problemima bezuvjetno ispravni, jer mi propovijedamo, mi naučavamo, mi upućujemo narod u sve što je dobro i plemenito i lijepo, pa smo zato konačno i po znanju i po ugledu u narodu od vajkada priznati autoriteti. A kad poznajemo tolike filozofske i bogoslovne

struke, onda ne će biti teško poznavati i sve ono, što je u bilo kakvoj vezi s njima. Istina je, da nam se tu i tamo dogodi po koja neprilika, kad se radi na pr. o kanonima i paragrafima Crkvenog prava. Tu baš nismo uvijek tako sigurni. I kad napišemo kakav dopis Duhovnom stolu, pa se otkrije, da iz svakog njegovog retka viri očito neznanje ili opća pomutnja u baratanju i s najobičnijim pojmovima, onda treba vidjeti naše pravnike kako se hvataju za glavu i ne znaju što bi s tim početi. Najčešće ih vraćaju njihovim sastavljačima s napomenom, da bolje prouče predmet i da dublje zavire u Kodeks, jer su to učili i jer to moraju u svakidašnjoj praksi znati. Ispostavi se, dakle, da u pravu baš nismo uvijek stručnjaci. Isto se događa i s nekim bogoslovnim temama, koje se obrađuju na koronama. Ne samo da se u prikazivanju zasada crkvene nauke često upotrebljavaju neprecizne formulacije, nego se u komentarima i pri raspravljanju mogu čuti i takva »originalna mišljenja, koja se ne mogu susresti ni u jednom katoličkom bogoslovnom priručniku, koji nosi oznaku crkvenog »nihil obstat«. A što da se kaže o raznim svjetovnim propisima kao što su na pr. oni o porezu i sl. O tom je bolje da se i ne govori.

Ipak, kad se radi o bilo kojoj grani crkvene umjetnosti, a o crkvenoj glazbi napose, tu smo svi stručnjaci. A kao glavnu osnovu i jedini temelj naše stručnosti uzimamo isključivo naš — ukus. Dakle, ono što je u nama najsubjektivnije i najrelativnije. Taj i takav nam ukus redovito služi kao »sigurna« osnovica za naše najapodiktičnije sudove. Filozofi bi za ovaj način umovanja rekli, da je — apsurd. Na temelju premisa relativne vrijednosti izvoditi apsolutne zaključke. S jednog nesigurnog stajališta stvarati sigurne i konačne sudove. Ali praksa je pokazala, da je kod nas često doista tako. Zato će se možda i ovo moje predavanje, ovo što ću danas govoriti — ako se bude gledalo s takvog stajališta — nekome učiniti kao da pati od istih nedostataka. Netko će moći pomisliti, da je ovo, što ću ja ovdje reći, samo objektivno mišljenje i ukus Maestra Albe Vidakovića. Onoga, za koga neki tvrde, da »vedri i oblači« na polju crkvene glazbe u zagrebačkoj nadbiskupiji. I kad on nešto kaže nekom orguljašu, a ovaj to prenese na župu i saopći svojim pjevačima: »to bi trebalo... ili »ovo valja, a ono ne valja...«, ne jednom se čuje prigovor: »pusti to kraju, to ti je Albe rekao, to ti je Albe napunio glavu, to je njegovo maslo... Ja sam ovdje župnik. A to je u župi isto, što i biskup u biskupiji. Mene imaš slušati, a ne onoga tamo u Zagrebu itd.« To onda, dakle, nekako ispada, kao da je taj Albe Vidaković u stvarima crkvene glazbe s jedne strane velika sila, koja može svakome komandirati što mu se proh-

tije, a s druge opet strane on ipak nije nitko i ništa, kad se za svaku njegovu riječ može reći, da je to njegova vlastita izmišljotina i fantazija, koja nikoga ne obavezuje. »Što se to nas tiče« vele neki. »Znamo mi njega... mi smo zajedno išli u školu... meni je bio profesor... ja ga poznajem s tečaja... ja s ljetovanja... vidio sam ga tamo i tamo... itd. Šta ima on da govori?«

Ja vam, međutim, moram odmah na početku reći, da ono što je Albe Vidaković govorio prije, da ovo što govori danas i što će govoriti u buduće, da to sve skupa i nije ništa njegovo. Velim, ništa. Od prvog slova do posljednjeg slova, ništa. Pitat ćete, kako to? Evo kako.

Netko je za Dominikance jednom rekao, da su oni, kad im se ime doslovno protumači na pučki način, »Domini canes« ili po našu »Psi Gospodnji«, jer su vjerni i neumorni u propovijedanju Njegove nauke. Ja bih i za sebe mogao u neku ruku reći, da sam u našoj crkvenoj glazbi takav Canis Domini. Jer ni ja drugo ne radim, nego već preko dvadeset godina poput njih, putem raznih mikrofona, putem predavanja, putem tečajeva, putem članaka, putem uputa orguljašima i čitavim svojim glazbenim radom iz puna grla vičem i govorim o crkvenoj glazbi. Vičem i govorim, ali, kako je kod nas to i red, dobivam i — »po glavi«. Ja ću sam međutim reći zašto to unatoč svemu ipak činim. Zato, što sam (makar da mi je zato trebalo priličan broj godina), konačno i sam točno shvatio, što sv. Crkva želi i što ona traži od crkvene glazbe, a onda jasno uvidio, da sv. Stolica, da naše crkveno poglavarstvo, da naš pokret za obnovu liturgije i liturgijske glazbe mora imati nekakav svoj megafon, kroz koji će se i orguljašima i svećenicima govoriti i tumačiti što je i kakva mora biti prava crkvena glazba. Malo prije sam to opisao možda malo vulgarno s izrazom »Canis Domini«. To je u ostalom samo usporedba. Ali njezin sadržaj ostaje. Netko se morao naći, tko će se posvetiti propagiranju želja i zapovijedi Sv. Crkve.

Kad bi, pretpostavimo, netko htio znati samo moje osobno mišljenje o tome, što bi se i kako bi se negdje imalo pjevati, ja bih mogao mirne duše odgovoriti, da me se to savršeno ništa ne tiče. Mogao bih reći: »Pjevaj što hoćeš i kako hoćeš. Briga mene!« To bih možda mogao reći, kad bih govorio u svoje vlastito ime.

Ali Sv. Crkva ne govori tako. Njoj je i te kakva briga što će se i kako će se pjevati. Ona je svojim propisima, svojim uputama, svojim sugestijama biskupima jasno i ne jedamput odredila, da svaki u svojoj biskupiji osposobi jednog ili više svećenika, koji će se posvetiti promicanju prave crkvene i liturgijske glazbe. Providnost se pobrinula, da sam u ovoj biskupiji baš ja određen za taj posao. I sad mi ne preostaje drugo, nego da svim svojim silama i pameću nastojim odgovoriti tome životnom zadatku. Otvoreno priznajem, da mi to nekad uspijeva bolje, a nekad slabije. Nekad mi se posreći, pa znadem upotrijebiti pravu riječ u pravo vrijeme: taknem ljude u srce i oni poslušaju. Poslušaju i krenu naprijed, na bolje. A nekad mi se dogodi, da ne nalazim prave riječi. Ne nalazim je, jer ni to nije uvijek lako. Ipak, nastojim, da se unatoč svemu osjeti moja dobra volja. Želim svakome protumačiti i svakoga uvjeriti, da je prije svega potrebno točno upoznati zahtjeve Crkve, a onda ih što prije provesti u život. I to bez obzira, da li se ti zahtjevi Crkve kome sviđali ili ne.

Ističem, da se ovakvim beskompromisnim stavom u pitanjima čistoće crkvene nauke i prave liturgijske glazbe ni u kojem slučaju ne želim bilo kome nametati za nekakvog vođu ili samozvanog diktatora. To mi nije potrebno,a ni samoj stvari ne bi bilo od koristi. Ja sam određen, da budem kao ovaj mikrofon ovdje preda mnom. Da budem sredstvo, živo oruđe propagande onoga, što Crkva u glazbi traži. Zato ja ništa svojega i ne propovijedam, ništa iz svoje glave ne izmišljam, ništa sebi ne pripisujem. A budući da Bog nagrađuje svaki trud, koji se ulaže u širenje njegove slave, ja sam sretan, što sam već dosada mogao vidjeti dosta lijepih rezultata, kojim su urodila ova nastojanja. Ali ne zato. što bi ti rezultati bili plod mojih riječi, jer to uopće nisu bile moje riječi, nego riječi, koje su putem mene bile izrečene i koje su neki mladi svećenici, neki oduševljeni orguljaši i orguljašice prihvatili. Već otprije stečeno uvjerenje, a i ovi su me uspjesi utvrdili, da sam na pravom putu i da propagiram ideje, koje su doista zdrave, pozitivne, crkvene; koje pomažu svećenicima u pastoralnom radu i koje je podižu među vjernicima pravi duh i ozbiljnosti. Zasada je to meni sasvim dosta. Kad ostarim možda mi neće biti dosta. Možda ću kao i mnogi drugi priželjkivati kakva priznanja za taj posao. Ovaj čas mi se čini, da nemam pravo ni na što. Samo zahvaljujem Bogu, što mi je omogućio, da danas, makar ovako bolestan. dođem među vas i progovorim dvije-tri riječi o ovom problemu, koji u prvom redu sv. Crkvi leži na srcu, a onda i svima nama, koji smo tom zadatku posvetili svoj život. Ja ću vam danas govoriti o pučkim crkvenim popijevkama i razložiti kako ih treba primijeniti u pjevanim Misama po našim seoskim župama.

Naše su župe, vi to znate najbolje, u 95 ili čak 98 posto seoske župe. Prema tome sva ona važna načela i propisi o »scholi chantorum«, o zbornom pjevanju, o velikim vokalnim i instrumen-

talnim sastavima izvođača i drugim sličnim stvarima vrijede kod nas uglavnom samo za veće gradove, a i tamo samo za mali broj župa. U svim ostalim župama živi pretežno naš seoski i radnički svijet, koji na svoj način sudjeluje u izvođenju crkvene glazbe. Naši se svećenici brinu i pate na razne načine, kako bi s jedne strane doskočili poštivanju crkvenih propisa, a s druge strane iskoristili veoma ograničene stvarne mogućnosti, koje postoje na njihovim često puta i vrlo malim župama. Ta je njihova muka i naša zajednička briga. I rješavanju baš tog problema bih želio ovim predavanjem pripomoći.

Budući da se na seoskim župama jedino s pučkim crkvenim popijevkama može započeti i udariti sigurni temelji djelatnog sudjelovanja vjernika kod bogoslužja, najprije ću vam reći, što o tome sv. Crkva kaže.

Uputa Sv. Zbora Obreda »O svetoj glazbi i svetoj liturgiji« veli u svom 9 članu, da je pobožno pučko pjevanje »ono pjevanje koje izvire neposredno iz vjerskog osjećaja, kojim je ljudsku narav obdario sam Stvoritelj. Stoga i jest općenito, tj. razvijeno kod svih naroda. Budući da je to pjevanje veoma prikladno, da prožme kršćanskim duhom privatni i društveni život vjernika, Crkva ga je brižno gajila već od najstarijih vremena (Ef. 5, 18-20; Kol. 3, 16), a i u naše ga vrijeme stalno preporuča za uzgoj pobožnosti vjernika i ukras pobožnih vježba. Dapače se može katkada pripustiti i u samim liturgijskim činima (»Uredba svete glazbe« t. 16). Ista Uputa u 51 članu nadovezuje, da »pobožno pučko pjevanje treba živo preporučivati i promicati, jer se po njemu ispunja kršćanski život vjerskim duhom i uzdižu srca vjernika prema nebu«. A da bi pobožne pučke popijevke mogle postići taj cilj »Uredba svete glazbe« (t. 30) izričito i poimence nabraja sve pojedinačne vlastitosti, kojima se one moraju odlikovati, a to Crkva čini zato, da bi i glazbenici i svećenici mogli točno i sa sigurnošću znati, koje pobožne pučke popijevke spadaju u crkvu, a koje tamo ne spadaju. Kao osnovne i glavne vlastitosti pobožnih pučkih popijevaka Crkva ističe slijedeće: »potrebno je da se pučke popijevke

(1) potpuno prilagode nauci kršćanske vjere,

(2) da se ispravno izlažu i tumače,

(3) da se služe lakim jezikom i jednostavnim napjevom,

(4) da ne upotrebljavaju isprazno i pretjerano obilje riječi te da, iako su kratke i lagane,

(5) pokazuje pobožno dostojanstvo i ozbiljnost.«

Ovih, dakle, pet osnovnih i glavnih vlastitosti moraju imati sve one pobožne pučke popijevke, kojima se želi ukrasiti, poljepšati i učiniti svečanijim bogoslužje u crkvi. Ako im makar samo jedna od tih vlastitosti nedostaje, nisu više prikladne i dostojne, da se u crkvi zapjevaju. Jer kako bi se smjelo dopustiti, da se u crkvi pjevaju popijevke, koje ne bi bile prilagođene nauci kršćanske vjere (1) ili bi je čak heretički izlagale (2)? Čemu bi služile i tko bi mogao izvoditi na pučki način popijevke, koje bi se služile nekim zakučastim, nejasnim jezikom ili neprirodnim intervalima napjeva punih modulacija u strane tonalitete i pretjerana opsega, koji ne odgovara prirodnom opsegu prosječna ljudskog grla (3)? Isto bi tako bilo neukusno i bez ikakva smisla, kad bi netko dopustio, da se u crkvi pjevaju popijevke, koje u svojim stihovima vrve ispraznim obiljem riječi bez ikakva dogmatskog ili liturgijskog značenja, plod primitivnih stihotvoraca bez trunka crkvenog i pjesničkog duha(4). A pogotovo bi bilo nedostojno i prava sablazan, kad bi se u crkvu pripuštale one sladunjave, sentimentalne (da ne kažem senzualne) pjesmice sumnjiva porijekla, koje svojim ugođajem toliko podsjećaju na svjetovni način izražavanja ljubavnih osjećaja, da su u najoštrijoj opreci s pobožnim dostojanstvom i ozbiljnošću, kojom odiše sva sveta liturgija. Svete se stvari moraju na sveti način obavljati. A sveta se liturgija smije samo iskrenom pobožnošću nadahnutim pučkim popijevkama ukrasiti.

Mi imademo, kako vam je poznato, mnogo pučkih popijevaka svake vrsti. Svaka naša pokrajina (govorim tu u prvom redu o Hrvatskoj, jer su mi prilike u njoj najbolje poznate, a i u Sloveniji će valjda biti slično), svaki naš kraj ima svoja vlastita obilježja kako u jeziku, govoru, običajima, tako i u svojim popijevkama. Naš je narod jedan od najbogatijih u pogledu pučkog folklora svake vrsti, osobito glazbenog folklora. Sve je do nedavno naš narod svaki važniji događaj u životu, od rođenja do smrti, izražavo pjesmom. Govorenim i pjevanim stihovima. Ili pjevanom prozom. Za svaku je zgodu pronašao odgovarajući način glazbenog izražavanja. I baš je po tom obilju i raznolikosti u prikazivanju zgoda iz svoga života i osobitostima, kojim se razlikuju pojedini krajevi jedan od drugoga, naš narod stvorio takvo bogatstvo glazbenog folklora, da smo danas u Evropi možda samo mi Hrvati, zatim Makedonci, Srbi i Bugari i još koji taj narod sačuvali toliko

blago svoga folklora kao nitko drugi. Svi su se ostali narodi u tolikoj mjeri civilizirali i postali objekt, sposoban jedino za primanje, da su zapustili i zaboravili na samoniklu snagu svoga iskonskog stvaralaštva. Zato je naš glazbeni folklor ne samo u našim očima, nego još više u očima stranaca vanredno veliko i dragocjeno blago.

Razumije se, da u tom blagu imade ne samo mnogo popijevaka i raznih drugih glazbenih vrsta, nego ih imade i različite kvalitete. Kakvoće različite vrijednosti. Jer treba znati, da je naše kulturno nasljeđe nastalo simbiozom, t. j. stapanjem elemenata stare zapadno-kršćanske kulture s elementima autohtonim, t. j. s elementima, koje je sam narod nosio u sebi i kojema je tekovine stare kršćanske zapadne kulture stvaralački oplodio preobrazivši ih u nešto novo, u isto vrijeme svoje, ali u isto vrijeme i zajedničko kršćansko.

Tu su, dakle, dva različita izvora u postanku naše narodne umjetnosti uopće, a glazbenog folklora napose. Kao osnovni izvor crkvene glazbe ne samo u Hrvatskoj, nego i u ostalim krajevima katoličke Evrope bila je srednjevjekovna koralna himnodija. Znači, najprije je bio koral. On je bio temelj. On je bio izvor, iz kojega su se tada tek pokršteni narodi napajali punim šakama. Oni su primali tu glazbu, prilagođavajući je sebi i sebe njoj. Kroz čitav je niz stoljeća ta glazba bila ona osnovna podloga, na kojoj se vlastita kultura pojedinog naroda razvijala. Znademo i to, da je razvoj evropske glazbene kulture samo postepeno išao od korala prema glazbi na živom narodnom jeziku. Najprije su to bili samo prijevodi aklamacija i latinskih himana, dakle jednostvanih napjeva, koji su se odlikovali laganom melodijom, a imali mnogo kitica s istim metrom i istim ritmom. To je bilo najjednostavnije. Najlakše se pamtilo, jer se mnogo puta ponavljalo. A to je u isto vrijeme bio i onaj prvi elemenat, ono sjeme, koje je kasnije rađalo sve bogatijim plodom i u nacionalnom pogledu.

Prvi je, dakle, korak i u razvoju naše glazbene umjetnosti bio onaj, kad je iz riznice srednjovjekovne latinske koralne himnodije postepeno preuzimao napjeve i tekstove. Te je tekstove najprije prevodio, a time ih ujedno približio akcentuaciji i latentnoj melodici svoga živoga jezika, da bi joj zatim kasnije i same napjeve djelomično prilagodio. Taj se prvotni repertoar vremenom postepeno širio. Stvarali su se novi stihovi, izmišljali novi napjevi. Nastajale su i brojne varijante tih napjeva i na taj se način glazbeno blago sve više povećavalo. Dakako, da je svaki narod prema svome karakteru i temperamentu, prema svojim etičkim, povijesnim i drugim preduvjetima toj transformaciji zajedničkog zapad-

nokršćanskog kulturnog naslijeđa udario i svoj vlastiti pečat. Dao mu svoje osebujno obilježje. Narod je sve to radio spontano, neprimjetno, nesvijesno, u skladu sa svojim temperamentom, ukusom, prema svome osjećaju. I tako mi danas vidimo, a možemo to upravo i rukom opipati, kako su svi katolički narodi Evrope, počev sa sjevera od Poljaka, Nijemaca, Čeha, Slovaka i Mađara, pa ovdje dolje na jugu Hrvata i Talijana, a na zapadu Francuza, Španjolaca, Engleza itd., pili s istog glazbenog izvora. Svi oni imaju kao osnovicu, kao temelj svoje crkvene glazbene kulture srednjevjekovnu koralnu himnodiju. A ako pogledamo kako se jedna ista pjesma i ista melodija tog zajedničkog izvora transformirala u pojedinom narodu, vidjet ćemo, da je svaki narod uspio od nje stvoriti svoju vlastitu varijantu. Ta se varijanta sastojala u tome, što su od izvorne melodije zadržani samo njezini glavni intervali, a sve je ostalo prilagođeno osebujnoj deklaraciji i akcentuaciji živoga narodnog govora.

I naša se glazbena kultura razvijala istim putem. I mi imademo još od najstarijih vremena sačuvanih spomenika toga crkvenog umijeća. Neki su od njih zabilježeni u rukopisnim glazbenim kodeksima, mnogi napjevi preneseni usmenom predajom s koljena na koljeno, a neki, osobito već od XVII, stoljeća pa nadalje, zapisani u raznim rukopisnim zbirkama, koje su nam sačuvale vjernu sliku glazbenog stanja onih starih vremena, kada je ta preobrazba nastajala.

Vi ste već sigurno mnogo puta čuli, da se mi crkveni glazbenici, kad govorimo o našoj crkvenoj glazbi, uvijek kunemo i preklinjemo na nekakvu »Citaru octochordu«. Stalno spominjemo i govorimo kako su to naše stare pjesme, kao je to naša časna starina, naše kulturno nasljeđe i sl. To je živa istina. Mi doista u toj »Citari octochordi«, (a i ne samo u njoj jer postoje još »Pavlinska pjesmarica« (1644) i čitav niz drugih pjesmarica od kojih su neke sačuvane, a za druge se samo zna da su nekada bile) jasno i bistro vidimo, kako je taj glazbeni razvoj u našem narodu tekao prirodnim i logičnim putem sve do početka XIX stoljeća.

Ja sam donio, da vam pokažem tu »Citaru octochordu«. Neki je od vas nisu još nikad ni vidjeli, premda su za nju čuli i znali da postoji. S ovom našom »Citarom octochordom« u vezi moram istaknuti i jednu veoma karakterističnu i neobičnu pojavu, rijetku i u čitavoj evropskoj crkvenoj glazbi uopće. To je činjenica, da je početkom XVIII stoljeća šaka ovog našeg jadnog i ratovima desetkovanog naroda, koga su neki pape, neki crkveni pisci i historici u izvjesnim momentima njegove povijesti nazivali »ante-

murale christianitatis«, a njihovu domovinu »reliquiae reliquiarum«, da je taj isti narod kadar, da u roku od samih pedesetak godina i to od 1701. do 1757. izda tri izdanja te velike »Citare octochorde«. Ova je knjiga ovdje njezino prvo izdanje iz 1701, objavljeno u Beču troškom zagrebačkog kanonika Ivana Znike. Do sada se nije znalo tko je sastavio i uredio, a ja ću vam sada otkriti, da mi je prije kraćeg vremena uspjelo ući u trag njezinu autoru. To je bio u ono vrijeme poznati crkveni pisac i povjesnik, zagrebački kanonik-kantor Toma Kovačević. On je od 1698. do 1701. boravio u Beču kao rektor Hrvatskog kolegija i tamo je priredivši je za tisak izdao kod L. Voigta. Isti je kanonik Kovačević izdao u Beču 1701. i svoj priručnik o koralu »Brevis cantus gregoriani notitia«.

Drugo je izdanje, — a drugo se izdanje pravi kad je prvo raspačano — tiskano samo 22 godine kasnije, tj. 1723, opet u Beču. Ovo je izdanje jednako prvom, samo je nešto proširено. U roku, dakle, od 22 godine, šaka je hrvatskog naroda progutala prvo izdanje i tražilo da se načini drugo. I to drugo izdanje je objavljeno, što znači da su se popijevke iz »Citare octohorde« pjevale, tražile i širile. Ali nije prošlo opet ni 25 godina kad je narod zatražio i treće izdanje. I to je treće izdanje objavljeno, ali ovaj put u Zagrebu 1757 godine. Za ovo se izdanje još ne zna tko ga je priredio. Može biti lako, da je to bio Mihovil Šlobad-Bolšić, župnik Martinske vesi, inače poznati pisac naše prve tiskane »Aritmetike« i upute za pjevanje korala »Fundamentum cantus gregoriani« (1760). U roku, dakle, od pedesetak godina (od 1701 do 1757) tri izdanja jedne hrvatske crkvene pjesmarice. Draga braćo, to nije šala. I ne zaboravimo, da je to bilo početkom XVIII. stoljeća, a ne danas, u drugoj polovini XX stoljeća. Tada nije bilo tiskara s linotypima, offsetom i drugim tehničkim savršenostima, kojim bi se knjige mogle preko noći izbaciti. To je bilo prije više od 250 godina. I kad se tada u roku od tako kratkog vremena moglo objaviti tri izdanja ovakve jedne velike hrvatske crkvene pjesmarice, onda je to doista velika stvar. To ujedno znači, da popijevke »Citare octochorde« nisu bile neki mrtvi kapital, zakopan u nedostupnim arkivima, nego musica viva, tj. živa glazba, koja se izvodila, na sve strane širila i baš zato tražila, da se uvijek iznova i po više puta tiska. To je, dakle naše uistinu pravo i starinsko blago. To je temelj, s kojega mi polazimo kad govorimo o našoj glazbi, osobito pučkoj. To je osnovica i današnjeg našeg nastojanja, da se po našim crkvama ore u prvom redu ove uistinu stare, ali lijepe, ozbiljne i duboko pobožne hrvatske crkvene popijevke.

Ovakav bujni razvoj i procvat hrvatske crkvene pučke popijevke trajao sve do početka XIX stoljeća. Do dolaska biskupa Maksimiljana Vrhovca.

Vi, koji ste čitali one radove, objavljene u »Zborniku zagrebačke nadbiskupije«, izašle prigodom njezine osamstopedesetgodišnjice (1944), sigurno ste primjetili, da u tom Zborniku ima među ostalima i nekih radova prof. Dra D. Kniewalda, našeg i po svijetu poznatog stručnjaka za liturgiju i liturgijske probleme. Prof. Kniewald nije muzičar, ali se proučavajući liturgijske tekstove morao dotaknuti i hrvatskih pučkih popijevaka. I premda nije nikada bio oduševljeni pristaša živoga jezika u liturgiji, pa dosljedno tome ni upotrebe pučkih crkvenih popijevaka u pjevanoj Misi, on ipak nije mogao mimoići stvarne i povijesne činjenice. Tako je u svojoj raspravi »Himnodija zagrebačke stolne crkve« (Zbornik, str. 339-408) jasno i glasno objavio, da je biskup Vrhovac (inače u mnogom drugom pogledu veoma zaslužan za zagrebačku nadbiskupiju) ne samo stari zagrebački obred dokinuo, nego da je posegnuo i u crkvenu pučku popijevku. Njegovim je, naime, zahvatom stoljetna tradicija hrvatske crkvene pučke popijevke bila nasilno prekinuta, »Cithara octochorda« istisnuta iz upotrebe, a popijevke iz nje praktički zabranjene i nadomještene s ovim, što se nalazi ovdje u ove tri jadne knjižice. Biskup je Vrhovac — neka vam to potvrdi i dr. F. Cvetan, koji je o njemu napisao svoju doktorsku dizertaciju — učinio tu fatalnu pogrešku zato, što je bio zadahnut duhom tadašnjeg vremena, kad su i neki drugi biskupi mislili, da vlast »apostolskih carskih veličanstava« ide tako daleko, da se imaju pravo miješati i u najosjetljivija unutrašnja pitanja crkvenog života. Vrhovac je po svome uvjerenju, a to se osjetilo i u ovom njegovom nasilnom zahvatu, bio pravi jozefinista. Ono, što je u Beču Josipa II. bilo rečeno, to se u Zagrebu moralo provoditi. Kad se tamo poteglo zvono, u Zagrebu je moralo zazvoniti. Ono, što je Vrhovac u bečkom Stephansdomu vidio i čuo, to se već iduće godine i u Zagrebu trebalo izvoditi. Ja još i danas imadem na koru katedrale originalne note Lamentacija, što ih je Vrhovac donio iz Beča, da se ovdje pjevaju. Uglazbio ih je tamošnji skladatelj J. Preindl i mi smo ih sve do nedavno pjevali. Kako je bilo s Lementacijama, tako je bilo i s drugim crkvenim popijevkama.

Vrhovac se, naime, u Beču oduševio za tadašnje njemačke pomodne pjesmice, što ih je među ostalima uglazbio i Michael Haydn. To su bile na pr. »Hier ligt vor deiner Majestät«, »Wir werfen uns darnieder« i čitav niz drugih, ali sve redom plitkih bez

pravog sadržaja, komponiranih po dekadentnom ukusu vremena, kad je i prava dobra njemačka crkvena popijevka bila u propadanju. Te su se, eto, pjesmice svidjele Vrhovcu i on ih je donio u Hrvatsku, da se i ovdje prošire. Kupio je pjesmaricu, dao ju prevesti i tiskati u molitveniku pod naslovom »Molitve koje duhovni pastiri z pobosnem lyudstvom zkerbi nyihovi duhovnoi zaufanem obchinko moliti imaju... po zapovedi y oblazti gozpodina biskupa... za obdersavanye szlosnoga y jednakoga nachina vu molenyu na horvaczki jezik obernyene y napervo dane, Vu Zagrebu 1804«. Već odmah na početku molitvenik sadržava »Popevke pod szvetum meshum«, a od tih na prvom mjestu »Padamo pred tobum vszi zmosni Bog Szabaoth« (Wir werfen uns darnieder) i »Pred tvojim zmosnoztjum lesi vu prahu Kerschanztvo« (Hier liegt vor deiner Majestät). Kao i u »Citari octohordi« i ovdje su popijevke bile tiskane s notama. Da ih se može lakše naučiti pjevati i svirati. Ali kolike li razlike! One u »Citari« skoro odreda sve jedna ljepša od druge: pobožne, ozbiljne, sadržajne. A ove prazne, banalne i u tekstovnom i u glazbenom pogledu bez smisla i sadržaja. Takve, da ih ni Njemci nisu isprva htjeli prihvatiti. A kod nas je to moralo biti uvedeno »po zapovedi i oblasti gospodina biskupa« u vrijeme, kad još nije prošlo ni pedeset godina od trećeg izdanja »Citare«. Vrhovac je u predgovoru ovom molitveniku strogo zapovjedio, da svećenici moraju u svim župama doslovno provesti sve što u njemu stoji. (... praesens Libellus editur, et omnibus animarum curaroribus Dioecesis Zagrabiens's pro regula, et norma praescribitur.) A u VI. gl. Sinodalnih konstitucija pak piše, da »Sub Sacro populus universus praescriptas Cantilenas... concinat« i nadalje o vrijednosti tih popijevaka, da »nihil hac melodia... svavius, nihil ad augendam devotionem aptius, nihil ad majestatem cultus Divini, et universum pietatem promovendam in plebe accomodatius invenire potest«. To je, eto, Vrhovac napisao o tim lošim njemačkim pjesmicama, prevedenim i nametnutim da se po našim crkvama pjevaju. (Isp. J. Barle: »Biskup M. Vrhovac i pučko crkv. pjevanje«, Sv. Cecilija, 1937 str. 145-148).

I narod se i svećenici pobuniše. S jedne strane zato, što im te strane novotarije nisu bile po ćudi, a s druge strane iz urođene sklonosti prema opoziciji. Osobito smo se mi svećenici oduvijek volili protiviti svemu, što se silom nametalo. Čim nešto moraš, a ono nećeš. Tako je bilo i tada. Ljudi nisu htjeli. Ne uvijek zato, što je to bilo gore ili bolje, nego zato, što se to silom moralo provesti. Ali s biskupom Vrhovcem nije bilo šale. Bio je oštre ruke

i kad je udario šakom, moralo se slušiti i provoditi. No, ni to mu nije bilo dosta. Molitvenik se morao raspačati po svim župama u biskupiji, pa je tako ubrzo uz ono prvo izdanje (1804) dao da se načini i drugo (1807) a zatim i treće (1825). A da se ne bi taj njegov zahvat ograničio samo na zagrebačku biskupiju, nagovorio je i đakovačkog biskupa E. K. Raffaya, da se i on priključi ovoj akciji. Udri, dok je željezo još vruće! Tako je i Raffay tiskao u Osijeku 1818 i 1824 dva izdanja i obvezao svoj kler, da se točno drži ovih molitava i pjesama pod sv. Misom. Bila je to, kao što vidite, koncentriranja bubnjarska vatra. Ono što je jozefinizam propisivao u Beču imalo se provoditi i u Hrvatskoj. Narod je, istina, negodovao, ali nije bilo druge. Pjesme su bile tu. Tiskale su se jedanput, dvaput, triput, četvrti put... i konačno prodrle. »Citara« je sa svojim starinskim i lijepim popijevkama morala ustuknuti. S orgulja i korova povukla se u župske knjižnice ili čak na crkvene — tavane. Tamo se je prašila, trunula i čekala bolje dane.

Tako je zahvatom biskupa Vrhovca učinjeno nešto, što je urodilo katastrofalnim posljedicama za hrvatsku crkvenu pučku popijevku. Zavladale su njemačke pjesmice, koje ni po sadržaju, ni po duhu, ni po izražaju, ni po smislu, ne samo da nisu imale nikakve veze s našim hrvatskim narodnim glazbenim izrazom, nego nisu imale nikakve veze ni s onim koralom, iz kojega su izrasle naša »Citara octoyhorda« i sve ostale nacionalne, pa tako i same stare njemačke pjesmarice. Čitav daljnji razvoj prebačen je na druge tračnice, na drugi kolosijek. Ono staro krenulo je iz ranog kršćanstva i preko Srednjeg vijeka doprlo u ruke mladih naroda, koji su primajući crkvenu tradiciju prihvaćali i to, saživljavali se, i po svom ukusu i darovitosti pretvarali u nešto novo, nešto u isto vrijeme svoje narodno i opće kršćansko. A ovo sada drugo, što je došlo iz tuđe već dekadentne sredine, drugim tračnicama i drugim vlakom, sililo je, da se svi upute drugim pravcem i napuste što su kroz stoljeća postepeno, ali strpljivo i iskrenim srcem stvarali.

Polovinom XIX. stoljeća, kad su se ove tuđinske pjesmice počele kod nas dublje ukorijenjivati, naš je kulturni život po gradovima rastao i razvijao se. Dizalo se školstvo svake vrsti, otvarale gimnazije, preparandije i druge stručne ustanove. Vi, koji ste stariji, znat ćete o tome više, a mlađi neka pročitaju, što je o tome napisao A. Cuvaj u onih svojih jedanaest knjiga »Građe za povijest školstva« (Zagreb 1908-1913). Tamo ćete moći pročitati kako Hrvatska u to doba nije imala dosta učitelja, nije imala profesora, nije imala profesionalnih glazbenika, nego je morala tražiti, zvati i primati tko je god htio ovamo doći. I ljudi su počeli

dolaziti. Austrougarsko apostolsko crstvo je bilo veliko. Jedni su selili sa sjevera na jug, a drugi s juga na sjever. Madžari su došli čak do mora i ukrcavši se prvi put u povijesti na brodove proglasili ga »svojim« morem. Ljudi su došli tamo gdje je lijepo i dobro. Tako su došli i mnogi učitelji i orguljaši: Nijemci, Česi, Slovaci, Austrijanci. Svakakvog je naroda bilo. Svaki je od njih došao sa svojom torbom na leđima, a u njoj donio i svoju pjesmaricu iz koje je nekad učio i pjevao u svojoj domovini. I što je naprije učinio? Bio je svijestan, da je došao kao prosvjetitelj u nepoznatu zemlju i među nepoznate ljude. Vidio je što se pjeva i što se svira i ustanovio, da mi Hrvati nemamo ništa, a on da ima svega. Česi su to rekli na češkom, Mađari na mađarskom, a Nijemci na njemačkom itd. Svaki je od njih izvadio iz torbe svoju pjesmaricu i dao se na prevođenje. Na prevođenje i učenje tih svojih pjesama. Kao učitelji i profesori učili su svoje đake, a kao orguljaši učili ostali narod po selima i gradovima.

I tako se dogodilo, ono što se moralo dogoditi i što nije moglo drukčnje biti. Prvi je korak učinio biskup Vrhovac izbacivši iz upotrebe »Citaru octochordu« i propisavši one austrijske i bečke pjesmice, koje ni s crkvenom ni s našom narodnom glazbom nisu imale nikakve veze, a onda su došli ovi strani učitelji i orguljiši i započeti posao nastavili širenjem svih mogućih i nemogućih pjesmica, pokupljenih s brda s dola iz svakog naroda prekrojenih za našu »domaću« upotrebu. Bila je to prava kula babilonska. Od svega i od svuda pomalo. I sve je to naš narod morao progutati, jer mu se drugo, bolje, ono njegovo, nije davalo, nego ga se desetljećima hranilo ovom »uvoznom« tuđom glazbenom hranom.

Ako bi se djelovanje svih stranih učitelja i orguljaša gledalo samo s ovog stanovišta, moralo bi ih se bez ikakvih obzira osuditi. Ali mnogima smo od njih ipak i te kako zahvalni jer su svojim ostalim djelovanjem znatno pospješili stručno uzdizanje naših tadašnjih mladih pokoljenja i pomogli, da se glazbeni život u nas naglo počeo razvijati. Ostaje, međutim i nadalje nepobitna činjenica, da su skoro po svim našim gimnazijama i preparandijama u Zagrebu i ostalim većim gradovima bili Česi ili Nijemci učitelji glazbe. Oni su bili tu i učili nas ono, što su sami znali. A morate znati, da najveća većina od njih, kao što rekoh, nisu bili neki prvorazredni glazbenici, jer su takvi i kod svoje kuće u Njemačkoj, Austriji, Češkoj, Mađarskoj imali dobra zaposlenja. N'su to bili niti drugorazredni glazbenici, jer je i za njih bilo tamo mjesta. Bili su to istom trećerazredni, što je uostalom razumljivo, jer su samo takvi išli trbuhom za kruhom, kojega kod vlastite kuće nisu

mogli naći. Ti su trećorazredni glazbenici, eto, došli k nama i svoje znanje i vještinu prodavali netko za skupe, a netko za jeftine novce. Mi smo i u samoj našoj zagrebačkoj katedrali imali zbor koralista, koje je biskup Vrhovac — to je opet njegova nesumnjiva zasluga — doveo iz Austrije i Češke, dobro ih plaćao, da nam pjevaju i sviraju, a oni donesoše sobom svoje mise i druge skladbe, pa ih imamo i danas pun arhiv. Ja to sve čuvam da posluži kao nepobitan dokaz za povijest jednog za nas važnog, ali teškog razdoblja u razvoju crkvene glazbene kutlure. (Potanje o tome možete pročitati u mojoj raspravi »Crkvena glazba zagrebačke stolne crkve u XIX. stoljeću«, Zagreb, 1945).

To su, dakle, bili ti naši »Kulturträgeri«, koji su djelovali tokom XIX. stoljeća. I koje čudo, što oni nisu mogli ništa razumjeti od naše hrvatske pučke popjevke. Odakle bi uostalom oni mogli znati u čemu se sastoji duh toga naroda, na kakvim se tradicijama i povijesnim preduvjetima razvijao, što je stvorio? Sve oni to nisu znali, a ni mogli znati, jer nisu bili sposobni da to znaju. Već sam rekao, da to nisu bili neki veliki kapaciteti, nego sitne ribice, trećorazredni glazbenici. Kao stvoreni, da onu mutnu vodu iza Vrhovca još većma zamute. A oni su predavali po našim školama i preparandijama, u kojima se odgajao naš učiteljski podmladak. Oni su te mlade ljude poučavali u onome, što su i sami znali. A naši su mladi učitelji, kad su došli na selo, prenosili na djecu i narod ono, što su kod tih stranaca u našim školama naučili. To je, dakle, jedan logičan lanac događaja, koji je omogućio, da se skoro po svim našim krajevima poput korova proširila čitava šuma stranog nanosa, koji je prijetio, da zaguši i posljednje ostatke samostalnog narodnog stvaralaštva.

Potkraj prošlog stoljeća počeo je najprije u Njemačkoj a ubrzo i po čitavom ostalom svijetu, pokret za obnovu crkvene glazbe. Težnje toga pokreta prihvatio je, sankcionirao i kodificirao sv. papa Pio X. u svom glasovitom »Motu proprijo« od 1903. god. Pokrenule su se snage, koje su imale zadaću, da poprave teško stanje u koje je crkvena glazba osobito tokom XIX. stoljeća zapala. I kod nas se odrazilo to opće gibanje. Već godine 1906. osnovano je u Zagrebu »Cecilijansko društvo«, a iduće godine pokrenuto i njezino glasilo »Sv. Cecilija«. Započelo se s predavanjima, pisanjem članaka, propagandom. Svećenicima se i orguljašima tumačilo za čim Crkva ide, što je prava crkvena glazba, što spada, a što ne spada više u crkvu. I što se dogodilo? — Dogodilo se, da su se ljudi najprije iznenadili, zatim uzbunili. Dirnulo se u osjetljivu točku. U osjećajni dio čovjeka, koji se razvijao i odgajao

primajući od najranijeg djetinjstva ono, što su ga u školi i u crkvi učili. I kad je nešto još kao dijete naučio, duboko usadio u srce, to mu je postala kao neka druga narav. A onda i oni prvi najsnažniji doživljaji, povezani s izvanjskim svečanim okvirima, kao što su to na. pr. rane jutarnje zornice, razne proslave i blagdani, prva sv. pričest, krizma i sve ostalo. Sve su te zgode bile isprepletene pjesmom i glazbom. Tada nije bilo važno, što se i kako se pjevalo, nego je sve zajedno sačinjavalo doživljaj i slavlje. Dubokim asocijativnim putem povezan sadržaj i okvir, koji je bio svečan, i privlačiv, i romantičan, i poetičan. Nešto, što se jedno bez drugoga nije moglo ni zamisliti. Još manje jedno od drugoga kidati.

I kad je netko još kao dijete tamo u crkvi ili školi naučio neku pjesmicu, koja sama po sebi nije predstavljala nikakvu ni umjetničku, ni pjesničku vrijednost, ali je bila povezana s nekim njemu blizim i lijepim okvirom, pa mu se kasnije kao odraslom čovjeku kazalo, da to nije više prikladno u crkvi pjevati, u njemu se nešto pobunilo, jer je to bilo duboko u njemu usađeno, to je usisao u sebe i s tim se nije mogao lako rastati. Možda bi vam, ako bi mu protumačili, teoretski i priznao, da imate pravo, ali bi mu i nadalje bilo teško, da se olako odrekne svojih mladenačkih zanosa. Uzmite uostalom i nas svećenike kao primjer. Svi smo mi prošli i mala i velika sjemeništa. I kad smo još bili mali gimnazijalci svi smo pravili i sudjelovali u našim đačkim priredbama. Koliko je tu bilo silnih uzbuđenja i iščekivanji. Mjesecima smo se znali unaprijed veseliti na to, što će i kako će biti. A bile su to samo neke diletantske predstave iz prvih kršćanskih vremena, iz katakomba, »Podzemni mlinovi«, »Tarzicije« i slične stvari. Kao gluma, režija, kulise i maske zapravo strašni, ali kao doživljaj silno uzbudljivi, jer je dječačka bujna mašta sve te nedostatke nadoknađivala. Nama se to onda činilo ljepše i privlačnije od svega drugoga. I premda bi se danas sami sebi od srca nasmijali, rad bi mogli ponovo vidjeti na nekom filmu, kako smo glumili i nastupali, to nam se tada ipak činilo lijepim i nedostižívim. Znači, dakle, da se u mladosti većina stvari prima sasvim nekritički, što je za to doba sasvim normalno, a kad se odraste, da je u te prve impresije teško dirati.

I cecilijanskom se pokretu, kojega je sama sv. Stolica odobrila i preporučila, dogodilo nešto slično. Protiv »Motu Proprija« sv. Pija X. se isprva podigla čitava buna. Glavna se bitka vodila u samom gradu Rimu, u kojem je do toga vremena vladao pravi kaos, jer su u njegovu glazbenu životu vladali t. zv. »cantori romani«, t. j. profesionalni pjevači, koji su kao ptice selice išli od crkve do crkve i za skupe novce pjevali svoj repertoar sastavljen od talijanskih opernih arija s podmetnutim crkvenim tekstovima. Ti su na sva usta govorili: »Što taj papa misli? On želi upropastiti crkvenu glazbu. Valjda mi crkveni pjevači znamo što se i kako treba pjevati. Mi smo nasljednici i čuvari tradicija jednog Palestrine, Orlanda di Lassa i drugih velikana crkvene glazbe«. Tako su govorili i pokušavali stvoriti pravu revoluciju.

Ono što se u Rimu odigravalo u velikom stilu, to se i u drugim krajevima svijeta događalo, ali u znatno manjem opsegu. Kod nas nije bilo takvih pjevača buntovnika, nego mnogo malih orguljaša, od kojih se tražilo, da se u svom pjevanju i sviranju u buduće orijentiraju prema novim crkvenim odredbama. Sad su se i oni uznemirili i izbacili parolu, koja se još i danas zna po katkad čuti: »Nemojte dirati u naše stare, lijepe popijevke!« I kad ih je netko zapitao, koje su te n a š e s t a r e popijevke, obično bi odgovorili: »E, pa ove, koje mi svi znamo..., koje mi svaki dan pjevamo.« A koliko su te popijevke stare? — »Pa, eto, još ih je moj otac pjevao. A možda čak i moj djed.« Onda baš i nisu tako stare. »Kako da nisu, kad se sigurno već od pamtivjeka pjevaju!«

Međutim, mi znamo, da te popijevke ipak nisu bile »od pamtivijeka«, nego samo od vremena biskupa Vrhovca. A to je bilo najranije od 1804, kad ih je on silom i snagom svoga autoriteta nametnuo svećenstvu i narodu. Nisu bile od pamtivjeka ni one ostale, koje su strani orguljaši i učitelji donosili kasnije i ovdje ih širili na sve strane. Nisu bile ni stare ni naše, jer ih nije naš narod stvorio, nego stranac, koji ih je skrojio po svojoj mjeri, po svom ukusu, za svoje ptrebe. Nama su dospjele samo kao »uvozna« roba, kao »visoko« umijeće velike kulture, koja je njome htjela »kultivirati« našu neukost i zaostalost. I tako su naši nekadašnji orguljaši, umjesto svojih doista starih i lijepih popijevaka iz »Citare octochorde«, »Pavlinske pjesmarice« i drugih naših zbornika, popijevaka, koje su nastale na temelju čiste, prave crkvene tradicije, a narod ih postepeno upijao, usvajao, prerađivao i pretapao u sebe stvorivši ih konačno onakvim, kakve su u tim zbornicima bile zabilježene, naši su orguljaši i ne znajući branili Haydnov »Pred tvojum zmosnoztjum« i slične tuđinske tvorevine. Ali ne samo orguljaši, nego je bilo i neupućenih svećenika, koji su se braneći ovakvu nazovi »starinu borili zapravo za Josipa II., za Vrhovca, za tuđu pljevu, što su ih razni strani »Kulturträgeri« tokom XIX. stoljeća donijeli k nama. Kad to ne bi bilo tragično, bilo bi možda i smiješno.

Sad, kad bi vi to nekome ovako protumačili (jer nisam ja to izmislio, nego ćete to moći još bolje pročitati u radovima D. Kniewalda, J. Barléa, F. Dugana, M. Zjalića i dr.), onda bi vam taj možda mogao odgovoriti: »Pa, to nije moguće!« — Ne, da nije moguće, nego je to doista tako bilo. To je nažalost čista i objektivna historijska istina. I od te se takve objektivne istine mora poći dalje.

Zato, kad danas opet uzmemo one pjesmice iz Vrhovčeva molitvenika i ostale njima slične, pa ih usporedimo s ovim, što Crkva govori o pobožnim pučkim popijevkama, već ćemo na prvi pogled razabrati, kako jedno s drugim nema nikakve veze. Niti su »potpuno prilagođene nauci kršćanske vjere«, niti ih »ispravno izlažu i tumače«, niti se služe »lakim jezikom i jednostavnim napjevom«, upotrebljavaju »isprazno i pretjerano obilje riječi«, a jer su sličnije svjetovnim, nego crkvenim popijevkama, ne pokazuju »pobožno dostojanstvo i ozbiljnost«, nego baš protivno, što s crkvom i bogoslužjem nije nikako u skladu. I ako unatoč svemu tomu netko još ipak bude rekao, da je to naša časna starina, takva će se tvrdnja morati odlučno i bezobzirno odbaciti, jer sada više ne će biti plod neznanja, nego svijesnog i namjernog iskrivljavanja pozitivnih činjenica.

Odgovorit ću odmah i na poteškoću, koja se obično postavlja. Često se, naime čuje, da se kaže: »Danas je nemoguće mijenjati repertoar popijevaka, jer bi to značilo praviti revoluciju u narodu«. To se ni ne traži. Nitko pometan ne zahtijeva nikakve nove revolucije, jer je ta »revolucija« već odavna počela, kod nas još 1906 kad je osnovano »Cecilijino društvo«. Mi tu »revoluciju« već preko pedeset godina vodimo. A kad već tako dugo traje, onda se i ne može više zvati revolucijom, nego evolucijom. U nju su mnogi naši svećenici, crkveni glazbenici, orguljaši i pjevači utrošili najbolji dio svoga života, svojih snaga, svojih ideala. I uspjeli jasno zacrtati put, kojim je trebalo ići i koji je već doveo do niza značajnih rezultata. Među najvažnije rezultate tih nastojanja treba u prvom redu istaknuti osnivanje mnogih cecilijanskih društava, održavanje orguljaških tečajeva, izdavanje časopisa »Sv. Cecilija« s brojnim glazbenim prilozima, objavljivanje dvaju izdanja »Vijenčeve pjesmarice«, »Virgini matri« i konačno velikog »Hrvatskog crkvenog kantuala« (1934). Sav je taj i još mnogi drugi glazbeni rad pokazao, da se pošlo pravim, promišljenim putem. Sve se kretalo pravcem, kojega je sama Sv. Stolica svojim propisima odredila. Već se od prvih početaka osjetilo, da se išlo za oživljavanjem

pravih vrednota, koje je naš narod kroz stoljeća stvorio. Po kojima je postao ono, što n u stvari i jest: kršćanski, katolički kulturni narod.

Dakako, da je za ovu novu ideju obnove crkvene glazbe, liturgijske glazbe i pastoralne glazbe, trebalo da se nađe i širi krug ljudi, u prvom redu svećenika i orguljaša. Ideja se promicala na razne načine: putem predavanja, članaka i tečajeva. I bilo je već veoma lijepih uspjeha u mnogim mjestima. Ali u kojim mjestima? Tamo, gdje su bili ljudi sposobni i spremni za posao. Jer vi znate isto tako kao i ja, da mnogi od nas baš ne voli previše raditi. Mislimo da je rad kazna, posljedica istočnoga grijeha. »U znoju lica jesti ćeš kruh svoj«. To je, dakle, u neku ruku prirodno. U nama se rađa otpor prema svakom naporu, pogotovo, ako se mora raditi nešto, što su drugi zapovijedili, što nismo sami izmislili. I kad kraj svih redovitih dužnosti dobijemo neki novi zadatak, bome se dobro predomišljamo, hoćemo li ga se prihvatiti ili ne. Tako je u većini slučajeva.

Kad bi vam se pružila prilika, kao što se meni pružila, da pogledate zapisnike vizitacija župa na pr. zagrebačke nadbiskupije (to su oni arci s mnogim pitanjima i odgovorima o djelatnosti pastoralnog svećenstva u pojedinim župama, vi biste, čitajući točke o crkvenom pjevanju, orguljama i orguljašima, ubrzo primijetili jednu veoma jednostavnu, ali zato ne manje zanimljivu činjenicu. U svim župama, u kojima djeluju dobri i revni svećenici, problem je crkvenog pjevanja uglavnom potpuno riješen. Rekao sam »uglavnom«, jer se i u ovom pravilu našla po koja iznimka. Ali kao pravilo, to je doista tako. Kod njih nisu nikada vrijedile one već otrcane doskočice: »E, nije to lako..., moj narod to ne voli..., ljudi će se buniti..., otići će u drugu vjeru...« i sl. Život je pokazao da radi uvođenja lijepog i ozbiljnog crkvenog pjevanja nitko nije otišao u drugu vjeru. Nitko se nije odbio od crkve. Nitko se pametan nije digao protiv svoga župnika. Tamo gdje je svećenik na svome mjestu i u drugom pogledu, tamo s crkvenim pjevanjem nije bilo ozbiljnih poteškoća. Pametan je i razborit čovjek uvijek našao načina, kako će svojim župljanima stvari prikazati i uvjeriti ih, da je uvijek bolje ono, što Crkva naučava i traži, od onoga, što bi neupućeni pojedinci koji put priželjkivali.

Kod svećenika, naprotiv, koji i sami sa sobom imaju kojekakvih problema, tamo ni s crkvenim pjevanjem obično nešto »ne štima«. A kako je staro ratno pravilo, da je najbolja obrana napadaj, odmah se počinje s njime. Tako kad Ordinarij izda kakav propis ili odredbu, najprije se prigovori: »Čemu opet neke novotari-

je..., šta nam je to trebalo..., zar nije bilo dobro ovako kako je bilo do sada . . .« i slično. Onda se pita, tko je taj propis potpisao. Ako ga je potpisao generalni vikar, onda se prigovara, žašto ga nije potpisao Nadbiskup ili čak Kardinal. A ako ga je potpisao i sam Ordinarij, onda udri i po njemu i po propisu i po svemu, što je s tim u vezi. Zna se, ako se sruši princip, otpadaju i obaveze, da se mora bilo što raditi. Tako se već više puta dogodilo. Jer su mnogi od nas jaki u dijalektici. Osobito kad se radi o našoj koristi. U takvim prilikama znademo uvijek pronaći pukotine, neke finese, koje nam omogućuju, da izkonstruiramo neke bar prividno opravdane razloge.

Ovo što sam rekao ovako naoko samo teoretski, to nije nikakva izmišljotina. To se među ostalim dogodilo i u nedavnoj prošlosti s jednim propisom u vezi crkvenih pučkih popijevaka. To je bilo 1945 godine, kad je u Zagrebu izdana okružnica, kojom se zabranjuje, da se neke popijevke pjevaju u crkvi za vrijeme bogoslužja. Okružnicu je potpisao preuzv. biskup dr. F. Salis, tadašnji generalni vikar, koji je taj predmet imao proučiti i bio ovlašten od Ordinarija, da okružnicu u njegovo ime izda. I sad su neki odmah postavili pitanje valjanosti okružnice. Tvrdili su, da okružnica nikoga ne obavezuje, jer ju nije potpisao Ordinarij i govorili: »To nije Nadbiskup potpisao..., to je samo pomoćni biskup..., generalni vikar..., manja crkvena vlast..., a kad je manja vlast, manja je i obaveza«. Mi, međutim, ipak dobro znamo i po Kodeksu i po crkvenoj upravnoj praksi, da sve što ordinarijat izdaje kao službeni propis jednako obavezuje bez obzira tko ga je u ime Ordinarija potpisao. Znademo, da iza svega stoji auktoritet Ordinarija, koji u ime Crkve i Sv. Stolice upravlja poslovima svoje biskupije. Prema tome nije važno čiji se potpis nalazi ispod okružnice, nego čiji se auktoritet nalazi iza nje. Ako je to sama Crkva, koja putem Ordinarija govori svećenicima, onda je to za nas svetinja. To se ima poštivati, slušati i što potpunije provesti.

A da će uvijek biti među nama i onih, koji će nastojati da u svakom novom propisu pronađu neku pukotinu, neko svoje vlastito tumačenje ili ispriku, tomu se ne može izbjeći. Uvijek je tako bilo, tako jest i tako će uvijek biti. Radi se samo o broju takovih. Je su li ti, koji su uvijek protiv novih crkvenih propisa i protiv biskupovih želja u većini ili u manjini. Ako su u većini, onda je to zlo. Zlo ne samo za tu stvar, nego i za biskupiju i za život Crkve uopće. Ako su u manjini: Bogu hvala! Ne mora svakome biti sve od prve jasno. Vremenom će jedan po jedan shvatiti stvar s prave strane, prihvatiti i nastojati, da je provede u život.

Ovaj kratki prikaz nekih osnovnih problema u vezi s našim crkvenim pučkim popijevkama pokazuje, da je i dan danas kod nas veoma aktuelno ono što piše u t. 42 ovog našeg »Vodiča za sudjelovanje vjernika u sv. Misi« gdje se kao i u Uputi SZO s pravom ističe, da je »Crkva od najstarijih vremena promicala pobožno pučko pjevanje; u naše ga doba treba živo preporučivati, da se s njim unapređuje pobožnost vjernika«. To je načelo, koje treba da i nas u buduće vodi. Znamo iz povijesti i iz ovog kratkog prikaza, kako su se stvari razvijale i gdje treba tražiti naše prave crkvene i umjetničke glazbene vrednote. Da li u »Citari octochordi« ili među onim Haydnovim i drugim tuđinskim pjesmicama. A znamo, konačno, i to, da Crkva stoji na stajalištu, da je nakon korala, klasične polifonije i suvremene crkvene glazbe baš pučka crkvena popijevka ono najsnažnije sredstvo za uključivanje najširih slojeva vjernika u djelatno sudjelovanje kod svetog bogoslužja. No, jedino pod uvjetom, ako je nastala na čistim izvorima stare kršćanske crkvene glazbe, od koje i za koju mi još i danas živimo i živjet ćemo, dok bude života i Crkve.

II.

Nakon uvodnih riječi, u kojima sam ukratko izložio bitne povijesne činjenice o postanku, razvoju, propadanju i obnovi naše crkvene pučke popijevke, te iznio temeljna načela, na kojima počivaju naša prava daljnje upotrebe tih popijevaka u bogoslužju, želio bih sada da kažem nešto i o tome, kako će se ta načela s obzirom na izbor crkvenih popijevaka primjenjivati u svakidašnjoj praksi.

Vrlo dobar putokaz u tom pogledu donosi čl. 32, ovog našeg »Vodiča za sudjelovanje vjernika u sv. Misi«, koji u svojoj toč. b) kaže ovako: »Brižljivo treba paziti, da su molitve i popijevke posve usklađene s različitim dijelovima Mise (Uputa SZO 30)«. I nadalje: »Pravilo po kojem moramo izabrati popijevke je ovo: pjeva se kod onih dijelova Mise, za vrijeme kojih se pjeva i pod pjevanom Misom; pjevaju se takve popijevke, koje odgovaraju dotičnom dijelu Mise. Prema tome se za Introit, Graduale, Ofertorij i pričesnu antifonu uzima blagdanska popijevka (de festo) ili prema crkvenoj godini (de tempore, na pr. adventsku, božićnu, korizmenu, uskrsnu itd.). Za Gloria, Credo, Sanctus i Agnus Dei uzet će se popijevke, koje sadržavaju prijevod ili pa-

rafrazu liturgijskog teksta. — Ovo vrijedi za sve slučajeve kad je dozvoljeno pjevanje na narodnom jeziku.«

U vezi s ovom uputom, bilo je među svećenicima, a još više među orguljašima, postavljeno mnogo pitanja, jer nijesu svi u prvi čas mogli razumijeti, što ove riječi točno znače. Ja vam moram ovdje najprije iznijeti sadržaj jednog razgovora, što smo ga mi članovi Dijecezanskog odbora za crkvenu glazbu Zagrebačke nadbiskupije imali s našim Ordinarijem, kad smo mu došli s pitanjem: što da se pjeva za vrijeme pjevane Mise po seoskim župama, gdje narod samo pučke popijevke znade? Mi smo mu tada razložili, da imamo u našem Kantualu i drugim nekim pjesmaricama lijepi broj tzv. »misnih« popijevaka tj. popijevaka, koje su namijenjene pjevanju za vrijeme Mise, jer u sebi sadržavaju parafrazirane, u obliku kratkih kitica sažete, stalne dijelove misnih tekstova (za Kyrie »Gospodine, Bože živi«, za Gloria »I na zemlji mir svim ljudma«, za Credo »Vjerujem u Boga« itd.). Sve su se te i još mnoge druge popijevke od davnine pjevale po seoskim župama za vrijeme Mise, kao što svjedoče tri izdanja »Citare octochorda«, »Pavlinska pjesmarica« i drugi zbornici pučkih popijevaka. Reskripom se Svetog Oficija od 8. IV. 1960. istina i s najviše službene strane Crkve priznaje i uzakonjuje taj naš stoljetni običaj, ali se u njemu u isto vrijeme ističe zabrana, »da se promjenljivi dijelovi Mise pjevaju na narodnom jeziku« (Isp. »Vodič« čl. 55). Tu je sad nastao problem: što će se za vrijeme tih promjenljivih dijelova smjeti pjevati? — Preuzv. Ordinarij nam je na to pitanje kao riješenje dao sretnu sugestiju. Neka se za vrijeme tih promjenljivih dijelova Mise (koji se inače po katedralama i većim gradskim župama gdje postoje pjevački zborovi moraju pjevati ili barem recitirati na propisanom liturgijskom jeziku) po seoskim i manjim župama pjevaju pučke popijevke, koje odgovaraju dotičnom liturgijskom vremenu. I tako je bilo dogovoreno, da će se preporučiti orguljašima i svećenicima, da na stalne tj. nepromjenljive dijelove Mise (Kyrie, Gloria, Credo itd.) pjevaju s narodom te tzv. »misne« popijevke, a na promjenljive dijelove Mise (Introit, Graduale, Ofertorij itd) odaberu neke od mnogih popijevaka, koje svojim sadržajem i napjevom izražavaju misli, karakteristične za pojedino liturgijsko vrijeme. To bi značilo, da bi se na početku Mise, kad bi se inače trebao pjevati Introit, pjevala jedna od tih popijevaka, koje bi se mogle nazvati i popijevke »de tempore«. Na Graduale iduća kitica iste popijevke ili koja druga popijevka

iz istog liturgijskog vremena. Na Ofertorij jedna kitica od prijašnje ili prve popijevke, odnosno opet nova popijevka u koliko nije još uvedena »Molitva vjernika«. Tako bi se isto i na kraju Mise umjesto Communija pjevala jedna kitica od prijašnjih popijevaka ili uzela koja nova.

Ovaj način kombiniranja tzv. »misnih« popijevaka za stalne dijelove Mise s ostalim popijevkama jednog određenog liturgijskog vremena za promjenljive dijelove Mise vrlo je raznolik i prikladan za svako liturgijsko doba. Već se za adventsko doba mogu sastaviti barem dva do tri raznolika obrasca, jer adventskih popijevaka imamo lijep broj. Isti je slučaj i s božićnim vremenom. Tamo, dapače, imamo božićnih popijevaka i za neke nepromjenljive dijelove Mise (na pr. za Kyrie »Kirie eleison. Isus se rodi«, za Gloria »Svim na zemlji mir veselje« i sl.). Za korizmeno doba također imamo dosta bogat izbor popijevaka, a i za uskrsno doba. Poteškoća je s duhovskim vremenom. Tu je izbor popijevaka veoma ograničen, a vrijeme razmjerno najduže. U ovom se vremenu možemo veoma dobro pomoći pjevanjem psalama i himana iz toga doba. Osobito psalama ima mnogo, koji su prikladni, da se po kojem jednostavnijem napjevu uklope među »misne« popijevke.

Na isti način, kako su se sastavljali obrasci za nedjelje tokom pojedinog liturgijskog vremena, treba postupiti i kad se radi o pojedinom blagdanu. Tako će se na pr. na Tijelovo uz »misne« popijevke za stalne dijelove, za vrijeme nepromjenljivih dijelova Mise pjevati tijelovske popijevke. Ili: na Gospine blagdane, uz »misne« popijevke za stalne dijelove, na promjenljive dijelove pjevati marijanske i sl. Nikako se, dakle, ne može dopustiti dosadašnja praksa, da se na pojedine blagdane pjevaju od početka, pa do kraja Mise, isključivo popijevke vezane uz taj blagdan (na pr. na Gospine blagdane isključivo marijanske popijevke, a na Tijelovo ili koji drugi blagdan samo euharistijske i sl.). »Misni« se karakter sv. Mise mora na svaki način sačuvati. A to znači, da je važnije i da svrsi pjevanja kod Mise većma odgovara, da su prikladnim popijevkama izraženi i popraćeni stalni dijelovi Mise, nego promjenljivi. Osobito ako pjevači ne znaju ili su u neprilici s odgovarajućim popijevkama za promjenljive dijelove Mise.

Kod nas je u mnogim krajevima običaj, da se na pr. u božićno vrijeme od polnoćke na Badnjak, pa sve do iza Tri kralja, pjevaju od početka do kraja Mise isključivo božićne popijevke. Svećenici to opravdavaju i kažu: »treba pustiti narod, da se dobro ispjeva«. To je istina, jer ljudi često puta jedva čekaju to vrijeme,

a onda čak i oni, koji čitave godine ne pjevaju, u božićno vrijeme propjevaju. U nekim krajevima dapače samo jednu jedinu popijevku (u Dalmaciji na pr. »U se vrime godišta« sas vih 24 ili više kitica), od početka do kraja Mise, skoro bez predaha. U Bosni i Hercegovini pak »Zdravo tilo Isusovo«. U tim se krajevima, međutim, ne radi o tome, da ljudi samo u ovakovim izvanrednim prigodama pjevaju tu jednu ili te dvije popijevke, nego je to tamo zato, jer, (na pr. u Bosni i Hercegovini) mnogo drugih i ne znaju. Ovim, dakako, ne mislim reći, da nema iznimaka, jer ih hvala Bogu ima, ali je ipak to tamo općenitija pojava. I po drugim nekim našim krajevima postoji prilična oskudica u pučkim popijevkama. Starije generacije, koje su ih još znale, izumriješe, a novije ih nije imao tko naučiti. U gornjim pak krajevima Hrvatske, gdje većina župa poznaje redovito znatan broj pučkih popijevaka, ipak još i danas vlada taj običaj. U Božićno vrijeme samo i isključivo božićne popijevke. Kao da u to vrijeme Misa više nije ono, što je dotle bila, tj. nekrvna žrtva na oltaru, nego samo neka pučka svečanost, ili prigoda, da se narod do krajnih granica izdovolji pjevajući svoje inače lijepe i omiljene božićne popijevke. Pri tom su i mnogi svećenici sretni jer misle: glavno je, da se lijepo pjeva. Nije važno, što se pjeva. U buduće bi trebalo nastojati, da se i u božićno vrijeme sačuva onaj »misni« karakter Mise. Da se na stalne dijelove pjevaju »misne« popijevke, a na ostale dijelove božićne popijevke. Ispočetka će to možda nekoga iznenaditi. Ali se i ta iznenađenja mogu predusresti, ako se na vrijeme, najbolje s propovijedaonice, protumače vjernicima stvarni razlozi. A stalni crkveni pjevači će trebati prednjačiti. Oni, naime, u pjevačkim stvarima obično i onako predstavljaju neke vrsti »javnog mišljenja«. Ako su oni poučeni i uvjereni, da je taj način liturgijski i crkveniji, onda ni ostali vjernici ne će tražiti nešto drugo.

Što se pak tiče tzv. »misnih« popijevaka, mi ih u našem Hrvatskom crkvenom »kantualu« i u drugim boljim pjesmaricama imamo dosta lijep broj. Neke od starijih su ili napuštene ili zaboravljene, ali i ove, koje još danas imamo, mogu se vrlo dobro upotrijebiti. Ipak moramo priznati, da ih još uvijek nemamo dosta. To je zato, što u vrijeme kad se kod nas cecilijanski pokret od 1906. pa na ovamo počeo širiti i kad je Kantual bio sastavljan, smisao za liturgijsku povezanost pučkih popijevaka s pojedinim dijelovima Mise nije bio toliko naglašen kao danas, a nastojanja oko djelatnog sudjelovanja vjernika u liturgiji tako jasni kao nakon ovih uputa i propisa što ih je Sv. Stolica u najnovije vrijeme iz-

Učesnici tečaja

dala. Mi zapravo istom sada, nakon enciklike »Mediator Dei« i »Musicae sacrae disciplina« Pija XII., nakon »Upute SZO« i nakon »Vodiča«, što su ga naši biskupi izdali kao pomagalo svećenicima za što potpunije sudjelovanje vjernika kod sv. Mise, potpuno jasno vidimo o čemu se radi i što se od nas traži. Mi istom sada možemo točno utvrditi, koliko se naša dosadašnja praksa približila ili udaljila od onoga, što Crkva postavlja kao konačni cilj. Zato ćemo najprije morati ustanoviti što je sve bilo ispravno i dobro u našem radu, da bi to mogli zadržati i još proširiti. A odmah zatim uočiti propuste, zastranjenja i pogreške, koje smo dopustili, da nastanu, kako bismo ih mogli što prije ispraviti.

Mi danas jasno vidimo, da se ovi najnoviji crkveni propisi ne mogu više ignorirati i mimoići. Oni su tu. Mi ih moramo priprihvatiti i provoditi. A da se to ne će moći učiniti niti preko noći, razumije se samo po sebi. To ne će biti potrebno, jer se nagli skokovi osvećuju. Ali će se ipak morati odmah krnuti na posao. Mnogo će u tome pomoći spoznaja, da smo konačno na čistu s osnovnim načelima i da nam je u glavi jasno, što se od nas traži. Ako k tome poznajemo mentalitet naših vjernika, ako iz prakse znamo, koji su putevi najprikladniji, a koja sredstva najkorisnija, svakom će se od nas otvoriti stvarne perspektive i ove grane pastoralnog rada za nekoliko idućih godina. Mi nećemo moći samo za volju tradicije, samo zato, što su naši ljudi tako navikli ili što mislimo već unaprijed, da to vjernici ne će prihvatiti, dignuti ruke od svega i ostati na starom. Mi smo dužni vjernike postepeno pripravljati. Najprije djecu i mladež, a onda i sve ostale. I opet s oltara ili propovijedaonice, kad se govori o svetoj liturgiji. Treba ljudima jasno protumačiti, da liturgija nije nešto statično, nepromjenljivo, arheološka iskopina. Ona to niti je bila, niti jest. Ona je oduvijek bila odraz stvarnosti, vrlo dinamična i živa, upravo saživljena s životom vjernika. Kao i prije, tako se i danas razvija zajedno s nama. Živi, raste i usavršava se. I kad u takvom svijetlu prikažemo vjernicima ove nove upute za njihovo sve potpunije i savršenije sudjelovanje u liturgiji, jedva da će se tko naći, da bi što ozbiljnije prigovorio. Pogotovo, ako još vide i po nastupu svećenika, da je i on sam za to iskreno oduševljen.

Bilo bi, nadalje, veoma dobro i korisno, kad bi osim onih »misnih« popijevaka, koje imamo u Kantualu i drugim boljim pjesmarica imali i takvih popijevaka, koje bi bile načinjene isključivo za promjenljive dijelove pojedinih liturgijskih doba. Na pr. adventske misne popijevke, u kojima bi se osnovna misao i ugođaj došašća i u tim dijelovima mogli osjetiti. U njima bi se trebao

sažeti sadržaj Introita, Graduala, Ofertorija i Communija tako, da bi se kao u nekoj sintezi obuhvatili sadržaji svakog od tih dijelova Mise. Takve bi se »adventske misne popijevke«, u božićno vrijeme »božićne misne popijevke«, a u korizmeno vrijeme »korizmene misne popijevke« itd. vrlo dobro mogle izmjenjivati s ostalim popijevkama iz tih različitih liturgijskih doba i predstavljale bi nesumnjivo osvježenje repertoara u pučkim pjevanim Misama. S tim bih u vezi i ovim putem zamolio braću svećenike, koji se bave književnim zanatom, da se okušaju i na ovom području. Da spjevaju lijepe, lagane ali dogmatski i liturgijski prikladne stihove i time pruže našim skladateljima potrebnu osnovu za nove crkvene popijevke. Nekad je u našim redovima bilo mnogih darovitih književnika: romanopisaca, esejista, novelista i pjesnika jakih na peru. Danas ih je, nažalost, sve manje, jer je i suvremeni život drukčiji. Ljudi se više bave praktičnim disciplinama, tehnikom i motorima, a književnost je dospjela u drugi red. Ipak bi nam bila dužnost, da pokušamo u sebi probuditi zapretane snage i da oživimo ljubav prema lijepoj knjizi. Ako ne ćemo mi, a tko će? Tko je bliži oltaru, bogoslužju i crkvenom pjesništvu? Ne zaboravimo, da naši crkveni skladatelji muku muče, jer nemaju dobrih stihova. Oni će svi jedva dočekati, da dobiju nešto novo i vrijedno truda. Pogotovo, ako dobiju stihove, namijenjene ovoj svrsi.

Već sam prije spomenuo, da se i u pjevanju mora u prvom redu odraziti žrtveni karakter Mise, a onda tek sve ostalo. Zato nije svejedno, hoće li se na Gloriju, Credo ili Sanctus pjevati popijevke, koje izražavaju sadržaj tih dijelova Mise ili možda neke druge, na pr. marijanske, Srcu Isusovu, a ponegdje čak i Papinska himna. Ako je prije bilo jedino važno da se nešto pjeva, danas to nije više dosta. Danas Crkva gleda i što se pjeva i kad se pjeva i kako se pjeva.

Sv. papa Pijo X. u svom »Motu propriju« (Inter pastorali Officii, 1903) veli, da svaka crkvena skladba imade zadaću, »da dade još veću snagu liturgijskom tekstu, te ovaj lakše pobudi vjernike na pobožnost i bolje pripravi duše da prime plodove milosti, koje proizilaze iz služenja svetih tajna«. Time je on naglasio onu izražajnu, muzikalnu, dakle, estetsku komponentu, koja jedina može misaonu stranu teksta obogatiti većom izražajnošću i snagom djelovanja na slušaoca. No, papa nije stao samo na tome. On propisuje i poredak, kojega se treba u pjevanju držati. Poredak, dakako, ovisi o liturgijskom sadržaju pjevanih tekstova i o mjestu u bogoslužju za koje su namijenjeni. Zato on

i kaže, da »nije dopušteno poremetiti ovaj poredak, niti po svojoj volji zamijeniti ove tekstove drugima... osim ako rubrike dopuštaju...« A rubrike, što se bar tiče stalnih dijelova Mise, nikad ne dopuštaju, da se na Gloriju pjeva drugo, nego samo skladbe, koje glazbenim izražajnim sredstvima zaodijevaju doslovni ili parafrazni tekst ovog Anđeoskog himna. Kako je s Gloriom, tako je i s Credom i ostalim stalnim dijelovima Mise. U praksi se, međutim, često zaboravljalo na ova jednostavna i jedino logična načela, pa su se događale stvari koje moram i ovdje spomenuti.

Vama je veoma dobro poznato, da se za sve veće blagdane tokom godine pjevači i orguljaši više nego inače trude, da spreme kakav prikladan raspored. To se pogotovo radi, kad je u župi neka posebna svečanost: mlada misa ili dijeljenje sv. potvrde. Skupljaju se pjevači, drže se izvanredni pokusi, svećenik se zalaže, orguljaš se zalaže itd. Svi oni nastoje da se što ljepše i svečanije pjeva. A obično zaboravljaju na ono najvažnije: što će pjevati. I onda se zna dogoditi, kao što se već u nekoliko navrata i dogodilo, da su, kad je biskup došao na krizmu, pjevali za vrijeme Mise sve i sva, samo ne ono, što su trebali. Jedni su na Sanctus pjevali marijansku popijevku, a na Benedictus »Do nebesa nek se ori« i slične stvari, drugi su preko polovine Mise svirali na guslama solo, i na sve mile načine pratili neku pjevačicu u njezinim ne baš koncertnim bravurama, a treći su htjeli biskupu valjda pokazati sve što znaju, pa su mu pod Misom za Gloriu, Credo i poslije podizanja otpjevali »Zdravo Djevo«, »Hoćemo Boga« i čak »Papinska himna«. Dakle, sve stvari, koje ne samo da nisu misne popijevke, nego su svojim karakterističnim tempom i ritmom sličnije koračnicama, nego crkvenim popijevkama uopće. I tako je, konačno, i sam biskup bio prisiljen da nastupi. Upozorio je župnika i naredio, da se prestane s takvim pjesmama i nastavi s pjevanjem nečega, što odgovara određenom misnom dijelu. Dakako, da je taj zahtjev izazvao zaprepaštenje. Svima je bilo veoma neugodno i djelovalo je kao hladan tuš. A ipak, ako se pravo uzme, bio je to jedini način, da se makar i u tom najnapetijem času upozori i kaže, da to nije u redu. To se ubrzo pročulo po svoj okolici, pa je već u slijedećoj župi odmah sve bilo u najboljem redu.

Trebalo je, dakle, ljude upozoriti. Jer, ako pjevački zbor, ili ako mladež i čitava crkva mogu naučiti jednu određenu popijevku, onda mogu isto tako naučiti i neku drugu. I ako se jedna popijevka može staviti na mjesto kamo ne spada, onda se druga po-

pjevka može sasvim lijepo staviti na mjesto kamo spada. Nije bilo objektivnih razloga, što je na pojedinim župama dolazilo do nesporazuma i poteškoća. Bio je to plod više nekog nesnalaženja i kratkovidnosti, nego stvarnih zapreka. Ljudi su zaboravili na najosnovnije crkvene propise i pravu svrhu pjevanja zamijenili dopadljivom izvanjskom pompom. Zato još jednom ističem, da pučke popijevke, koje se upotrebljavaju kod pjevanih Misa osobito na župama, gdje nema posebnog pjevačkog zbora nego čitava crkva pjeva, treba rasporediti tako, da se pomoću njih što bolje podcrta smisao i karakter same svete žrtve. To znači, da se pučke popijevke moraju tako odabrati, da po tekstu i po napjevu što bolje odgovaraju onome mjestu u Misi na kojem se pjevaju. Prvi je korak u tom pogledu, dakle, taj, da se uvede što više tih tzv. »misnih« popijevaka. A odmah zatim, da se ostale pučke popijevke proberu tako, da se pomoću njih zgodno nadopune one prve.

S obzirom na provedbu načela, koja donosi ovaj naš »Vodič« bilo je, a još će i u buduće biti dosta poteškoća. I danas su prije podne neki svećenici ovdje spomenuli po koju od njih. Govorili su, da su se na nekim mjestima i godinama trudili, ali da ipak nisu uspjeli postići neke vidljive rezultate. To su, istina, najteži slučajevi, ali tome nisu krivi ni propisi, ni vi, ni ja, nego su posljedice nemara i propusta čitavog niza pretšasnika. Ako se decenijama ništa ne radi, nije nikako čudo, da se moraju opet deceniji potrošiti, da se izgubljeno nadoknadi.

Naš narod veli: » bez alata, nema ni zanata«. To je sigurno. A isto je tako sigurno, da bez orguljaša nema u crkvi ni svirke, ni pjesme. Vi znate, da smo prije po našim crkvama i župama imali učitelje za orguljaše. Oni su sada ili već pokojni ili u mirovini, a ovi mladi danas ne znaju više svirati u orgulje, jer se one u preparandijama ne uče nego violina, tambure, harmonika i sl. Mi smo prema tome u mnogim župama ostali bez orguljaša. Niši su svećenici od vajkada, a pogotovo prije prvog svjetskog rata bili navikli da s crkvenim pjevanjem imaju malo ili gotovo nikakva posla. To je bio posao učitelja, koji je istovremeno bio i orguljaš. Učitelj je pred djecom i narodom imao ugleda, jer ih je učio i poučavao, a oni su ga kao i u školi tako i u crkvi na koru slušali. Često je taj odnos između svećenika i orguljaša bio tako dalek, da se svećenik brinuo samo za ono, što spada na oltar, a orguljaš pak samo za ono, što se tiče kora. Dva svijeta u neku ruku. U novije doba, međutim, to nije više tako. Mi više nemamo za orguljama učitelja i to još ne bi samo po sebi bilo neko zlo, kad bi mjesto njega imali koga drugoga. Ali ovako, svećenik je

ostao sam. Za crkvenu glazbu nepripravljen. A može se nažalost reći, da je skoro 95% naših svećenika bilo tako nepripravno, jer se ni u malom, ni u velikom sjemeništu nisu bavili glazbom. Jedva, da su nekako i misu znali otpjevati, a kamoli da bi na harmoniju bili kadri i najjednostavniju popijevku odsvirati. Prema tome niti su mogli kome što pokazati, niti znali djecu naučiti, a ako ni s glasom ili sluhom nije nešto bilo u redu, onda je doista ostao siromah sam i bezpomoćan. Možda mu je tu i tamo koji susjedni muzikalniji kapelan i došao, da mu malo pomogne, ali i to je bilo rijetko, za nevolju, tek da se zakrpi. A drugi ljudi po župi, koji bi nešto znali i mogli, ti su se iz raznih razloga nećkali i kolebali. I tako je u postepenom nazadovanju, evo, prošlo više od 2 decenija. A dva su decenija u glazbenom životu svake župe veoma veliki razmak, skoro od jedne čitave generacije.

Ovaj nas je nedostatak prisilio, da se pomognemo i snađemo s našim časnim sestrama. One su k nama došle u pomoć u prvom redu kao domaćice i sakristanke, a onda i kao orguljašice. Glavna je, međutim, neprilika ta, što ih samo mali broj znade dobro svirati, mnoge znadu samo slabo, a većina skoro ništa. I sad bi trebalo, da se pomoću njih nekako riješi problem orguljaša. Ja vam otvoreno kažem. jer sam prilično dobro upućen u taj problem, a dobro poznam i prilike naših časnih sestara orguljašica, jer sam neke godinama učio na konzervatoriju, a mnogima sam držao glazbene tečajeve, pa im znam prosjek znanja, njihov interes i njihove potrebe, dakle, mogu vam reći, da same časne sestre kao takove još za sada ne mogu riješiti taj problem. Pogotovo ga ne mogu riješiti u ovakvoj situaciji, kakva danas vlada između časnih sestara orguljašica i pastoralnog svećenstva. Istina je da je to zapravo prvi susret mnogih svećenika po župama s časnim sestrama. I tu se još u mnogo slučajeva istom traži onaj pravi način suradnje i s jedne i s druge strane. Lako je u onim slučajevima gdje je svećenik razborit, a i časna sestra isto takva, pa se znaju pametno dogovoriti i sporazumno riješiti sve neizbježive poteškoće. Teško je, međutim, ako makar samo na jednoj strani postoji nekakva poteškoća. Bilo da se ta poteškoća krije u glavi ili u ćudi ili u načinu ophođenja. E, onda je nevolja već tu. Ja sam imao prilike čuti i iz jednih i iz drugih usta o mnogim poteškoćama, koje su znale nastati i kojima se čovjek mora čuditi, kako je do njih uopće moglo doći. Pametni ljudi i jedno i drugo, a dolazilo je do nekakvih trzavica, zadjevica i svađa. Jedan se miješao u posao drugome i iz toga su nastajale čitave zbrke. Takav odnos i poteškoće, koje su se rađale između svećenika i orguljašice

(a takvih je stvari bilo i s drugim orguljašima — ne redovnicima) potakao je naš Dijecezanski odbor za crkvenu glazbu, da zamoli Ordinarija, da on i u tom pogledu kaže svoju riječ. I tako je, kao što je poznato onima iz naše nadbiskupije, izašla prije dvije godine jedna Okružnica Ordinarija, u kojoj se postavljaju neka načela suradnje pastoralnog klera s orguljašima. Ta su načela u svojoj biti veoma jednostavna, razumljiva i logična, jer se stalo na isto stajalište, na kojem počivaju i ova u našem »Vodiču«. A ovdje piše, da između pastoralnog svećenika i orguljaša mora postojati što potpunija i savršenija suradnja. Jer bez suradnje nema života. Ni jednome ni drugome. Ako se slože, onda pomažu jedan drugome, ako se ne slože, onda odmažu jedan drugome. Ovdje naš »Vodič« (u čl. 42) kaže nadalje, da je »Uvođenje pučkog pjevanja zadatak međusobne suradnje svećenika, orguljaša i crkvenih pjevača. Za početak se preporučuje, da poslije Mise, blagoslova ili pobožnosti svećenik zadrži vjernike na kratku vježbu, na kojoj će najprije protumačiti sadržaj i značenje odabrane skladbe, a onda je uz pomoć orguljaša i pjevača naučiti«. Traži se, dakle, da svećenik prednjači svojim primjerom i svojim savjetom, ali da stručno provođenje zadataka prepusti orguljašu, čiji je to posao. Uvijek je bio problem i glavni kamen smutnje, kad su se miješali jedan drugome u kompetenciju. Dobro je da svećenik bude i na probi, da se brine za skupljanje pjevača, da bdije nad izvođenjem dogovorenog repertoara. Dobro je i da daje svoje sugestije, da potiče, da hrabri i oduševljava svoje pjevače. Ali neka se ne pača u to, da li će orguljaš s ovim ili onim prstom udarati po tipki, da li će otvoriti ovaj ili onaj registar na orguljama, da li će se na ovom ili onom mjestu pjevati piano ili forte itd. To je stvar orguljaša. S druge, opet, strane treba, da i orguljaši imaju povjerenja u svoga župnika. Da svaku novu stvar, koju žele uvesti, da svaku akciju, koju žele pokrenuti, najprije s njim rasprave. Da sve, što prelazi okvire kora i crkvenog pjevanja kao struke, samo u sporazumu s njim načine. Samo ako se ti osnovni uvjeti suradnje budu mogli ostvariti, neće biti ni trzavica, a razumljivo, niti onih nezgodnih posljedica, koje iz tih trzavica neminovno proizlaze.

U anketama, koje su se provodile na tečajevima crkvene glazbe za čč. ss. orguljašice, moglo se vidjeti, kako se na mnogo mjesta ta suradnja između svećenika i orguljašica lijepo i harmonično provodi. Ali se vidjelo također i to, da ima mjesta, gdje toga razumijevanja nema. Mi moramo biti svijesni činjenice, da ako smo već prisiljeni (a znate i sami da jesmo) na zajednički rad i međusobnu pomoć, da nam je onda dužnost poduzeti sve, da ta

suradnja bude što potpunija i korisnija. Vladati se kao diktatori nije dobro. Ništa se neće napraviti. Dapače će se atmosfera zatrovati. Jer su časne sestre po svojoj naravi i po odgoju takve, da će pobjeći ako vide, da netko na njih viče ili da se prema njima grubo postupa. One će za to uvijek naći neki razlog. Otići će svojoj poglavarici i reći, da one tamo ne mogu više izdržati. One će sigurno pobjeći. Ako pak, u drugom slučaju, vlada prevelika intimnost, onda opet nije dobro i to opet druga krajnost. Treba, dakle, pronaći neku zlatnu sredinu. Pravu mjeru. Sačuvati svoj svećenički auktoritet u duhovnim stvarima, a u stručne se poslove miješati samo toliko, koliko bi svojim savjetom mogli pomoći.

Kadkad se događaju i ovakvi slučajevi. Svećenici dođu tražiti od redovničkih poglavarica, da im pošalju svoje sestre na župu. U prvom redu dakako orguljašicu. Budući da je u svim našim ženskim redovima danas stanje takvo, da većina i nema pravih orguljašica ili samo veoma mali broj (u svim ih redovima zajedno ima danas samo nekoliko, koje su završile glazbenu akademiju, veoma ograničeni broj ih je učilo srednju glazbenu školu, a najviše ih je samo takvih, koje su se prije novicijata nešto malo bavile glazbom, tek toliko, da mogu poneku lakšu pop jevku odsvirati), razumljivo je, da je ovakvim molbama teško udovoljiti. Svećenici inzistiraju. Traže i obećavaju. Ali odgovor je obično taj, da mogu dobiti sestru, koja će biti domaćica, koja će biti sakristanka, no da je s orguljašicama teško, jer ih ni sami nemaju. I sad najedanput nastaje obrat. Svećenik postaje skromniji. »Znate što? Ne treba meni nešto naročito, samo nek ona meni zna svirati s jednim ili s dva prsta. Da može djecu nešto malo naučiti, jer ja baš nisam vrlo glazben, pa će i to biti dosta«. I onda se na koncu nekako slože. Teškom se mukom pronađe jedna takva časna sestra, koja zna nešto s dva prsta svirati. Pronađe se i pošalje. I kada dođe na župu, počne s dva prsta svirati, svećenik malo pomalo postaje nezadovoljan. Čuju se prvi prigovori. »Kako to, da samo s dva prsta svirate? Zar ne bi mogli i s tri prsta? Zašto koji put ne bi svirali i kakav svečaniji preludij? Bar nedjeljom i kad su malo veći blagdani...« itd. Stvara se napetost. Ona je svijesna, da su je tamo postavili, jer se od nje nije tražilo mnogo. A tu sad što dalje, sve većma rastu zahtjevi. Svećenik odjednom ustanovi: »Pa, ja imam orguljašicu. Ja je plaćam. Ne samo u naravi i novcu, nego još i socijalno osiguranje. Ona bi zato morala znati više«. I napetost raste sve više. Sad, ako je sestra neki malo odrešitiji tip, ona će mu koji put i odbrusiti. Ali ako je nježnije stvorenje udarit će u plač, potužiti se desno i lijevo, a ljudi će je sažaljevati.

Puknut će glas i po selu. Pa ako ogovaranje ostane samo tamo, još kako-tako. Ali ako se on počne širiti i dalje, stvar će se zaplesti i može doći do većih zala.

Svećenici su, dakle, kao što rekoh, ispočetka veoma skromni u zahtjevima. Sve dok ne dobiju orguljašicu. Kad su je dobili, onda im se počnu rađati želje. Više nisu zadovoljni, da im svirajući s dva prsta uče djecu, nego bi htjeli, da im sestra osnuje i vodi pjevački zbor, da uvježbava neku troglasnu misu, pogotovo kad dođe vrijeme ljeta, kad prispiju mlade mise, krizme, dolazak biskupa i sl. A ona to niti zna, niti može, jer još ipak samo s dva prst svira. U tom je sva nevolja. I tako, neopazice, dolazi do mučnih situacija, za koje su često puta krivi i jedni i drugi. Kad se razgovara sa svećenicima, ne rijetko se čuje: »Ah, te naše časne sestre. Što možemo s njima početi? Pa, one jedva što znaju. Po njima nikada naprijed. One nisu nikakvo rješenje«. A kad se sa sestrama razgovara: »Nismo mi krive, mi bismo sve učinile, ali nam g. župnik ne da. Pravi nam poteškoće i gdje ne treba. Ja moram i u kuhinji biti, i rublje prati, i crkvu ribati i crkvena odjela krpati. Ja praktično nemam ni pet minuta vremena dnevno, da mogu orgulje vježbati. A ako ne vježbam, kako ću znati svirati, kako ću moći napredovati«. I to je živa istina. Umjetnici, koji priređuju koncerte, makar da su gotovi virtuozi, moraju dnevno i po pet-šest sati vježbati, da samo zadrže stečenu vještinu. A kad će ove jadne sestre nešto naučiti, kad su dolazeći na župu samo s dva prsta znale nešto svirati. I mjesto da im se omogući, da u roku od godine-dvije dana nauče bar još s tri ili četiri prsta, da se snađu na pedalima orgulja, da prepišu nešto nota i uvježbavaju što više stvari s pjevačima, njih se često puta tjera s jednog posla na drugi. I vrt kopati i blago hraniti i sve ostalo, što nitko drugi neće. Čini se, da je sve drugo važnije, samo nije važan onaj posao, za koji su one tamo pozvane. Dolazi koji put i do mučnih scena. I sestre su tada opravdano zgranute nad postupcima i nerazumijevanju svećenika. Mi uvijek očekujemo od drugih, da nas shvate i razumiju. Tražimo si nesebične pomagače u radu, a ipak često zaboravljamo, da su i sestre ljudska bića, koja su se posvetila Bogu i Crkvi i koje moramo na doličan način poštivati. Suradnja je velika stvar. Traži mnogo razboritosti, mnogo srca i mnogo finoga takta. Traži se i ono, tzv. »šesto« čutilo, da se može pronaći prava granica, dokle se u čemu smije, a dokle ne može ići. Ne treba, naravno, dopustiti, da se ni orguljašice, ni ikto drugi, popnu na glavu. Ali ako se ne nađe neki zgodan »modus vivendi«, neki

srednji put, ako toga ne bude, neće se nikada moći riješiti naše orguljaško pitanje.

Još bih vas na kraju želio upozoriti na jednu stvar. Bit će to zapravo više molba i poziv, nego upozorenje. Radi se o starim hrvatkim pučkim popijevkama. Nemojmo ih prezreti. Nemojmo ih zapuštati. Nemojmo se zanositi sa svim i svačim. Pogotovo ne za kojekakvim »uvezenim« dopadljivim pjesmicama, bile one novijeg ili starijeg datuma. To sve daleko zaostaje za našim. One su samo zahvaljujući našem neznanju, našoj lakoj povodljivosti, osjećaju manje vrijednosti i sumnji u same sebe dospjele k nama i ugnijezdile se kao kukavičja jaja. Sad nam ih je već dosta. Previše smo ih trpjeli. Više nego i sami oni narodi, kojima su bile prvotno namijenjene. Spomenut ću kao primjer samo one austrijske i njemačke jer sam se nedavno kad sam bio u Austriji i Njemačkoj na svoje oči uvjerio, da su ih i oni sami izbacili iz svih svojih novijih pjesmarica. Ni njima više ne trebaju, jer su neozbiljne i nedostojne, da se u crkvi pjevaju. I zar da baš mi sada još budemo posljednji čuvari odpalih mrvica, koje su i oni odbacili sa svojih kićenih stolova? — Držim, da ne moram ni u vaše, a ni u svoje ime na to odgovoriti.

Ovo što sam dosada govorio o crkvenim pučkim popijevkama može se nekome pričiniti kao da je namijenjeno samo svećenicima iz naših gornjih krajeva, jer se one u tim krajevima najviše pjevaju. Ipak nije tako. Pučkih popijevaka i drugih crkvenih napjeva ima i u ostalim našim krajevima. A gdje se god pjeva, tamo ima kraj radosnih uspjeha i mnogih poteškoća. Ja prilično dobro poznajem i ostale naše krajeve. Vidio sam, da i tamo ima mnogo neriješenih problema. Pogotovo u Dalmaciji, Hrvatskom primorju i po otocima. Istina je, da tamo još posvuda ima hvala Bogu, dosta živog narodnog folklora. Dosta prave liturgijske glazbe i u najstrožijem značenju te riječi. Liturgijske i po tekstu na staroslovenskom jeziku i po izvornim starim napjevima. Glazbe velike umjetničke vrijednosti i duboke religioznosti. Glazbe, koja još i danas napunja vjernike iskrenim oduševljenjem, ali koja je nažalost ipak — na umoru. Jer i ona zajedno sa mnogim starim pjevačima (»kantadurima«), koji su je još znali pjevati, polako odlazi u grob. Kako jedan po jedan umiru, tako se gasi i nestaje skoro čitav glazbeni repertoar pojedine župe. Repertoar, koji je nastojao i razvijao se kroz više od 1000 godina. Počevši od Grgurova korala, pa asimilacijom s elementima prirođene narodne darovitosti nastavio da se oblikuje u nešto naše, autohtono, što je u isto vrijeme

ostalo i opće kršćansko i vlastito narodno. I to naše veliko blago, koje se razvijalo kroz tolika stoljeća, za koje su ljudi doslovno govoreći ginuli (tko zna malo povijesti neka se prisjeti samo, koliko je bilo silnih poteškoća s očekivanih i neočekivanih strana, koliko nastojanja da se iskorijeni iz dubine srca naroda,a on ga je ipak neumorno branio i konačno obranio), to naše veliko blago danas, kad više — hvala Bogu — nije ni od koga ugroženo, umire pred našim očima. Istina, polako, ali sigurno.

Sve ovo što sam rekao zvuči možda malo očajnički. Kao poziv. da se spasi što se spasiti dade. I premda imade dosta župa, gdje je ono još uvijek u punoj snazi i cijeni, da se i na drugim mjestima održi u životu koliko je moguće dulje. A tamo pak, gdje doista izumire, da ga se spasi barem zapisivanjem i magnetofonskim snimanjem. To naše veliko kulturno i crkveno blago moramo sačuvati makar kao spomenik prošlosti, ako ga već ne bismo bili kadri sistematskim radom iznova oživjeti. U nekim je biskupijama već bilo nešto sakupljeno, a sad bi se moralo skupiti i sve ostalo. To je potrebno iz više razloga. Prvi je razlog kulturno-povijesne naravi. Da tu našu staru baštinu imamo bar zapisanu, kad je već ne možemo više čuti s ustiju naših vjernika. Drugi je razlog praktične naravi. Da skupljeni zapisi i snimci posluže kao glazbena građa za stvaranje dijecezanskih proprija. Svaka pojedina biskupija, naime, ima svoje vlastite tradicije i običaje. I sve što je dobro, korisno i lijepo trebalo bi sačuvati. Da se time okoristimo u budućnosti i ne prekinemo vezu s prošlošću. A treći je razlog potreba, da budemo pripravni, ako bude na vidiku izdavanje novog staroslavenskog Misala. Tada će se na svaki način morati revidirati svi pjevački dijelovi u njemu. I ne samo pjevački, nego i ostali, osobito u pogledu jezika, akcentuacije i dr. Za sve će to dobro poslužiti prikupljeno gradivo. Sad još nije prekasno, premda je u tom pogledu već »pet minuta prije dvanaest«. Treba skupiti sve do čega se god može doći. Ne birati samo ono, što se danas čini ljepšim ili lijepim. To će stručnjaci moći ustanoviti istom onda kad sve bude na okupu, jer su često i naoko priproste varijante vrednije od onoga, što se kadkada smatra izvornikom. U tom bi nastojanju trebali svi svećenici pomoći. I biskupu i ljudima koji će raditi na terenu i svima onima, koji će se bilo kako založiti za što skorije ostvarenje ovoga važnoga zadatka.

Moram završiti. Neka ove riječi, koje sam danas izrekao, urode bar tim plodom, da posluže kao uvod u vaše razmišljanje prigodom čitanja ovog »Vodiča za sudjelovanje vjernika kod sv. Mise«. »Vodič« je namijenjen u prvom redu nama svećenicima. Da ga dobro proučimo. Da ga primimo k srcu. Da ga što potpunije provedemo u život. U to ime, neka nam bude svima trud blagoslovljen.

Mo ALBE VIDAKOVIĆ
ZAGREB

PASTORALNA VAŽNOST LITURGIJE

Preuzvišena gospodo i draga braćo svećenici!

Kako je već poznato, moderna je obnova kršćanskog duhovnog života u pravcu liturgije i na bazi liturgije dobila jači zamah pionirskim radom benediktinskog opata francuske opatije Solesmes Dom Prospera Guérangera (†1875). Njegovo djelo »L' Arnée Liturgique« bilo je snažan poticaj za intenzivniji studij liturgije i za liturgijski život. Koje je sve stadije prošao liturgijski život. Koje je sve stadije prošao liturgijski pokret kroz malne jedno stoljeće, nije potrebno detaljnije prikazivati, jer je to opće poznato. Jedno bih samo primijetio. U početnom stadiju liturgijskog pokreta čovjek nekako ima dojam, da se više naglašava historijska, mogli bismo reći, arheološka strana liturgije, što je i razumljivo za stadij pojačana studija liturgije. Istovremeno se naglašava također i umjetnička, estetska strana liturgije. Dakle: liturgija kao dragocjena i časna historijska baština Crkve i ujedno kao predmet velike umjetničke vrijednosti. Da se o tome uvjerimo, dovoljno je čitati na pr. djela Huysmansa — osobito »En route« — ili sjetiti se, da je na pr. Paul Claudel doživio kulminantnu točku svoje konverzije pribivajući liturgijskim obredima u Notre-Dame, na Božić 1886. I naš je Merz pisao doktorsku dizertaciju o utjecaju liturgije na francuske književnike u XIX stoljeću.

Sa sv. Pijem X. liturgijska obnova dobiva službeni pečat Vrhovne Glave Crkve. Ali, ne samo to! Sve se više naglašava pastoralna važnost liturgijskog života i potreba aktivnog sudjelovanja vjernika kod liturgije. U svom glasovitom motupropriju »Inter pastoralis« sv. Pijo X. smatra da je liturgija prvi i neophodno potrebni, nenadoknadivi i nužni izvor pravog kršćanskog života.

No, i tu bismo mogli razlikovati dvije faze. Prva faza: vjernici prate Misu. Na svim jezicima izlaze prijevodi Misala, koji vjernicima omogućuju, da razumiju tekstove, koje svećenik moli na liturgijskom jeziku, i da — takoreći — u stopu prate svećenika na oltaru. Druga faza: vjernici aktivno sudjeluju kod Mise. Postaju sve više svijesni, da oni imaju neku ulogu kod Mise. Nisu samo gledaoci, promatrači onoga, što se na oltaru zbiva.

Sve više dolazi do svijesti socijalni, komunitarni momenat: oni u zajednici s misnikom prikazuju Bogu Kristovu žrtvu i to svoje zajedništvo sa svećenikom i izvana pokazuju. Vjernici kod svete mise nastupaju kao Božja zajednica na čelu sa svećenikom. U toj se fazi mi danas nalazimo.

Liturgija prema tome više nije samo časna starina, pohranjena u vitrinama muzeja. Ona nije petrefakt nepromjenljivih formi. Liturgija je život i izvor života. Liturgija je stablo, kojemu su korijeni u Pracrkvi, ali koje i danas pokazuje putpuni vitalitet — zimzeleno stablo duhovnog života. U tom se smislu lijepo izrazio franjevac P. Antonelli na liturgijskom kongresu u Assisiju pred nekoliko godina: liturgija nije muzej, nego škola i pedagogja kršćanskoga života. Liturgija nije samo naslijeđe prošlosti, nego je živi glas Crkve u pastoralnoj skrbi za svoju djecu.

Pastoralnu važnost liturgije, a s tim u vezi i aktivno sudjelovanje vjernika, nalazimo posebno i često puta naglašeno baš u tekstovima obnovljene Svete sedmice i u kasnijim nekim drugim dokumentima.

Bila je sretna zamisao ILO-a, da organizira ovaj liturgijsko-pastoralni tečaj za svećenike. Svećenik je po svome ređenju i po svojoj funkciji u Crkvi prvenstveno liturg. Ako on bude dobro poznavao blago, koje mu je povjereno kao djelitelju tajna Božjih — kako veli sv. Pavao (1 Kor 4, 1 i 2 Kor 6, 4; usp. 1 Petr 4, 10) — tada će moći također, da to blago korisno dijeli svojim vjernicima. Meni je žao, što zbog drugih poslova kroz ove dane nisam mogao prisustvovati tečaju, ali sam svaki dan pratio, kako se rad na tečaju odvija. Kao podloga tečaju uzet je »Vodič za sudjelovanje vjernika u svetoj Misi«, koji su sastavili stručnjaci ILO-a, a zatim je detaljno raspravljen i konačno odobren od Biskupskih Konferencija. »Vodič« doista može poslužiti kao solidna podloga, po kojoj će svećenici moći odgajati svoje vjernike za aktivno sudjelovanje kod sv. Mise. Ali — kao svaki propis i svaka direktiva — »Vodič« će ostati mrtvo slovo, ako ga svećenici ne usvoje i ne provedu. Ovaj je tečaj imao svrhu, da vam «Vodič« približi, da ga razjasni i da vam dade konkretne upute za njegovo provođenje. Hvala Bogu, došli ste, i to u velikom broju, iz svih krajeva naše domovine, iz svih dijeceza. Predavanja i debate, koje su se iza toga vodile, sigurno će mnogo pomoći, da nastavite rad u tom pravcu.

Kakvo značenje ima »Vodič«? Liturgija je cultus publicus Ecclesiae. Zato Crkvi pripada, da određuje, kako će se taj kult obavljati. Temeljne je odredbe sebi pridržala vrhovna vlast u Crk-

vi. Tim se odredbama svaki svećenik mora ne samo poslušno, nego i s ljubavlju pokoravati. Enciklika »Mediator Dei« povjerila je biskupima, da odrede propise za aktivno sudjelovanje kod liturgije u svojim dijecezama. Biskupi u našoj domovini su te svoje konkretne propise odredili u »Vodiču«. Zato je »Vodič« svakome svećeniku najsigurnija norma. Tko se te norme drži, ne će doći u napast, da uvodi različite egzotične i ekstravagantne eksperimente, kako se to nekada — možda više vani u svijetu nego kod nas — znalo događati. »Sentire cum Ecclesia« je i ovdje najsigurnije načelo.

Dvije stvari koje su već ovdje bile obrađivane, htio bih posebno naglasiti, jer ih smatram naročito važnima. Sve je doduše važno — i ono o misniku i o vjernicima itd. jer je sve to međusobno jedno s drugim usko povezano. Ali ove dvije stvari mi se čine sasvim posebno važne, a to je briga za ministrante i za crkveno pjevanje.

Što se tiče brige za ministrante, hvala Bogu, mnogi su svećenici već shvatili, od kolike je to važnosti. Danas se i te kako više čini nego nekada, kada su ministrante naučili samo toliko, da kako tako znaju latinske odgovore i tehničku stranu ministriranja. Na mnogim su župama daleko već odmakli od toga. Trebaju međutim i drugi shvatiti, kako je to važna stvar. S jedne strane, možda ćemo baš iz kruga svojih ministranata naći jednoga ili drugoga, u kojemu će se baš zato, što dublje shvaća svoju službu i ono, u čem sudjeluje, probuditi klica svećeničkoga zvanja. Ali ovaj čas ne mislim na to.

Ja očekujem i jedan drugi, nemanje važan, efekat. Naime: da ćemo kroz to aktivizirati muškarce u crkvi. Svi mi znamo da je naš vjerski život previše feminiziran. Istina j doduše, da statistika pokazuje, da na svijetu ima više žena nego muškaraca. Stoga je normalno, da ih i u crkvi bude više. Istina je također, što psiholozi ustanovljavaju, to jest, da je žena po svojoj psihi nekako religioznija. Ja sam međutim više puta mislio na to, nisu li se mnogi muškarci zato udaljili od crkve, što ih mi nismo zaposlili. Naši pjevački zborovi uglavnom su sastavljeni od žena. U mnogim seoskim crkvama počimalje su opet žene. Muškarci, koji su inače u svijetu, u životu posvuda aktivniji elemenat, u crkvi ostaju pasivni. Mi im ne dajemo zaposlenja.

I zato je vrlo važno, da mi muškarcima vratimo njihovu ulogu u crkvi. Treba stoga početi s ministrantima. Između njih će se onda regrutirati čitači, komentatori. Neka tada ne bude tako, da uvijek jedan te isti čita ili komentira, nego idimo za tim, da svi

dožive, kako su i oni važan elemenat te da i oni imaju ulogu u crkvi. Ja mislim, da bismo tim putem mnogo postigli, i do bi to bio jedan uistinu vrlo velik uspjeh. Stoga ponovno molim i naglašavam ovu brigu za ministrante. Odgajajmo ministrante, koji će znati smisao i značenje onoga, što kod oltara rade, i koji će s ljubavlju obavljati svoju liturgijsku službu, a u isto vrijeme živjeti pravim vjerskim životom i pristupati svetim sakramentima. Na taj ćemo ih način ustrajnim radom odgojiti, iako ne ode ni jedan od njih u svećenike, da se iz njih povećaju redovi naših vjernika muškaraca.

Druga napomena se odnosi na crkveno pjevanje. O tom je napose govorio Maestro Vidaković i ja potpisujem sve, što je rekao. Dobro je i pametno rekao, i tako bi trebalo biti. Naš narod voli pjevati u crkvi. Što to znači, najbolje doživljavam, kad se u posljednje vrijeme češće nađem u Rimu, gdje za vrijeme svetih Misa u crkvama vlada upravo grobna tišina. Oni nemaju pučkog pjevanja, osim možda koje te pjesmičice. Ovdje ondje ćeš naći kojeg svećenika, da pod Misom komentira. I to je sve. Tada se sjetim, kako je to kod nas lijepo, kad cijela crkva gromko pjeva. To je svakako pozitivna stvar, i na njoj treba dalje graditi. Međutim, koliko li je to područje pučkog crkvenog pjevanja posuto disonancama aliturgijskog duha?! Sam sam to ne jedanput na krizmi doživio: svećenik na oltaru radi jedno, vjernici pjevaju deseto. Idemo u raskorak! Svećenik na jednim tračnicama služi Misu, a vjernici — oni su samo materijalno kod nje prisutni. Svojim vladanjem i pjevanjem ne pokazuju uglavnom, da je prate, da sudjeluju s onim, što se događa na oltaru. Svećenik u svečanoj Misi pjeva Pretslovlje, da uvede u najsvečaniju pjesmu: Svet, svet! Zvona zvone, a pjevači — sasvim protiv liturgijskog ugođaja odvedu vjerni puk na nešto sasvim deseto, možda zapjevaju koju marijansku pjesmu, koja može biti lijepa, ali nikako ne pristaje ovom liturgijskom času. Vjernici tako misle i doživljavaju nešto, što nema nikakve veze s onim, što je na oltaru.

Mi, hvala Bogu, imamo ovlast od Svete Stolice, da pod svetom Misom smijemo pjevati pjesme na narodnom jeziku. Velika je to ovlast. Ali, neka to budu pjesme, koje su u skladu s pojedinim dijelovima Mise. Tu ne smijemo mirovati. Župnik tu stvar ne smije prepustiti pjevačima i orguljašu. Mi moramo doći do toga, da pjevanje uistinu povlači, ističe, snažnije daje doživjeti dijelove svete Mise. Vjernici treba da su ne samo prisutni, nego da sudjeluju, da su aktivni u samoj svetoj Misi. Ako tako bude, onda će sveta liturgija, osobito liturgija svete Mise izvršiti onaj utjecaj

na njihov duhovni život, o kojemu govori sv. Pijo X., t. j. da bude »primus isque necessarius fons« duhovnog života vjernika, koji proistječe iz njihove »actuosa cum sacrosanctis mysteriis . . . communicatione«.

Zahvaljujem ILO-u kao i našem dijecezanskom liturgijskom odboru zagrebačkom, što su priredili ovaj uistinu uspjeli tečaj, od kojega očekujem, da će donijeti ploda, i — da ne će biti zadnji! Naš liturgijski rastanak i oproštaj bit će večeras u franjevačkoj crkvi s pontifikalnom svetom Misom. Jedna mi je stvar uistinu draga. Imao sam namjeru, tako sam već bio sebi zapisao u Liber intentionum, da ovu svetu Misu prikažem pro sacerdotibus. Međutim, saopćeno mi je, da učesnici hoće, da ova Misa bude prikazana za uspjeh sveopćeg koncila. To mi se vrlo sviđa. Ovih dana se upravo održava 4. zasjedanje centralne komisije, pa ćemo se u duhu s njima sjediniti, da svojom euharistijskom žrtvom i svojim molitvama doprinesemo svoj udio za ovaj veliki pothvat, koji je Svetom Ocu Papi toliko na srcu i od kojega se mnogo, pa i na liturgijskom području, očekuje. A dragi Bog neka obilno prospe svoj blagoslov na sve, što je ovdje ovih dana bilo učinjeno!

Dr FRANJO ŠEPER, nadbiskup
ZAGREB

KOD PONTIFIKALNE MISE NADBISKUPA ŠEPERA — PETROVA KATEDRA

»Ti si Krist... Ti si Petar...«

Draga braćo svećenici i pobožni vjernici!

Naš bratski zbor sabrao se večeras oko preuzv. nadbiskupa da u misnom bogoslužju doživimo značajni blagdan katedre sv. Petra. Ovo je spomen dolaska sv. Petra u Rim da preuzme biskupsku stolicu s koje će njegovi nasljednici vršiti duhovnu vlast nad gradom Rimom i cijelim svijetom. Simbol katedre — biskupske stolice — označuje vrhovnu vlast u Crkvi. Tu je vlast Krist obećao Petru kad mu je rekao: »Tebi ću dati ključeve nebeskog kraljevstva i što god svežeš na zemlji bit će svezano i na nebesima a što god odriješiš na zemlji bit će odriješeno i na nebesima«. Tu je vlast Krist predao Petru poslije svoga uskrsnuća kad mu je rekao: »Pasi jaganjce moje! Pasi ovce moje!« Da što bolje shvatimo kako mi ovdje sakupljeni imamo doživjeti ovo svečano bogoslužje želio bih da skrenemo pažnju na Petrovu riječ: »Ti si Krist, Sin Boga živoga!« i na Kristovu riječ: »Ti si Petar i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju!«

1. »Ti si Krist, Sin Boga živoga!« — Kod Cezareje Filipove Petar je u ljudskom liku Kristovu upozno Boga, doživio Bogojavljenje. To je bila velika Božja milost. Stoga je Spasitelj i kazao: »Blago tebi, Šimune, sine Jonin, jer ti to nisu objavili tijelo i krv nego moj nebeski Otac«. Petar je u ljudskom liku upoznao Boga, a mi večeras, braćo, rasvijetljeni nebeskim svjetlom vjere u liku kruha upoznajemo istoga Boga. Priznajemo ga i umom i srcem s Petrom: »Ti si Krist, Sin Boga živoga!« — Evo večeras zgodne prigode da obnovimo svoju vjeru u neprevarljivo naučavanje Kristovog namjesnika rimskog pape. Kad na koncu crkvenog sabora što će se naskoro održati saznamo za njegove odredbe, prignimo svoj um i srce pred vrhovnim svećenikom i recimo: »Ti si namjesnik Krista, Sina Boga živoga!« — Evo večeras zgodne prigode da obnovimo svoje pouzdanje u vodstvo našega nadbiskupa i u vršenje svećeničke službe naših svećenika. S pouzdanjem moramo reći: »Ti si pastir Božjega stada

mjesto vrhovnog pastira, Krista Sina Boga živoga! Ti si posrednik između Boga i ljudi mjesto vrhovnog svećenika Sina Boga živoga!«

2. »Ti si Petar!« – Na Bogu počiva sve što postoji. On je oslon i temelj našeg života i naše vjere. Svete pjesme Starog Zavjeta na mnogo mjesta nazivlju ga »Stijena«. U psalmu kojim nas Crkva na početku svakog dana pozivlje na štovanje Boga, pjevamo »dođite, kličimo Gospodinu, slavimo Stijenu spasenja našega!« (Ps. 94, 1). Kad je Bog htio odrediti čovjeka, koji će mjesto njega vršiti ulogu temelja, onda je sam tome čovjeku dao ime Stijena (lat. Petrus). To je učinio Spasitelj kod prvog susreta sa sv. Petrom, kad mu je rekao: »Ti si Šimun, sin Ivanov, ti ćeš se zvati Petar (Stijena)« (Iv 1,42). Poslije nego što je Petar priznao Spasitelja za Sina Božjega, Spasitelj je razjasnio u kojem će smislu Petar biti Stijena, temelj njegove Crkve: »Ti si Petar i na toj Stijeni sazidat ću Crkvu svoju i vrata paklena ne će je nadvladati«. Petar i ustanova koja počiva na Petru, papinstvo, čvrsta je litica, koja osigurava čvrstoću Božjem djelu na zemlji. Može se dogoditi da to Božje djelo – Crkva doživi teške nezgode, ali će uvijek ostati nepokolebiva, jer se oslanja na čvrstu Stijenu Boga i Petra i Petrovog nasljednika koji predstavlja Boga i Petra. – U času sv. Pričesti večerašnje svečano bogoslužje ponavlja i nama upravlja riječi iz Evanđelja: »Ti si Petar i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju!« Preuzvišeni gospodine nadbiskupe! Ti si po svojoj uzvišenoj službi Petar – Stijena. Tvoja vjera daje čvrstoću vjeri tvojih svećenika i vjernika! Na tvojoj ljubavi neka se grije ljubav tvojih svećenika i vjernika! Tvoje pouzdanje u Boga neka jača pouzdanje tvojih svećenika i vjernika! I svakom od vas, braćo svećenici, upravljene su riječi Pričesne pjesme: »Ti si Petar i na toj Stijeni sazidat ću crkvu svoju!« Od vaše čvrstoće u vjeri ovisi čvrstoća vaših vjernika. Ali svima vama, pobožni vjernici, osobito vama koji stupate na sv. Pričest, upravljene su u nekom smislu riječi: »Ti si Petar...« Svi se vi morate čvrsto priljubiti uz Stijenu Boga i Petra, morate biti nepokolebivi u vjeri, stalni u svetom djelovanju da se na vas mogu osloniti oni koji su slabiji. Danas se po svijetu ozbiljno nastoji, da svi članovi Crkve, i svećenici i obični vjernici shvate i izvrše svoju ulogu u štovanju Boga, obrani vjere i širenju dobra. Značajne su riječi što ih je o tom rekao jedan savjetnik SZO: »Onoga koji je kršten, ne bismo smjeli nikako nazvati svjetovnjakom. U otajstvenom tijelu Kristovu nema svjetovnih (profanih) osoba«.

Dao Bog da svaki od nas bude »onaj razborit čovjek što je sazidao svoju kuću na stijeni«, da svi zajedno doprinesemo svoj

udio u zidanju živoga Božjega hrama prema riječi Apostola Pavla: »Vi ste domaći Božji. Sazidani ste na temelju apostola i proroka, na ugaonom kamenu Kristu Isusu« (Ef 2, 19-20).

Ako to tako bude možemo se onda nadati da će Petar, pastir Kristova stada, na koncu života sasvim razriješiti i potpuno skršiti zemaljske okove i otključati nam ulaz što vodi nebeskom Pastiru da nas »smjesti u ugodne, vazda zelene predjele svoga raja!« Tada ćemo pjevati savršenu pjesmu, čiji je slabi prizvuk pjesma psalma što ga danas kod Mise pjevamo: »Neka hvale Gospodina radi milosrđa njegova i radi divnih djela njegovih sinovima ljudskim! Neka pripovijedaju oni što su sjedili u tminama i sjeni smrtnoj: koji su bili okovani u bijedu i okove! Neka se diče oni koje je izveo iz tmina, oslobodio od smrti: i okove njihove skršio!«

o. Dr JURE RADIĆ OFM
MAKARSKA

DOMINIKANSKI KLERIKAT
ZAGREB — MAKSIMIR
TRG AUGUSTINA KAŽOTIĆA 4

8857